

Anàlisi de la cobertura de la catàstrofe humanitària d'Haití (12 de gener 2010)

Xavier Giró (dir.)
Laia Farrera
Mar Carrera

**Observatori de la Cobertura de Conflictes
UAB**

Barcelona, 2013

Anàlisi de la cobertura de la catàstrofe humanitària d'Haití (12 de gener 2010)

Índex

1. Introducció, **2**
2. Metodologia, **2**
 - 2.1. Objecte d'estudi
 - 2.2. Objectius i hipòtesis
 - 2.3. El corpus i la mostra
 - 2.4. Eines i procediment
 - 2.5. Sobre l'exposició
3. Haití, síntesi històrica fins al terratrèmol del 12 de gener de 2010, **10**
4. Resultats TVE, **18**
5. Resultats TV3, **58**
6. Síntesi conjunta - TVE i TV3, **105**
7. Bibliografia, **110**

ANNEXOS- en el CD- ROM

1. Fitxes d'anàlisi de TVE i TV3
2. Macroproposicions agrupades per temes i actors

1.Introducció

El terratrèmol d'Haití va obrir les portes a una ingent quantitat de cròniques periodístiques en tota mena de mitjans de comunicació que indefectiblement han influït en la concepció que la població occidental comparteix sobre els països del Sud.

Les accions de la ciutadania, les formes, la intensitat i la concepció sobre la base de la qual es desplega la solidaritat estan en funció justament de l'imaginari col·lectiu sobre el Sud que al seu torn està condicionat per la visió que en transmeten els mitjans.

La força del missatge mediàtic és més potent en moments conflictius o en situacions de risc, d'una alta tensió, com va ser la viscuda arran del sisme del 12 de gener de 2010. D'aquí l'interès d'estudiar com les dues televisions públiques que emeten a Catalunya van cobrir els esdeveniments esmentats.

2. Metodologia

L'apartat de metodologia inclou la precisió de l'objecte d'estudi i les definicions dels objectius, les hipòtesis, el corpus i la mostra, i les eines i el procediment d'anàlisi.

El marc teòric de referència parteix de l'enfocament de l'Anàlisi Crítica del Discurs (Wodak y Meyer (ed.) 2001, Van Dijk 1995) i la tècnica específica d'anàlisi desplega una metodologia adaptada als mitjans de comunicació en la línia practicada per l'Observatori de la Cobertura de Conflictos (Giró 2007 i 1999).

2.1. Objecte d'estudi:

Les peces periodístiques relatives a les conseqüències del terratrèmol d'Haití que van emetre els programes informatius diaris de TV3 i TVE entre el 13 i el 31 de gener de 2010.

2.2. Objectius.

2.2.1. Objectiu general:

Analitzar el contingut ideològic de la cobertura que TV3 i TVE van oferir sobre el efectes del terratrèmol i els esdeveniments derivats.

2.2.2. Objectius específics

Ob. 1. Extreure les macroproposicions centrals, les de coherència global i les proposicions que constitueixen l'estructura narrativa dels relats de cada una de les peces emeses, tant les estrictament informatives com les valoratives.

Ob. 2. Reconstruir la matriu ideològica derivada del contingut de les peces.

Ob. 3. Discutir la cobertura dels esdeveniments en base a:

3.1. l'explicació que es fa dels fets després del terratrèmol,

3.2. els temes prioritzats i

3.3. la representació que s'ofereix dels diferents actors, les seves accions i les eventuais responsabilitats.

Ob.4. Comparar les matrius ideològiques obtingudes de l'anàlisi de cada una de les televisions.

Ob.5. Comparar les cobertures dels esdeveniments.

2.3. Hipòtesis

En l'assoliment dels objectius esperem comprovar o refutar que:

Hipòtesi General (HG) (a) La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances.

I les següents hipòtesis específiques (HE):

b) Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.

c) A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes al sud.

d) Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.

e) Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura.

f) Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.

g) Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.

h) Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.

3. El corpus i la mostra

El corpus i la mostra són coincidents perquè s'han analitzat totes les peces emeses per TV3 i TVE-1 en els informatius migdia i vespre entre el 13 de gener i el 31 de gener de 2010. Cal notar que el dia 12 de gener no es va emetre encara cap informació sobre el terratrèmol.

4. Eines i procediment

En primer lloc, hem contextualitzat els esdeveniments al voltant del terratrèmol amb la perspectiva històrica del país. I, per tenir una visió el més completa possible del que va ocórrer, hem combinat i contrastat la informació procedent de diversos mitjans i d'informes, inclosos els d'ONG.

En segon lloc, s'han transcrit totes les peces (438), s'han descrit i minutat les imatges.

En tercer lloc, les hem analitzat. Hem extret les macroproposicions, que han servit per tenir una visió general de la cobertura i identificar els temes i els actors principals.

En quart lloc, s'ha analitzat el contingut discursiu de les peces a la llum dels objectius, per verificar o refutar les hipòtesis.

A part d'un petit conjunt de dades tècniques, per a cada una de les peces hem extret les macroproposicions (explícites) centrals (e-ce), les de coherència global (e-cg) i les proposicions que constitueixen l'esquelet narratiu dels relats, tant les explícites (e) com les implícites (i). I hem valorat i fonamentat si refutaven o confirmaven les hipòtesis. En algunes fitxes, hem apuntat que la refutació o confirmació era tendencial i hem esperat a tenir el conjunt de fitxes analitzades per establir la valoració definitiva.

Per fer tot això, hem fet servir la següent fitxa com a eina:

FITXA D'ANÀLISI DE LES PECES INFORMATIVES																							
Televisió		Data																					
Dades descriptives: PORTADA / entradeta / notícia i noticier del migdia o del vespre																							
Portada																							
Titular																							
Ubicació a la portada	Situació en el sumari																						
Dades descriptives: PORTADA [transcripció de la portada]																							
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr style="background-color: #d3d3d3;"> <th style="width: 35%;">Àudios- Sumari</th> <th style="width: 20%;">Fonts/Stand-ups</th> <th style="width: 35%;">Imatges [descripció]</th> <th style="width: 10%;">minuts</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>[Presentador/a] [text del sumari]</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				Àudios- Sumari	Fonts/Stand-ups	Imatges [descripció]	minuts	[Presentador/a] [text del sumari]															
Àudios- Sumari	Fonts/Stand-ups	Imatges [descripció]	minuts																				
[Presentador/a] [text del sumari]																							
Cos de portada																							
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr style="background-color: #d3d3d3;"> <th style="width: 35%;">Àudios</th> <th style="width: 20%;">Fonts/Stand-ups</th> <th style="width: 35%;">Imatges [descripció]</th> <th style="width: 10%;">minuts</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>[Presentador/a] [text]</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				Àudios	Fonts/Stand-ups	Imatges [descripció]	minuts	[Presentador/a] [text]															
Àudios	Fonts/Stand-ups	Imatges [descripció]	minuts																				
[Presentador/a] [text]																							
Tancament: [comentaris]																							
[text]																							

Resum

Macroproposicions globals i de coherència	Temes

Proposicions explícites (e)	Proposicions implícites (i)	Temes

Observacions [d'on i com s'ha extret les implícites] i comentaris:

Proposicions explícites (e)	Proposicions implícites (i)	Temes
Observacions [d'on i com s'ha extret les implícites] i comentaris:		

Hipòtesis (marca amb una 'x' si la hipòtesi es confirma; 'r' si es refuta; 'x' i 'r' si hi ha elements per ambdues incidències; afegeix una 't' si la refutació o la confirmació és tendencial)

a):	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)
a) HG La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances:	b) HE Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.	c) HE A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes (al sud).	d) HE Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.	e) HE Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura.	f) HE Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.	g) HE Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.	h) HE Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.

Exemplificació de la verificació o refutació de les hipòtesis (si pertoca):

Hipòtesis	Recopilació de proposicions / resultats
a) HG La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances:	
b) HE Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.	
c) HE A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes (al sud).	
d) HE Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.	
e) HE Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura.	
f) HE Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.	
g) HE Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.	
h) HE Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.	

Dades descriptives: ENTRADETA			
Entradeta a plató ☐ imatges ☐			
Àudios	Fonts/Stand-ups	Imatges [descripció]	minuts
[Presentador/a] [text]			
Connexió en directe ☐ imatges ☐			

Dades descriptives: NOTÍCIA [transcripció de la notícia]

[Firma del Vídeo]

Àudios	Fonts/Stand-ups	Imatges	minuts

Resum

Macroproposicions globals i de coherència	Temes

Proposicions explícites (e)	Proposicions implícites (i)	Temes

Observacions [d'on i com s'ha extret les implícites] i comentaris:

Proposicions explícites (e)	Proposicions implícites (i)	Temes

Observacions [d'on i com s'ha extret les implícites] i comentaris:

Hipòtesis (marca amb una 'x' si la hipòtesi es confirma; 'r' si es refuta; 'x' i 'r' si hi ha elements per ambdues incidències; afegeix una 't' si la refutació o la confirmació és tendencial)

a):	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)
a) HG La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances:	b) HE Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.	c) HE A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes (al sud).	d) HE Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.	e) HE Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura.	f) HE Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.	g) HE Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.	h) HE Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.

--	--	--	--	--	--	--	--

Exemplificació de la verificació o refutació de les hipòtesis (si pertoca):

Hipòtesis	Recopilació de proposicions / resultats
a) HG La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances:	
b) HE Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.	
c) HE A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes (al sud).	
d) HE Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.	
e) HE Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura.	
f) HE Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.	
g) HE Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.	
h) HE Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.	

La fitxa que presentem és estàndard i ha servit per analitzar els casos en què hi havia presència a la portada i també un vídeo-notícia en el cos de l'informatiu. Com es pot observar, la part de la portada té el seu propi buidatge i la seva pròpia anàlisi, tal com té la notícia mateixa. Per a les entradetes a cada vídeo i les seves variacions de cada dia (entre l'edició migdia i l'edició nit) també hi ha un quadre propi de buidatge, però com que normalment queda lligada a un vídeo-notícia, la seva anàlisi queda subsumida a la de la peça a què dona entrada.

En cinquè lloc, hem comptat sobre el total de les proposicions extretes, en quin percentatge apareix cada actor i cada tema. Això dona una primera idea per saber en qui i en què es posa el focus informatiu.

El tesaurus de temes i actors s'ha construït en funció de les aparicions. Ha estat el següent:

Tesaurus	
TEMES	ACTORS
Adopcions	Catalunya
Ajut	Comunitat internacional altres actors
Caos	Equips de rescat i d'emergència
Desorganització	internacional
Desplaçaments interns	Estat espanyol

Efectes del terratrèmol	Ferits
Enterraments dignes	Fora de categoria
Enterraments indignes	Govern d'EUA
Fets violents	Govern haitià
Fora de categoria	Haitians actius assolidaris
Migració	Haitians actius solidaris
Organització	Haitians benestants
Pobresa	Haitians genèric
Reconstrucció	Haitians víctimes
Recuperació econòmica	Internacionals assolidaris
Religió	Militars d'EUA
Rescats	ONGs
Seguretat	ONU
	Organitzacions haitianes
	Pares adoptius occidentals
	Polícia haitiana
	Professionals
	República Dominicana
	Societat civil
	Unió Europea
	Víctimes espanyoles Haití

En sisè lloc, i aquí està el punt fonamental, per saber com es parla de cada actor i de cada tema, hem comptat, primerament, quin percentatge de proposicions tenen a veure amb cada hipòtesi i, segonament, quin percentatge confirma i quin refuta cada hipòtesi.

Ho fem així perquè, en el moment d'iniciar la recerca, les hipòtesis són suposicions justament sobre el que es diu de cada actor i alhora també sobre el que es diu de cada tema. A vegades, una mateixa proposició pot dir coses combinadament sobre actors i temes, de tal forma que arribi a tenir rellevància per a més d'una hipòtesi.

En síntesi, s'han fet anàlisis qualitatives de totes les peces de tal manera que a cada una hem trobat els elements que confirmaven o refutaven cada hipòtesi i després hem quantificat els resultats per a cada televisió i, finalment els hem comparat.

2.5. Sobre l'exposició de resultats.

S'ha fet un capítol de resultats per a cada una de les televisions i s'ha optat perquè, dins d'unes línies generals comunes, la preeminència de temes i actors en cada cas guiés les exposicions respectives.

L'ordre expositiu, en tots dos casos, és l'invers a l'ordre de descobriment en la recerca. És a dir, primerament, mostrem la quantificació de les anàlisis qualitatives del conjunt dels vídeos (que hem fet a través de les fitxes). I després, expliquem les conclusions a què ens han portat la verificació o refutació de les hipòtesis i les il·lustrem amb exemples.

En el capítol sobre TVE, els sis temes preeminents s'han reagrupat sota una classificació genèrica entre aquells en què els actors són sobretot haitians i els que tenen com a actors els no haitians. I en el cas de TV3, hem distingit cinc temes preeminents que ja han servit per guiar els resultats.

3. Haití, síntesi històrica fins al terratrèmol del 12 de gener de 2010

Parlem del terratrèmol d'Haití...

El 12 de gener de 2010, Haití va acaparar l'atenció mediàtica mundial a causa d'un fort terratrèmol que es va emportar més de 316.000 vides i que va deixar 350.000 ferits i 1,5 milions de persones sense llar, la major part d'elles de la capital, Port-au-Prince, i de la ciutat de Léogâne, on es va situar l'epicentre del terratrèmol. En només 60 segons, les infraestructures principals de transport (l'aeroport, el port i bona part de les carreteres) i la majoria de sistemes de comunicació del país (en especial els de telefonia) van quedar greument malmesos, cosa que va perjudicar encara més la dèbil estructura econòmica haitiana.

A partir del 13 de gener, el desplegament de mitjans internacionals va bombardejar l'opinió pública occidental amb els efectes més espectaculars del sisme de 7,3 graus a l'escala de Richter, el més fort dels què s'havien registrat a la zona des de 1770, amb imatges que mostraven morts, ferits, runes, hospitals de campanya, amputacions, violència, caos i desesperació de molts dels haitians a la vegada que es feia una crida urgent a la solidaritat internacional de la societat civil. Els equips de rescat d'urgència dels cinc continents van acudir al país amb l'objectiu de salvar el màxim de vides possible i les agendes polítiques, artístiques i esportives internacionals es va interrompre amb declaracions de condol i anuncis d'importantes aportacions econòmiques; es van planificar cimeres i plans de reconstrucció amb els mandataris de les principals potències econòmiques i també es va assegurar que el control d'Haití seguiria en mans del govern elegit, en aquell moment encapçalat per René Préval.

...però abans fem un breu repàs a una altra història del colonialisme.

3.1. Quisqueya, La Española, Saint Domingue i finalment...Haití

3.1.1. La Española: el primer genocidi

Situat a la part occidental de l'illa que comparteix amb la República Dominicana, el territori de *Quisqueya* va ser rebatejat com *La Española* el 5 de desembre de 1492 per Cristòfol Colom. Abans de l'arribada dels europeus, es calcula que la població formada per les ètnies arawak, caribs i taïns arribava a unes 30.000 persones¹. Quan els colonitzadors espanyols van deixar de buscar or van dedicar l'illa a les plantacions i van experimentar diverses formes de submissió de la població nadiua (en un principi amb repartiments² i, més tard amb comendes³) mitjançant la brutal repressió de les

1 Aldao, Jorge: *Haití no es un Estado fallido*, Rebelión. 17-01-2010. <http://bit.ly/9pemNY>

2 Creat a finals del segle XVI, el **Repartiment** era un sistema laboral d'adjudicació de mà d'obra indígena en profit dels membres de la casta d'espanyols que, a canvi d'una remuneració ínfima, obligava periòdicament als indígenes a treballar per temporades -generalment de vuit dies per mes- a les cases o hisendes de la població espanyola. Un cop acabada la temporada, els indígenes havien de tornar a les seves reduccions respectives, per tal que poguessin treballar en tasques pròpies o en reunir el tribut que havien de pagar a la Corona, i eren substituïts en el repartiment per un altre grup d'indígenes. El sistema estava basat en tres principis: la coerció sobre els indígenes, la rotació setmanal i la remuneració forçosa, de conformitat amb una tarifa establerta per les autoritats. El repartiment es va convertir en el mecanisme principal i més durador de domini dels indígenes mitjançant el qual la població autòctona va quedar definitivament conquerida ja que garantia la seva subjecció, explotació i posició d'inferioritat envers els colonitzadors.

3 La **Comenda o Comanadoria** era una institució característica de la colonització espanyola a Amèrica. Es tractava

sublevacions i amb el contagi de malalties europees, amb l'objectiu d'utilitzar els indígenes com a força de treball en les explotacions agràries. Això va provocar que, en menys de mig segle s'extingís pràcticament gairebé la totalitat de la població autòctona.

Esclaus i vudú: origen del rostre actual haitià

A causa de la creixent desaparició de la mà d'obra nativa, l'any 1517 Carles I d'Espanya i V d'Alemanya va autoritzar el tràfic de negres esclaus a la colònia. Així, s'iniciava el procés que definiria l'actual fisonomia ètnica i cultural del país. Els duríssims treballs de les plantacions, juntament amb les malalties endèmiques de les zones tropicals provocaven que la taxa de mortalitat entre els esclaus fos extremadament alta i mantenia la contínua necessitat d'importació d'africans. El seu origen, principalment del regne de Dahomey, situat a la regió costera de l'actual República de Benín, va deixar una forta empremta en l'actual cultura haitiana.

La barreja d'ètnies va donar lloc a una nova llengua, el creole, i a un sincretisme religiós, el vudú, que ha estat motiu de diverses interpretacions, com a religió o com a pràctica màgica portada d'Àfrica i adaptada a la realitat esclavista de la colònia. A través de les concrecions sincretistes, el vudú va ser també un mitjà de resistència dels negres a l'explotació que facilitaven la creació de reunions secretes als boscos. Amb el temps, les reunions van prendre un caràcter marcadament polític i per això, el vudú també va ser tenaçment perseguit per l'administració colonial⁴.

Més tard, França va aprofitar el desinterès d'Espanya per la part occidental del país i mitjançant els seus bucaners de l'Illa de la Tortuga⁵, es va anar apoderant gradualment del sector oriental de *La Española* fins que finalment, va ser cedida a França l'any 1697 a través del tractat de Ryswick.

A partir d'aquest moment, es va donar un accelerat procés de *mulatització* com a resultat de l'escassetat de dones blanques i del creuament de francesos amb esclaves negres, els fills de les quals passaven, en molts casos, a la condició de lliures i a qui se'ls donava certs privilegis de terra pel fet de ser descendents de l'elit blanca. Els *sang-melé* o mulatos

Costos i beneficis de la independència d'Haití:

* *L'abolició de l'esclavitud l'any 1789*

* *La fundació de l'estat haitià l'any 1804*

* *Moltes plantacions van ser assignades a generals negres la qual cosa va causar un gran descontent entre els antics esclaus.*

* *Els blancs van ser exterminats o expulsats del país i aquest va ser habitat i governat per negres i mulatos.*

* *L'economia de les plantacions, sense el suport de l'esclavitud, cau bruscament essent substituïda majoritàriament per una economia de subsistència a l'estil africà.*

* *Haití pateix un llarg període d'aïllament internacional promogut per les potències europees, que no admeten l'existència d'una nació governada per ex-esclaus la qual cosa implicava una amenaça pels seus propis sistemes esclavistes.*

* *A més, la Revolució haitiana va tenir conseqüències a tota la zona del Carib que assestava així un fort cop al sistema esclavista predominant a la regió.*

d'un dret atorgat pel monarca a un súbdit espanyol (el comanador) qui rebia tots els pobles conquerits, a canvi d'encarregar-se de recaptar els impostos que els indis havien de pagar a la Comanadoria. El comanador tenia l'obligació de vetllar pel benestar dels indígenes, tant en l'àmbit espiritual com en el terrenal, assegurant la seva protecció i el seu adoctrinament cristià. A l'hora de la veritat, la Comanadoria va suposar un abús absolut dels comanadors contra els indígenes, forçats a treballar en condicions d'esclavitud inhumanes.

Font: Wikipedia

estaven definitivament per sota del colons blancs en estat social però definitivament per sobre dels esclaus africans purs⁶.

La llarga història de revoltes a Haití van ser conseqüència de la cobdícia occidental i del racisme francès que, exacerbant pel colonialisme (que no només no va civilitzar res sinó que va fomentar les diferències entre blancs, negres i mulatos) va arribar a establir una graduació de barreja de sangs i va fixar una tipologia de mestissatge que incloïa 32 tipus diferents de mulatos.

3.1.2. Saint Domingue o "La Perla de les Antilles"

Els francesos van convertir la zona, rebatejada *Saint Domingue*, en una de les colònies més riques de França gràcies a les plantacions treballades pels negres portats d'Àfrica. En l'últim terç del segle XVIII i sota un duríssim sistema esclavista, l'Haití colonial francès comptava amb una població de 20.000 persones blanques, 30.000 mulatos lliures i gairebé 800.000⁷ esclaus negres que treballaven les plantacions de sucre, cafè, tabac, anyil i cotó, entre altres. La riquesa que s'arrancava a les terres de *Saint Domingue* a costa del treball dels africans li va valer el sobrenom de *La Perla de les Antilles* ja que d'allà en sortia el 60% del cafè i el 40% del sucre que es consumia a tota Europa.

A meitats del segle XVIII *Saint Domingue* havia desplaçat els mercats de sucre de Brasil, Jamaica, Barbados i Martinica. L'auge es va accentuar amb la necessitat dels Estats Units de comprar matèria prima a l'illa -llavors francesa- arran de l'ordre donada per Anglaterra a les seves colònies de les Antilles de no vendre productes al país que s'acabava d'independitzar. La indústria dels Estats Units es basava en gran mesura en les destil·leries i, per tant, es va veure obligat a comprar enormes quantitats de sucre a *Saint Domingue* que va passar a convertir-se en la colònia francesa més rica del món⁸.

Esclaus versus Sacarocràcia

L'any 1749 França estava enfrontada amb Anglaterra i per aquest motiu va recolzar la independència de les colònies americanes amb un contingent procedent de *Saint Domingue* que va combatre, juntament amb els americans, contra les tropes angleses. És possible que aquest fet aportés certa experiència bèl·lica als negres i mulatos que més tard lluitarien per la seva pròpia autonomia.

L'any 1791 els principis d'igualtat, llibertat i fraternitat sorgits de la Revolució Francesa van arribar a les Antilles en la forma d'una primera sublevació d'esclaus encapçalada pel jamaicà Dutty Boukman i François Dominique Toussaint-Louverture, qui anys després lideraria la revolució haitiana. La primera revolta va ser brutalment reprimida per les tropes de la metròpoli colonial que no reconeixia els drets esmentats pels esclaus de les plantacions d'ultramar ja que no se'ls acabava de considerar com a persones.

4 *Haití: primera nació independiente de América Latina*. Revista Todo es Historia, nº 245, Buenos Aires, noviembre 1987

5 Situat davant del que avui és Cap Haitien

6 *Haití: primera nación independiente de América Latina*. Revista Todo es Historia, nº 245, Buenos Aires, noviembre 1987

7 Aldao, Jorge: *Haití no es un Estado fallido*, Rebelión. 17-01-2010. <http://bit.ly/9pemNY>

8 *Haití: primera nación independiente de América Latina*. Revista Todo es Historia, nº 245, Buenos Aires, noviembre 1987

L'any 1801, Louverture va proposar a França una constitució lliure d'esclaus amb més autonomia però sense trencar el vincle amb la metròpoli. Desitjós de recuperar els importants ingressos de la *Perla de les Antilles* per finançar el seu projecte d'expansió, Napoleó va respondre amb l'enviament de 25.000 soldats comandats pel mariscal Leclerc amb l'objectiu de reimplantar l'esclavitud la qual cosa va provocar una nova sublevació.

Toussaint-Louverture va ser capturat i deportat a França on va morir a la presó de Fort Jeux (Besançon) l'any 1802, però un dels seus generals, Jean-Jacques Dessalines, es va amotinar contra les tropes napoleòniques i després de dos anys de lluites les va derrotar a la batalla de Vertières l'any 1804. Així va néixer la primera república negra de la història d'Amèrica Llatina i la segona nació americana independent després dels Estats Units. El nou país es va anomenar "Haití", una paraula d'origen arawak que significa "terra muntanyosa".

"Haití, el país més pobre d'Amèrica Llatina"

Malgrat tot, la independència d'Haití no va ser reconeguda per la majoria de les potències occidentals. Estats Units recelava d'un país dirigit per ex esclaus i Thomas Jefferson es va negar a reconèixer la nova república davant del temor que l'exemple d'Haití pogués inspirar una rebel·lió similar als estats esclavistes del Sud. No va ser fins que la Guerra Civil va esclatar al Nord i els estats del Sud nord-americans es van separar de la Unió que Abraham Lincoln va reconèixer oficialment a Haití, gairebé seixanta anys després de la seva primera declaració d'independència.

En abolir-se l'esclavitud, l'economia d'Haití es va deteriorar ràpidament ja que l'extraordinària riquesa de *La Perla de les Antilles* només era sostenible en base al treball no pagat dels esclaus. D'altra banda, i a causa de la completa absència d'un procés civilitzador per part de França, els conflictes interns van continuar per la diferència d'interessos entre les autoritats mulates i els afrodescendants purs.

L'Estat colonial francès va ser tan repressiu, autoritari i monopolista com ho havia estat l'espanyol, i en alguns aspectes, fins i tot més rígid, ja que prohibia l'organització municipal. No permetia ajuntaments ni estructures institucionals provincials. No va ser fins la instauració de la Primera República Francesa l'any 1792 que es van autoritzar la formació de municipis⁹.

Haití va viure un llarg període de lluites intestines pel poder, que va finalitzar l'any 1820 quan es va instaurar la república. Al mateix temps, el congrés nord-americà va prohibir el comerç dels seus ciutadans amb Haití i va col·laborar així amb els bloqueigs de França i Espanya a la nació acabada d'independitzar. No va ser fins l'any 1826 que Haití va obtenir el reconeixement de França, a canvi de comprometre's a pagar 150 milions de francs en or com a "compensació" per la pèrdua dels ingressos que proporcionava la colònia. A partir d'aquest moment, el país caribeny va quedar atrapat a la teranyina d'un deute que no va acabar de pagar fins el 1883.

Així, els haitians van patir un llarg bloqueig internacional i els conflictes socioculturals derivats de la cultura racista imposada i potenciada pel colonialisme. La gran inestabilitat política del país va servir a Estats Units com a pretext per a envair-lo l'any

9 *Haití: primera nació independiente de América Latina*. Revista Todo es Historia, nº 245, Buenos Aires, novembre 1987

1915 i exercir-ne així un control absolut fins a 1934.

3.1.3. La història compartida d'Haití i els Estats Units

Sobre la violència endèmica i la repressió

El primer que va fer l'exèrcit d'EUA va ser atracar el tresor del Banc d'Haití. Els marines van retirar totes les reserves en or del país (l'equivalent a 500.000 dòlars de l'època) que van ser dipositades en una caixa forta del City Bank de Nova York. L'avançada Constitució haitiana va ser reformada per permetre que els estrangers poguessin ser propietaris de grans latifundis; la terra dels petits camperols va ser utilitzada per a grans plantacions i l'economia va ser reorganitzada de manera que el 40% del PIB d'Haití fluís cap als bancs nord-americans¹⁰.

El país va estar ocupat per l'exèrcit nord-americà durant 19 anys fins que les tropes es van retirar l'any 1934 tot i que van mantenir controls indirectes sobre l'economia del país fins 1947. Segons Vicenç Navarro¹¹, *"el desig de les companyies nord-americanes (molt influents sobre el govern federal) d'assegurar-se el control dels recursos del país va determinar la intervenció activa i repetida (fins a 16 vegades durant el segle XX) del govern ianqui en les polítiques haitianes. L'objectiu era convertir Haití en un nou país colonial dissimulat com els que ja existien a la resta d'Amèrica central. Les intervencions van ser sempre combatudes, la qual cosa ha convertit la història d'Haití dels segles XIX i XX en una història de revoltes populars reprimides per les elits dirigents i sempre recolzades pel govern nord-americà"*.

A partir de 1934, Haití va haver de sumar les conseqüències de la crisi mundial de 1930 i de l'ocupació nord-americana als seus ja crònics problemes racials i polítics. Així, la inestabilitat (abans sufocada per la repressió nord-americana) va tornar a fer-se present alternada amb breus períodes d'autoritats escollides i cops d'estat instigats per Estats Units i emparats pel recolzament del dictador Rafael Leónidas Trujillo de la veïna República Dominicana.

L'era Duvalier

L'any 1949 una junta militar va prendre el poder i s'hi va mantenir fins l'any 1957 quan François Duvalier –Papa Doc–, recolzat per Washington i aliat amb Trujillo (amb qui va signar un acord de protecció mútua per la repressió de dissidents) va instaurar una crua dictadura, personalista i vitalícia, que va perseguir qualsevol intent d'oposició sota l'excusa de mantenir allunyat el fantasma del comunisme, política convenient als interessos nord-americans.

El règim de Duvalier estava recolzat per una milícia paramilitar -els Voluntaris de la Seguretat Nacional (VSN) o **Tonton Macoutes**–, que van sembrar el terror a les files de l'oposició amb l'objectiu més que acomplert de sufocar qualsevol resistència. S'estima que els *macoutes* es van cobrar més de 150.000 vides al llarg dels anys. Només el 1967 els paramilitars van portar a terme 2.000 execucions d'opositors.

A la seva mort l'any 1971, el va substituir el seu fill Jean-Claude Duvalier (Nené o

¹⁰ Estados Unidos en Haití: Un siglo de dominación y miseria. Revolución #189, 17 de gener de 2010. <http://bit.ly/OkJibx>

¹¹ Navarro, Vicenç: *Haití no es un desastre natural*. 28 de gener de 2010. <http://bit.ly/dzdiko>.

Baby Doc) qui va mantenir les mateixes polítiques tiràniques del seu pare i va haver d'exiliar-se l'any 1986 després de 15 anys de dictadura. Baby Doc va complir al peu de la lletra el "Pla Nord-americà" que tenia com a objectiu *"destruir l'agricultura camperola amb les importacions a gran escala de béns nord-americans més barats, expulsar a centenars d'agricultors de les seves terres per forçar-los a emigrar als barris marginals de les ciutats en la desesperació per trobar feina a les plantes de muntatge nord-americanes que van construir empreses com Disney i Kmart¹²".*

La fugida dels Duvalier l'any 1986 va deixar un buit de poder a Haití i durant gairebé quatre anys diverses faccions de l'exèrcit es van dedicar a lluitar entre sí per aconseguir el poder, assassinant impunement en el què es va assemblar molt a una guerra civil i fins i tot un genocidi polític, en mig dels tímids i fugaços intents d'implementar una democràcia. Des de la fugida de Baby Doc, el país caribeny ha tingut 17 presidents en 20 anys, alguns d'ells "de facto", d'altres provisionals i almenys un d'ells constitucional i escollit democràticament.

L'esperança del poble: Jean-Bertrand Aristide

Jean Bertrand-Aristide va ser escollit president d'Haití en dues ocasions (1990 i 2000) i derrocat dues vegades més (1991 i 2004), sempre amb Estats Units i les seves maniobres de doble sentit amb la diplomàcia pel Carib de fons. El sacerdot catòlic, líder de la *Ti Legliz*¹³ i del moviment contra Duvalier, va obtenir una brillant victòria a les urnes el desembre de 1990. El seu programa incloïa propostes com la reforma agrària; la reforestació de la terra (desertitzada per una sobreexplotació de les companyies estrangeres); la sindicalització dels treballadors a les empreses tèxtils (famoses per les condicions infrahumanes dels obrers) i l'augment de salaris¹⁴.

El setembre de 1991, un nou cop d'estat tramet per Washington i protagonitzat per Raoul Cédras, va obligar a Aristide a exiliar-se a Estats Units. De les subsegüents onades de revoltes i conseqüents repressions, es va instigar a soldats i *macoutes* perquè destruïssin les xarxes d'organització populars i els militants del partit polític d'Aristide, o *Fanmi Lavales*, que constituïen les bases de suport del president, especialment en barris marginals de la capital com Cité Soleil. Es van matar a milers dels seus partidaris, fins a 30.000 persones van passar a la clandestinitat i al voltant de 60.000 van fugir de l'illa en pasteres improvisades¹⁵.

En el cas d'Aristide, i com ha passat altres vegades en la història d'Haití, quan la majoria d'haitians han votat i escollit un govern amb un programa social, l'exèrcit ho ha impedit utilitzant la força per derrocar a aquest govern, influït tant per l'oligarquia haitiana com per Estats Units i França, les dues potències amb més interessos i influència al país.

Però res d'això va sufocar la resistència ni va retornar un ambient "estable" al país. L'Organització dels Estats Americans (OEA) i les Nacions Unides van decretar sancions contra el nou règim militar del general Cédras i poc després, el país va tornar a ser sotmès a un bloqueig econòmic a partir de 1993 amb l'objectiu d'obligar a la junta militar a acceptar el retorn d'Aristide.

12 *Estados Unidos en Haití: Un siglo de dominación y miseria*. Revolución #189, 17 de gener de 2010.

13 "Petita Església". Moviment que recollia l'expressió de la teologia de l'alliberament a Haití.

14 Navarro, Vicenç: *Haití no es un desastre natural*. 28 de gener de 2010. <http://bit.ly/dzdiko>.

15 *Estados Unidos en Haití: Un siglo de dominación y miseria*. Revolución #189, 17 de gener de 2010

Penúltima intervenció

Finalment, els Estats Units van decidir una nova intervenció militar. Per aquest motiu, Washington va concertar un acord per restaurar Aristide al seu càrrec. El van retornar de l'exili en un vaixell de guerra acompanyat per 20.000 soldats nord-americans que es van dedicar a "protegir" al poble dels paramilitars violents i deixar que mantinguessin les armes mentre reorganitzaven l'exèrcit haitià per reprimir el poble amb més eficàcia. Els termes de l'acord, conegut com *Governors Island*, condicionaven a Aristide a canviar les seves polítiques públiques per un programa de caire marcadament neoliberal proposat per l'Administració de Clinton.

Aristide i les tropes nord-americanes van desembarcar a Haití el 19 de setembre de 1994. La junta militar va deixar el poder i el president va ser restablert en les seves funcions a l'octubre. Però Aristide es va negar a aplicar les polítiques imposades des de Washington la qual cosa va desembocar en un nou bloqueig econòmic per part del govern nord-americà que va acabar amb l'expulsió definitiva d'Aristide del Govern i el seu exili.

El 29 de febrer de 2004, l'exèrcit nord-americà va segrestar –literalment– a Aristide i la seva família i els va enviar a la República Centreafricana, on els va detenir mentre es consolidava el nou règim, encapçalat per Gérard Latortue i patrocinat per Washington i Nacions Unides. Latortue va dismantellar les reformes realitzades per Aristide i va desenvolupar les polítiques neoliberals que van destrossar l'agricultura nativa del país. Eliminada la sobirania alimentària haitiana, la desregulació dels mercats a nivell internacional –o *globalització*–, va destruir l'economia del país, que va passar de ser exportador d'arròs i sucre a importar tots dos productes.

Segons el professor haitià Camille Lotty Malebranche¹⁶ "A Haití, el dumping dels productes nord-americans subvencionats per l'Estat per destruir la població local, sense subvencions ni mitjans, va acabar per arrasar la producció alimentària del país". Així doncs "es va convèncer a les classes mitjanes i als petits burgesos haitians que els Estats Units volien el millor pel país i, per tant, era necessari pressionar als dirigents perquè Haití s'obris encara més a un dumping que ja es preparava per convertir els preus en exorbitants un cop l'agricultura i la ramaderia haitianes haguessin estat definitivament exterminades". Malebranche sentència "un cop els nord-americans s'han fet amb la clau de l'estómac dels haitians, tenen el terrorífic poder de crear fams artificials per destruir a qualsevol govern o moviment patriòtic que intenti canviar la política per transformar la cara del país".

A principis de març del mateix any, centenars de marines nord-americans controlaven novament Port-au-Prince on cíclicament esclataven noves onades d'atacs contra el poble.

René Préval va ser escollit com a president l'any 2006, quan es van tornar a convocar eleccions a les què Aristide, forçat a viure a l'exili, hi tenia prohibit l'accés. Préval va mantenir les polítiques neoliberals dictades llavors per l'Administració Bush, la qual cosa va seguir minant l'estructura econòmica del país. En aquest sistema, de la pobresa resultant se n'ocupaven les ONGs "d'actitud caritativa", recolzades per les institucions d'ajut internacional¹⁷.

16 Lotty Malebranche, Camille: *Haití, el estómago de los pobres controlado por los plutócratas*. Rebelión. 25-04-2008. <http://bit.ly/NsOrs3>

17 Navarro, Vicenç: *Haití no es un desastre natural*. 28 de gener de 2010. <http://bit.ly/dzdiko>.

Les necessitats d'Iraq van forçar als Estats Units a retirar les tropes d'Haití l'any 2004, però el mes de juny del mateix any, Washington va contractar una força de pau de 7.000 soldats sota els auspicis de l'ONU i dirigits per l'exèrcit brasiler. Michel Martelly -*Sweet Mickey*- va prendre el relleu de Préval en les darreres eleccions a la presidència de 2011, posposades a causa del terratrèmol de 2010.

4. RESULTATS TVE

4.1. RESULTATS QUANTITATIUS TVE

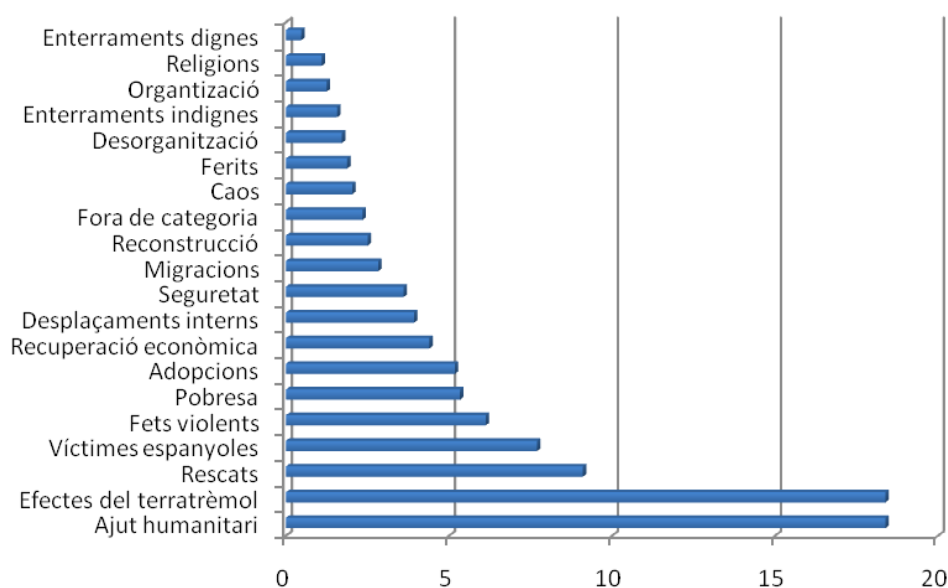
Entre els dies 13 i 31 de gener de 2010, el *Telediario* de Televisió Espanyola va emetre 236¹⁸ peces informatives relatives al terratrèmol d'Haití. Després de fer-ne el buidatge i l'anàlisi corresponent en base a les hipòtesis descrites a la metodologia, començarem l'exposició dels resultats d'aquesta part de l'estudi amb una aproximació quantitativa sobre l'espai dedicat als temes i als actors implicats en la cobertura.

Temes

Amb l'objectiu de determinar de què es parla majoritàriament a TVE, s'han extret les macroproposicions centrals de cada peça informativa i s'han classificat segons la següent categoria de temes: 1) ajut humanitari (18,39%); 2) efectes del terratrèmol (18,39%); 3) rescats (9,11%); 4) víctimes espanyoles a Haití (7,70%); 5) fets violents (6,13%); 6) pobresa (5,34%); 7) adopcions (5,18%); 8) recuperació econòmica (4,40%); 9) desplaçaments interns (3,93%); 10) seguretat (3,61%); 11) migracions (2,83%); 12) reconstrucció (2,51%); 13) caos (2,04%); 14) ferits (1,88%); 15) desorganització (1,72%); 16) enterraments indignes (1,57%); 17) organització (1,25%); 18) religions (1,10%); 19) enterraments dignes (0,47%) i 20) fora de categoria (2,35%).

La primera categorització de temes ha estat molt extensa per tal de poder incloure tot allò del que es parla a les dues cadenes de televisió analitzades. Tal com es pot observar en el gràfic següent, algunes de les classificacions temàtiques són gairebé simbòliques en el cas de TVE però no es podien deixar d'incloure totes les categories per tal de fer una correcta comparativa de l'anàlisi.

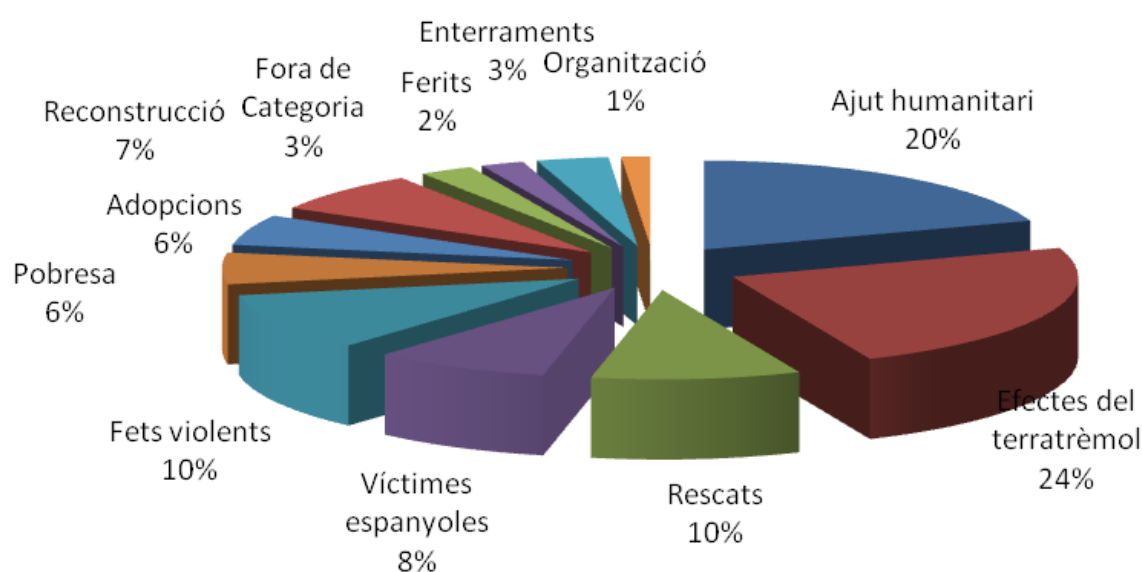
Gràfic 1. Percentatges de temes

¹⁸ No s'ha pogut accedir al *Telediario* 1 del dia 18-01-2010 i, per tant, no s'han pogut analitzar-ne les peces corresponents tot i que la majoria de les notícies es tornen a recollir a la segona edició de l'informatiu al vespre del què sí que es disposen dades incloses en el resultat qualitatiu.

D'altra banda, s'ha observat que algunes de les etiquetes són en realitat subcategories o les dues cares d'un mateix tema que han servit per determinar l'enfocament de l'acció en funció del(s) protagonista/e(s) de les notícies. Així, el mateix procés d'elaboració de la metodologia ha proporcionat ja algunes claus per l'anàlisi realitzada posteriorment, però, per tal de poder mostrar una explicació més visual als gràfics, s'han reagrupat el temes en una nova classificació: 1) ajut humanitari (20%); 2) efectes del terratrèmol (que inclou caos i desorganització) (24%); 3) rescats (10%); 4) víctimes espanyoles a Haití (8%); 5) fets violents i seguretat (10%); 6) pobresa (6%); 7) adopcions (6%); 8) reconstrucció i recuperació econòmica (7%); 9) ferits (2%); 10) enterraments (dignes i indignes) i religions (3%); 11) organització (1%) i 12) fora de categoria (3%).

Gràfic 2. Percentatge de temes reagrupats

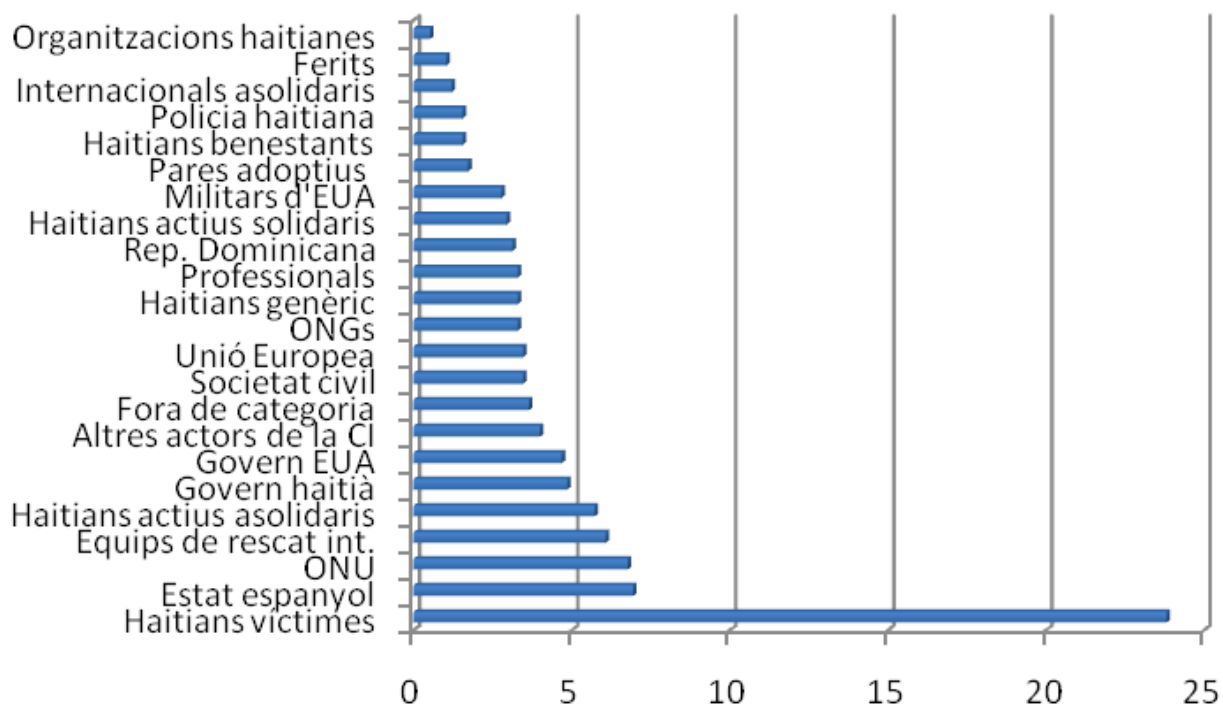
A primer cop d'ull doncs i, prenent com a referència el gràfic de temes abreujat, podem veure que els temes predominants del discurs als informatius de TVE són els efectes que el terratrèmol ha provocat a Haití -danys materials, caos i desorganització inclosos- (24%); l'ajut humanitari (20%); rescats i fets violents/seguretat (10%); víctimes espanyoles a Haití (8%); reconstrucció i recuperació econòmica (7%); pobresa (6%) i adopcions (6%).

Actors

Cada tema involucra uns actors que són o bé executors o receptors de l'acció els quals, en un primer moment, també hem classificat en: 1) haitians genèric (3,30%); 2) haitians víctimes (23,82%); 3) haitians actius solidaris (2,95%); 4) haitians actius asolidaris (1,21%); 5) govern haitià (4,86%); 6) policia haitiana (1,56%); 7) organitzacions haitianes (0,52%); 8) haitians benestants (1,56%); 9) equips de rescat internacionals (6,08%); 10) ferits (1,04%); 11) Nacions Unides (6,78%); 12) govern d'Estats Units (4,69%); 13) militars d'Estats Units (2,78%); 14) Unió Europea

(3,47%); 15) Estat espanyol (6,95%); 16) República Dominicana (3,13%); 17) altres actors de la Comunitat Internacional (4%); 18) ONGs (3,30%); 19) professionals (3,30%); 20) societat civil (3,47%); 21) pares adoptius occidentals (1,73%); 22) internacionals asolidaris (1,21%) i 23) fora de categoria (3,65%).

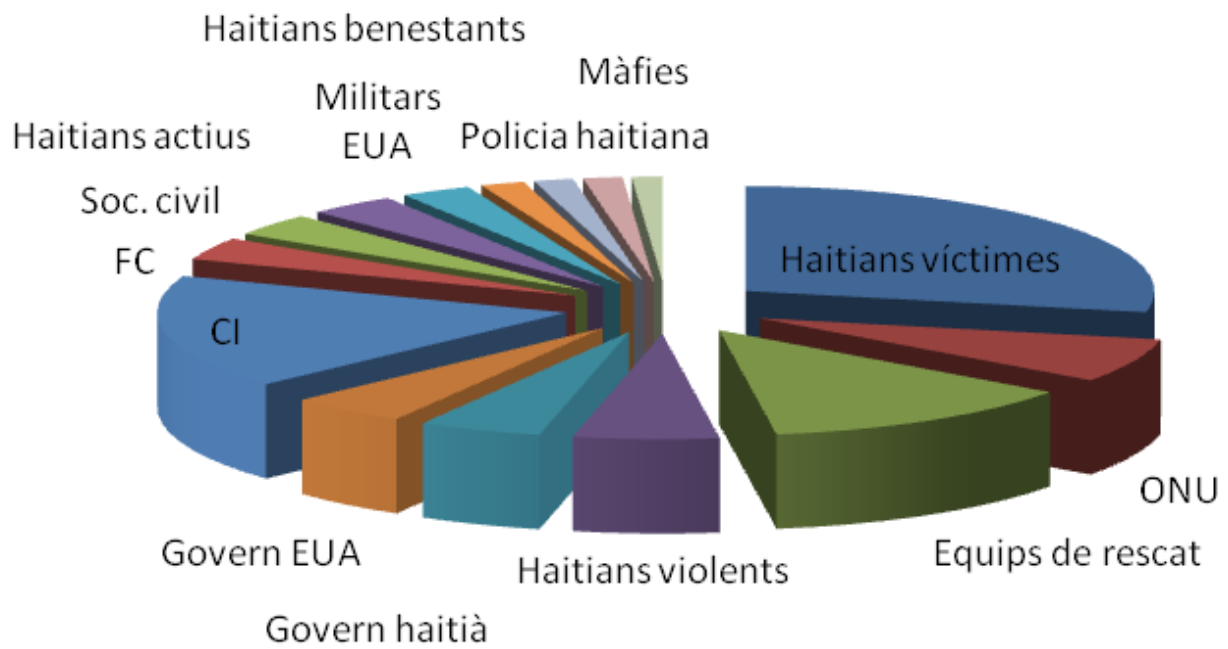
Gràfic 3. Percentatges d'actors en les informacions

Per tal de poder relacionar els actors amb els temes, la primera classificació ha hagut de ser molt extensa i igual que en el cas anterior, s'han reagrupat algunes de les etiquetes per la mostra gràfica en la següent categorització: 1) haitians víctimes (que inclou haitians genèric i ferits) 27%; 2) Comunitat Internacional (que inclou Unió Europea, Estat espanyol i República Dominicana) 18%; 3) equips de rescat (que inclou professionals i ONGs) 13%; 4) Nacions Unides 7%; 5) haitians violents 6%; 6) govern haitià 5%; 7) govern d'Estats Units 5%; 8) militars d'Estats Units 3%; 9) haitians actius (que inclou organitzacions haitianes) 3%; 10) societat civil 3%; 11) pares adoptius 2%; 12) haitians benestants 2%; 13) policia haitiana 2%; 14) màfies 1% i 15) fora de categoria 3%.

Gràfic 4. Percentatges d'actors agrupats

Pares adoptius

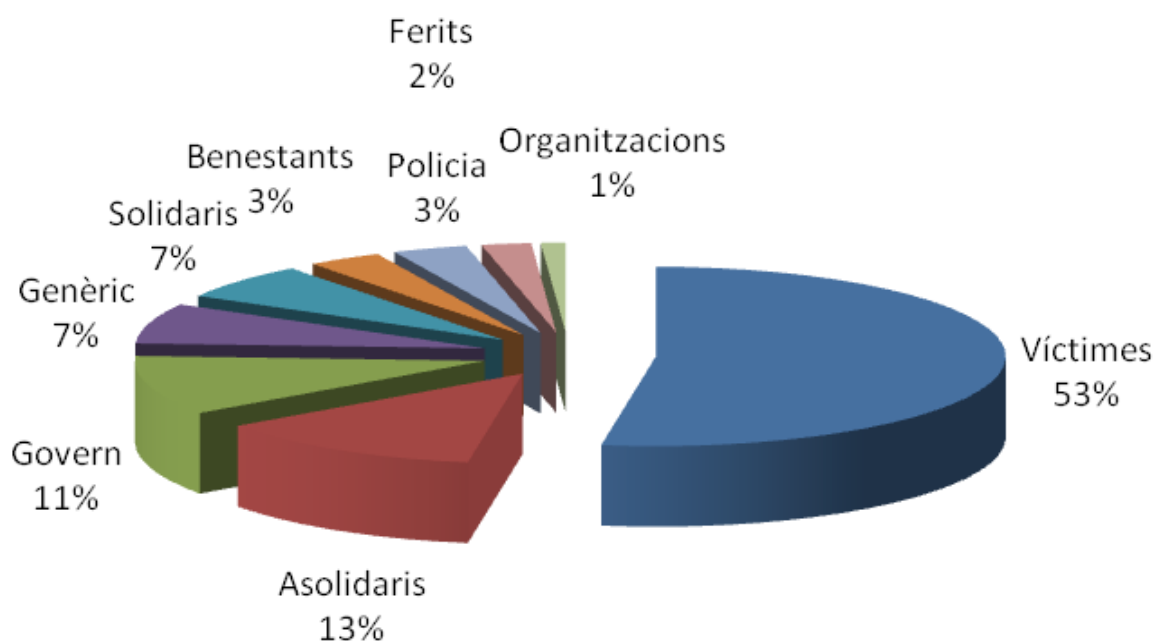

Actors Haitians

En aquest sentit, s'ha considerat important destacar la rellevància dels actors haitians i no haitians en gràfics separats per determinar amb el màxim de precisió possible quin és el temps que se'ls dedica a cadascun.

D'aquesta manera, es pot observar que més de la meitat del temps que TVE ha dedicat als haitians els ha mostrat com a víctimes i que la xifra més rellevant després d'aquesta és quan s'hi fa referència com a haitians violents (13%), seguit del govern haitià (11%) en una referència molt llunyana a la proporció que s'atorga als haitians solidaris (7%) o a les organitzacions haitianes (1%).

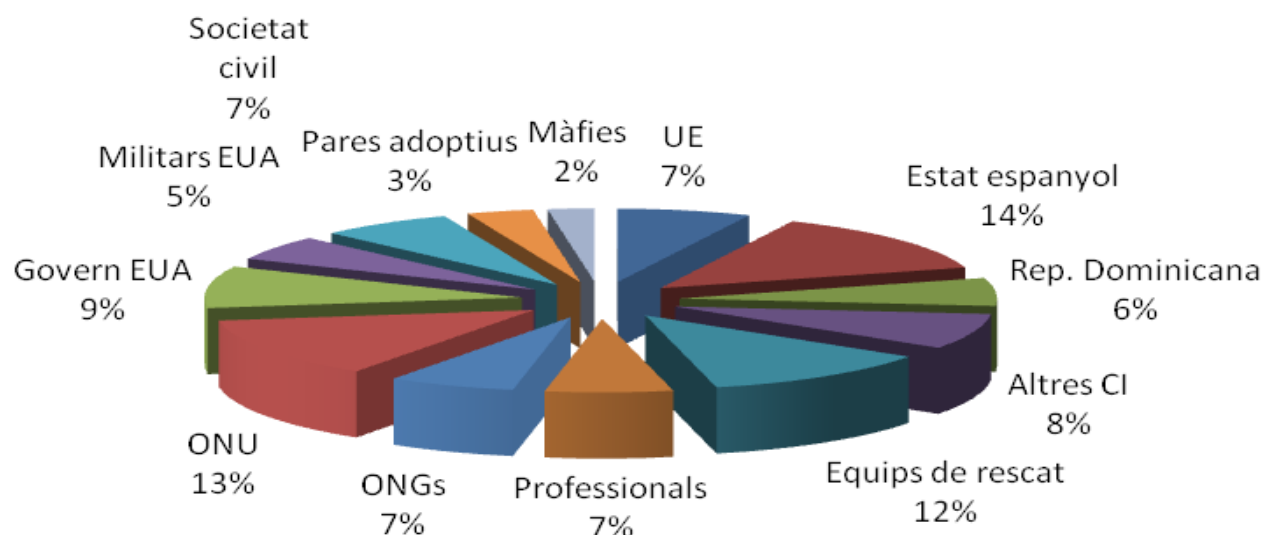
Gràfic 5. Percentatges d'actors haitians

Actors no haitians

S'ha considerat necessari, doncs, fer el mateix amb la resta d'actors no haitians i el resultat és que, a banda de l'Estat espanyol¹⁹ (14%) és Nations Unides (14%) seguida dels equips de rescat internacionals (12%) i del govern nord-americà (9%) els que reben més atenció informativa.

Gràfic 6. Percentatges d'actors no haitians

Així doncs, en base a les dades quantitatives es pot afirmar que al llarg del discurs televisiu analitzat a la mostra es parla majoritàriament d'efectes del terratrèmol, de caos i desorganització (24%) que té com a protagonistes als haitians víctimes (53%); d'ajut humanitari (20%) que té com a protagonista l'ONU (13%), el govern d'Estats Units (9%) i la Comunitat Internacional (25%) en diverses proporcions (la Unió Europea, l'Estat espanyol i la República Dominicana) i com a receptors als haitians víctimes (53%); de rescats (10%) els protagonistes dels quals són els haitians víctimes (53%) i els haitians genèric (7%) i els equips de rescat internacionals (6%); les víctimes espanyoles a Haití (8%); de fets violents i seguretat (10%) que tenen com a protagonistes respectivament als haitians actius asolidaris (13%) i a l'ONU (13%) i als militars d'Estats Units (5%) i, finalment, de la pobresa (6%) que té com a protagonistes els haitians víctimes (53%) i els haitians genèric (7%). En aquest últim cas, el govern d'Estats Units (5%), Nations Unides (13%) i altres actors de la Comunitat Internacional hi intervindran per tal d'alleujar l'estat d'extrema pobresa en la què ha quedat la majoria de la població haitiana (53%) víctima dels efectes del

19 En el cas de TVE s'ha detectat un doble quadrat ideològic: d'una banda, respecte els actors del Nord en general i de l'altra, respecte el govern espanyol en particular que, a més en el moment del terratrèmol, presideix la Unió Europea. La circumstància s'ha tingut present però no s'ha considerat oportú analitzar-la en profunditat ja que dificultaria la comparativa amb la televisió autonòmica catalana per raons de política interna que s'allunyen de l'objectiu de l'estudi.

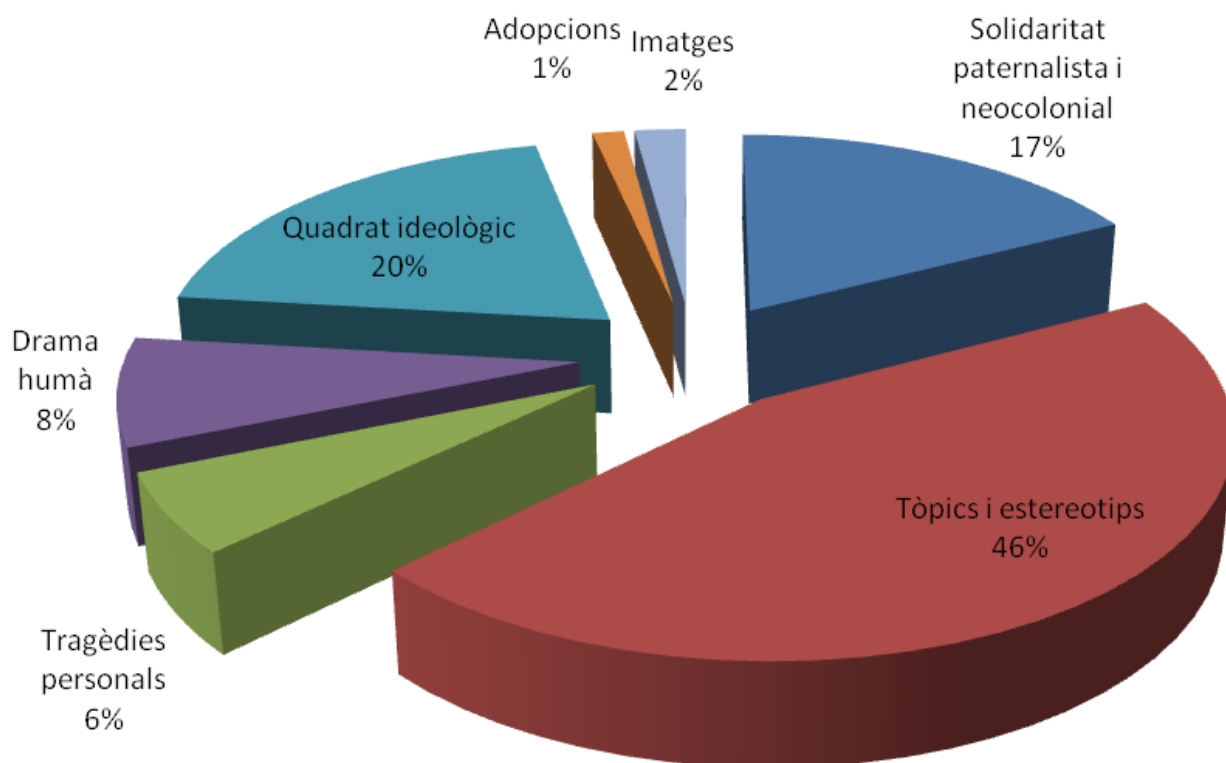
terratrèmol.

Per tant, en base a les dades que ens informen de què i de qui es parla majoritàriament als programes informatius de TVE s'han extret les proposicions explícites i implícites que s'han analitzat en profunditat en base a les hipòtesis plantejades i que han permès determinar com és el missatge que predomina en el discurs narratiu de Televisió Espanyola.

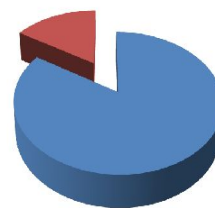
Hipòtesis

Tal com es pot apreciar en el gràfic, s'ha observat que la majoria de les proposicions responen a tres de les hipòtesis que s'erigeixen com a principals en l'anàlisi qualitatiu. En aquest sentit, és important destacar que les hipòtesis no són excloents entre sí i que, en molts casos, la mateixa proposició respon a més d'una teoria. D'altra banda, també s'han observat casos en què una mateixa proposició confirma i refuta alhora més d'una hipòtesi.

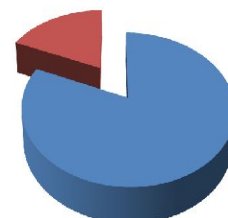
Gràfic 7. Percentatges de proposicions rellevants per a les hipòtesis

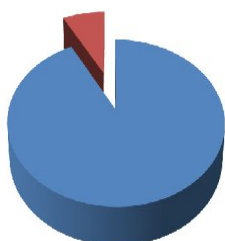
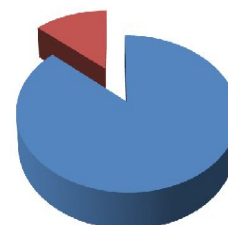
Així doncs, per ordre quantitatiu descendent, es detecten **tòpics i estereotips** habituals en les notícies sobre catàstrofes al sud (Hc) en un 45,48% del total de proposicions analitzades, entre les quals un 84,11% confirmen la hipòtesis.

Un 19,70% de les proposicions despleguen el **quadrat ideològic** per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de la catàstrofe (Hf) i d'aquest percentatge, la hipòtesis es confirma en un 81,66%.

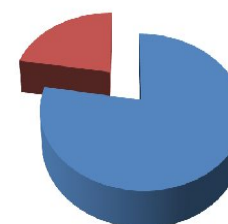

S'ha detectat que un 17,4% del total de proposicions analitzades responen a la hipòtesis b (Hb) en la què es desplega una **solidaritat paternalista** o una **visió neocolonial** amb la situació dels haitians i que es confirma en un 86,79% dels casos.

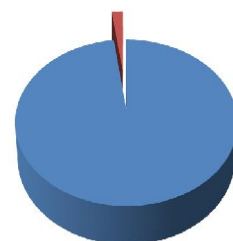

Un 8,04% de les proposicions denuncia el **drama humà** i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura (He), de les quals un 81,66% dels casos es confirmen.

Molt lligada a la hipòtesi e, un 5,91% de les proposicions responen a la hipòtesi d (Hd) en la què els **haitians** no són **presentats** com a **actors de pes** en les explicacions sobre la tragèdia o ho són només en les informacions que parlen de les tragèdies personals. Aquesta hipòtesi es confirma en un 77,77% dels casos.

Respecte la hipòtesi h (Hh) en la què **les imatges** centren l'atenció sobre els esdeveniments més visibles, només s'han detectat un 2,13% de les proposicions analitzades en les quals la hipòtesis es confirma en un 92,30%. Però és important esmentar aquí que la hipòtesi h no té la mateixa naturalesa que les altres ja que, la impossibilitat de contrastar les imatges que apareixen al

vídeo i la seva vinculació amb la proposició corresponent fa difícil mesurar-la amb la mateixa exactitud que la resta.

I, finalment, s'ha detectat només un 1,31% de proposicions que presenten de forma acrítica la **dinàmica d'adopcions** de nens haitians per part de famílies occidentals (Hg), de les quals un 62,5% refuten la hipòtesi, la única teoria que es rebut àmpliament, malgrat ser molt minoritària en el nombre de proposicions que hi fan referència temàticament.

Així, en base a les dades quantitatives es constata que discurs narratiu procedent de les informacions relatives al terratrèmol d'Haití emeses al *Telediario* de TVE entre el 13 i el 31 de gener de 2010 s'ha centrat, d'una banda i respecte els temes, en els efectes més immediats del terratrèmol, l'ajut humanitari, els rescats, les víctimes espanyoles, els fets violents i la pobresa que han tingut com a protagonistes o receptors, majoritàriament als haitians víctimes, l'estat espanyol, Nacions Unides, els equips de rescat internacionals, als haitians actius asolidaris i a la Comunitat Internacional.

En bona mesura, els temes descrits s'han tractat sota una mirada paternalista i neocolonial i els actors s'han descrit mitjançant tòpics i estereotips habituals a les catàstrofes del sud on també s'ha desplegat el quadrat ideològic per explicar i/o justificar les accions tant dels haitians com dels actors exteriors.

4.2. RESULTATS QUALITATIUS TVE

4.2.1. Representació dels haitians

Haitians víctimes

Tot i que la categoria "d'haitians víctimes" forma part de la classificació d'actors, s'ha decidit que, tant quantitativament com qualitativament, cal analitzar-lo en profunditat i en primer lloc ja que és l'eix sobre el que s'articula tot el discurs narratiu i que confirma gairebé totes les hipòtesis.

En aquest sentit, podem afirmar que s'han detectat nombrosos tòpics i estereotips en la representació dels haitians com a víctimes i que el tractament de les notícies referides als haitians s'ha fet bàsicament des d'una òptica paternalista i neocolonial.

Tot i que existeixen algunes excepcions al tractament predominant de la representació dels haitians, en especial a les cròniques dels enviats especials sobre el terreny, el desplegament del quadrat ideològic en moltes altres notícies minimitza aquests esforços en favor de les intervencions dels actors del Nord i, d'altra banda, són precisament la majoria de proposicions referides als haitians com a víctimes les que també confirmen la resta d'hipòtesis menys representatives quantitativament (d, h i e).

Així, la representació dels haitians com a víctimes del terratrèmol, es caracteritza sobretot a través de **comportaments i actituds passives** de les què es desprèn una imatge de persones incapaces de reaccionar, d'organitzar-se o d'actuar amb professionalitat i efectivitat davant la catàstrofe humanitària i a través de la qual es justifica l'ajut que arribarà del Nord.

Al llarg de tot el discurs, els haitians víctimes esperen, es lamenten, fan cues, s'arremolinen, vaguen desorientats sense rumb, s'apilen, es barregen entre els morts, fugen sense saber on anar i, sobretot, esperen, esperen, esperen i esperen l'ajut que, en les notícies de TVE, sembla que només pugui arribar del Nord.

"Miles de personas heridas **esperan** ayuda en plena calle" TD2-05-13

"Miles de personas sin casa ni atención **se arremolinan** en los espacios abiertos o **vagan** por la calle" TD2-01-14

"**Miles y miles** de personas que están a la intemperie, en parques, subidos en colinas, lo han perdido todo, no tienen alimentos, **no saben a dónde dirigirse...**" TD2-03-14

"los haitianos que han sobrevivido a ese sismo **deambulan** por las calles entre miles de muertos" TD2-11-14

"Una de las imágenes que más nos han impresionado a todos es ver a los supervivientes **vagando desorientados** por las calles junto a los cadáveres que siguen ahí". TD1-07-15

"son decenas de miles [personas haitianas] que **vagan por las calles** o que **están hacinadas** en los campamentos improvisados a la espera de socorro". TD2-01-16

"Los **cadáveres** siguen en la calle, **los heridos se lamentan** en los **descampados** y miles de personas **se hacinan** en campamentos de cartón y sábanas". TD1-01-17

"Algunos han conseguido subir a alguno de estos viejos barcos pero **no saben** si podrán zarpar **ni hacia dónde**" TD1-01-20

"Así **se amontonaban** como vamos a ver los habitantes de esta ciudad..." TD1-04-21

"La **mayoría** siguen sentados con la **mirada perdida** y **sin nada que hacer...**" TD1-04-25

"Siempre hay gente en la **puerta esperando recibir ayuda**" TD2-04-31

Al comportament passiu del tractament de les víctimes, s'hi afegeixen descripcions que apel·len més aviat a les **emocions** i als **instints** de manera que, a la imatge de persones desorientades i incapaces, s'hi sumen **actituds suplicants** i **supersticiosos** envers la catàstrofe, en oposició a la raó i a la "professionalització" que s'atribueix als actors del Nord. És convenient apuntar aquí que algunes de les proposicions estan redactades amb un estil més pròxim a la literatura històrica que a la informació estricta de la qual també es desprèn una mirada colonial en què el vudú era desprestigiats i, des del punt de vista de la metròpoli, es considerava més proper a la bruixeria i a la màgia negra que no pas a la religió.

"**Acostumbrados a mirar con temor** hacia el cielo, ahora esta tierra de **vudú** y **magia negra reza** para que el suelo no vuelva a temblar" TD1-05-13

"Los haitianos **miran con horror la muerte que asoma** entre los cascotes" TD2-01-14

"En los campamentos al raso donde los supervivientes se hacen compañía, **se puede hacer poco más que rezar**" TD1-02-15

"algunos, de hecho, **se han arrodillado** en el suelo, según nos contaban, para **pedir a Dios** que **su ira no cayera sobre ellos...**" TD1-01-20

"...todos se suman a los cánticos religiosos **suplicando a Dios** que les ayude." TD1-04-25

"Botellas, semillas y estampas de las que emplean en sus ceremonias rituales están desperdigadas por el suelo y eso es **el peor vaticinio para los haitianos.**" TD1-02-29

"Y llegamos a la montaña donde **en silencio esperan** que **la ayuda llegue del cielo**" TD2-01-30

A banda de les actituds passives que descriuen les víctimes haitianes del terratrèmol com a persones dèbils i necessitades d'ajut, també se'ls atribueixen comportaments actius que apel·len als **instints** i, com a mínim a la manca de civilitat que, a força de repetició, es converteix en una qualitat inherent als haitians, i dels quals se'n desprèn **una imatge més pròpia d'animals** que no pas de persones. És important destacar

aquí **la petjada colonialista** d'aquesta característica ja que així eren vistos els haitians, tant els indígenes com els descendents dels esclaus africans, per les autoritats colonials. A més de l'anàlisi del discurs, s'ha detectat aquesta visió en algunes de les imatges que mostren els haitians convivint i actuant igual que els animals que els envolten com en el cas de la peça on els haitians busquen menjar a l'abocador...igual que els porcs que també són allà.

"...al **vertedero** de la ciudad donde hay **decenas de familias viviendo entre esos escombros** pero también entre **cadáveres y desperdicios**" TD2-02-25

"El **nauseabundo espacio** es **compartido** incluso con los **cerdos**" TD2-02-25

"Llega un camión, ya no con escombros sino **con basura y la gente se abalanza como quien descubriera un tesoro**". TD2-02-25

També s'ha considerat il·lustratiu el cas d'una notícia sobre una haitiana pobra que regala el seu fill acabat de néixer poques hores després del sisme a una haitiana rica a la què la notícia s'hi refereix com:

"Encontró una madre **que acababa de parir** y le **regaló** el bebé..." TD1-04-19

"Kerry, sin ir más lejos, es uno de esos casos. **Un bebé de pocos meses** que **fue abandonado por su madre** en este campamento" TD2-02-22

La visió dels haitians com a éssers **desesperats** davant la manca **d'aigua**, aliments, sostre, pèrdua de familiars, etc. és la més predominant juntament amb la de la victimització i serà sobre aquesta visió "assalvatjada" que la imatge dels haitians evolucionarà cap a la criminal.

"...y donde es muy difícil, por muchas imágenes que ofrezcamos los periodistas, de destrucción, de cadáveres, del dolor de las gentes, lleguemos a entender lo que esto significa para la población que vive allí, que se siente **absolutamente desamparada**..." TD2-12-13

"...lo que **agrava también la desesperación** de la población haitiana que no tiene comida, que no tiene agua potable, que no tiene electricidad y que..." TD1-01-15

"los saqueos siguen repitiéndose porque la población está **cada vez más desesperada**. No tienen comida, no tienen agua potable ya no saben qué hacer y esa es la causa de que, en realidad, estén prácticamente al borde de ir a coger la ayuda que está bloqueada en el aeropuerto por la fuerza". TD1-03-16

"Esa **desesperación** también es lo que está impulsando a cometer muchos actos de **saqueo** y de **pillaje** en las calles y a que siga reinando la **inseguridad**." TD2-01-18

"Entre lo poco que se reparte **imperla la ley del más fuerte**. La gente se pelea por llevarse algo a la boca" TD2-01-19

"...y **los propios voluntarios** que deben repartir la mercancía están **asustados**..." TD2-02-19

"Quizá el **desconsuelo** de esta mujer y **su llanto** sean la mejor respuesta a este **drama colectivo**" TD2-02-21

"Cuando [los niños] salen de aquí les espera **la selva**" TD1-01-22

"...cuadrillas de jóvenes **desesperados**, incluso de niños intentando aprovechar casi cualquier cosa: (...) **inservibles para nosotros** pero que **para ellos** siempre tienen algún valor". TD2-02-23

"La **desesperación** está llevando a muchos haitianos a buscar comida incluso en los vertederos." TD1-01-25

"Es la primera vez que hemos visto a **los haitianos que no se pegaban por la comida**". TD2-02-31

Així, els haitians deixen de lamentar-se i de ser passius per o bé **demanar i/o reclamar ajut i queixar-se** de la seva desgràcia o bé **moure's per aconseguir el què necessiten incívicament i per la força**. És important esmentar aquí la majoria de proposicions que confirmen la hipòtesi d) en la què els haitians no són, en general, presentats com a actors de pes o ho són només quan es parla de tragèdies personals. Les proposicions solen mostrar als haitians com a víctimes anònimes; sense noms ni cognoms. Les peces els donen veu per il·lustrar una declaració ràpida i superficial referent a la demanda de les seves necessitats i són presentats així en bona part dels casos com a víctimes, com a damnificats i, gairebé, com a pidolaires eterns d'ajut.

"No tenemos electricidad, comida ni agua" -se **queja** este haitiano." TD2-02-14

"Nos vemos obligados a irnos-nos dice este joven- *porque hay terremotos cada segundo. No puedo quedarme aquí*". TD2-04-20

"Los haitianos con los que hemos podido hablar **han reclamado** que **la ayuda llegue cuanto antes**" TD1-01-14

"Mi casa está destrozada, no tengo agua ni comida. Necesito salir de aquí"- insiste su compañero. TD2-04-20

"Es el caso de esta anciana a quien no han podido todavía atender en el hospital o de esta otra mujer, Louisianne. Nos explica que **tiene la pierna fracturada y que vive entre cuatro palos y unas telas** con sus **siete hijos que no puede atender**". TD2-02-21

"...que espera que Dios no les deje a todos morir y **reclama más comida, agua y tiendas**." TD2-03-26

"**Necesitamos de todo**"-nos dice [el párroco] TD2-03-26

"Nos morimos de hambre" -nos gritan TD2-03-26

"Nuestra casa quedó destruida. Por eso estamos aquí, pero **no tenemos comida suficiente**" -nos dice esta mujer mientras espera en una larga cola algo de alimento.

"...y a todos se les ocurrió lo mismo: **pedir ayuda** a Madame Germartin, **la única vecina rica del lugar**" TD1-02-29

"Le damos las gracias a la señora Mariana. Sin ella no sabríamos a donde ir"
TD1-02-29

La degradació de la imatge de la representació dels haitians com a víctimes arriba al seu màxim exponent amb el **tractament donat als morts**. Es comprèn que els efectes del terratrèmol atrapen a milers de persones sota la runa i que, en els primers moments, la seva recuperació, identificació i enterrament és difícil, però malgrat això, les proposicions es refereixen sovint als morts amb un lèxic més propi al què s'atribuiria **a coses inservibles** que no pas al que es donaria a les despulles de persones. S'han trobat aquí, entre altres, imatges molt dures, com per exemple les de barricades fetes amb cadàvers o les de morts barrejats amb la runa i les escombraries que arriben a l'abocador de deixalles principals dins el braç de les excavadores. La seva influència arriba a afectar als haitians vius a qui se'ls mostra com a bàrbars o indiferents (en el cas de les barricades), i fins i tot es podria interpretar que acostumats a perdre éssers estimats i no poder trobar-los ni tan sols per enterrar-los. Juntament amb les al·lusions al caos i la pobresa, la freqüència de la ultra iteració del gran nombre de mort escampats entre la runa fa més gran la sensació de deixadesa de les autoritats i **l'animalització** dels haitians supervivents.

"Por eso, cientos de cadáveres siguen en las calles de Puerto Príncipe, la capital" TD1-01-13

"...cientos de cadáveres continúan **abandonados** en las calles de la capital, entre los escombros" TD1-01-14

"...las imágenes de la ciudad son desoladoras y destacan **la cantidad de cadáveres** que continúan entre los escombros de los cientos de edificios que se han venido abajo" TD1-01-14

"Decenas de edificios destruidos y muchos cadáveres **esparcidos** por las calles esperando a que alguien los retire" TD1-01-14

"Las calles están **sembradas** de **cadáveres** de todas las edades y de todas las condiciones" TD1-02-14

"Los cadáveres se **amontonan** en las calles" TD2-01-14

"Unos [cadáveres] cubiertos con sábanas, otros, aun sin cubrir, forman parte del tétrico paisaje de la ciudad" TD2-01-14

"Había **cadáveres**, hay **cadáveres** todavía por las calles" TD2-03-14

"...muchos **cadáveres esparcidos** por las calles esperando a que alguien los retire, aunque **nos da la sensación** de que muchos van a estar todavía mucho tiempo allí en las calles **esparcidos**..." TD2-11-14

"...hemos visto **decenas** de **cadáveres** en la calle, **abandonados**, a la **espera de ser recogidos**, pero llevan así tres días" TD2-02-15

"a los **miles de muertos** que **llenan las calles**. La mayoría de los cadáveres se entierran o se incineran **sin identificar**" TD1-01-16

"...**haciendo barricadas** con **cadáveres**. Es la forma en la que protestan en Haití por el retraso de la retirada de los cuerpos" TD2-02-16

"El drama es que **todo el mundo se ha acostumbrado a ver muertos en la calle...**" TD2-05-20

"Todavía hay **miles de cadáveres enterrados** pero **ya nadie los busca**" TD2-02-25

"A los **vertederos** de Puerto Príncipe ya llegan camiones cargados de **escombros, basura y cadáveres**" TD2-02-25

"...al **vertedero** de la **ciudad** donde hay decenas de familias viviendo entre esos **escombros** pero también entre **cadáveres y desperdicios**" TD2-02-25

És en el tractament de la representació dels morts haitians i dels morts espanyols on les diferències entre uns i altres es fan més palpables. Així com els cossos dels haitians es converteixen en alguns casos en escombraries que es barregen amb la runa, l'anonimat personal d'uns contrasta amb la popularitat de les víctimes espanyoles del terratrèmol. L'exemple més flagrant és el de Pilar Juárez, treballadora de la Comissió Europea a Haití, de la recerca de la qual se'n fa un seguiment exhaustiu comparat amb el tractament que es dona als haitians. De Pilar se'n coneix el nom, l'origen, la feina, la família i el poble de naixement; se'n mostren fotografies i, fins i tot, s'emet una petita peça en la què se li ret un concert d'homenatge a l'Estat espanyol. Així doncs, Pilar Juárez té molta més notorietat que no pas qualsevol altra víctima haitiana i només la diferència del temps que se li dedica individualment fa que la seva pèrdua sembli molt més important que no pas la de qualsevol altre mort, víctima de la mateixa catàstrofe.

*"Al menos a Pilar va a haber un sitio donde **enterrarla** y a los haitianos los **están tirando** como si fueran **papel, kleenex**...Entonces hay una terrible diferencia"* TD1-03-17

Haitians pobres o Pobreza

L'àmplia cobertura mediàtica sobre el terratrèmol dona l'oportunitat de parlar d'alguns problemes que la població haitiana ja patia abans del sisme com és el cas de **la pobresa** de la major part dels seus habitants. Així, la pobresa que pateixen els haitians és introduïda com a **element de context**, sovint **superficial** ja que només menciona algunes dades històriques, i no aprofundeix en les causes. S'ha cregut convenient vincular la pobresa dels haitians dins de la categoria "d'haitians víctimes" perquè unida als efectes del terratrèmol complementa la caracterització de l'estereotip de les catàstrofes del Sud. Així doncs, el missatge vehicula una imatge victimitzada dels haitians, primer i abans del terratrèmol a causa de la pobresa, que queda magnificada i exagerada pels efectes del sisme, dels quals els haitians –especialment els pobres que conformen la majoria de la població- en són víctimes una altra vegada.

"...gente que se buscaba la vida en un país **ya devastado** por la **miseria**".

TD1-01-13

"En la **maldición** pesa la situación geográfica pero también una historia de violencia y **pobreza**," TD2-02-13

"Son los rostros de un país sacudido **una y otra vez** por **la desgracia**" TD2-02-13

"Los haitianos (...) luchan por recuperar su **dramática normalidad**" TD1-02-14

"Haití **está acostumbrado** a los desastres naturales y políticos." TD1-05-13

"**Es un infierno** donde: el 80% de la población vive por debajo del umbral de la pobreza, donde el 60% de los habitantes disponen de menos de 70 céntimos diarios de euro para sobrevivir, donde la mitad de los niños quedan sin vacunar, donde 1 de cada 4 niños sufre de malnutrición, en definitiva, **un infierno social**." TD2-12-13

"...porque de **estos países** nos acordamos únicamente cuando hay una tragedia de grandes proporciones como ahora. El **empobrecimiento** y la **miseria** de Haití vienen de mucho más lejos." TD2-12-13

"Haití **no sólo** es un **país pobre** si no que los terremotos llegan **de tarde en tarde. No hay para comer. Tampoco** para **invertir**" TD2-13-13

"[en referència al tsunami d'Indonèsia de 2005] y millones de afectados que pierden **lo poco que tenían**." TD2-13-13

"Es la fotografía de un país, **ya desolado** por **la miseria** y sobre el que hoy, además, se ha **cebado** la **desgracia**." TD2-14-13

"...al que **ya entonces** era un país **castigado** por la guerra y la **miseria**." TD2-03-21

"...**8 de cada 10 haitianos** ya no tenían **apenas con qué vivir** antes del terremoto" TD2-03-22

"Lo único que hoy sirve de alimento a **miles de haitianos hambrientos**." TD2-03-27

La **vulnerabilitat** dels pobres d'Haití envers els efectes del terratrèmol es confon, de vegades amb **debilitat** que, en el context repetit de pobresa generalitzada reforça l'estereotip d'incapacitat dels habitants del Sud.

"América se rompe por su eslabón **más débil**". TD1-01-13

"una historia de los **más débiles** a quienes los seísmos siempre golpean más fuerte" TD2-02-13

"Los grandes terremotos también **distinguen** entre **ricos y pobres**" TD2-13-13

S'han observat dues maneres d'abordar la pobresa de la població: d'una banda, les de les declaracions d'haitians que reclamen aigua, aliments o medicines i que ja s'han comentat anteriorment en l'epígraf d'haitians víctimes. I, de l'altra, quan se'ls mostra com una massa uniforme de pobres necessitats als què es desposseeix fins i tot de les seves particularitats com a éssers humans. **L'homogeneïtzació** dels haitians com a pobres i doblement víctimes és una altra de les característiques que ajuda a reforçar l'estereotip dels habitants del Sud. Aquí és on intervenen moltes de les imatges que mostren les cues d'haitians davant dels camions que reparteixen ajut humanitari; les dels campaments improvisats i les dels ferits als hospitals.

"Es difícil llegar a Haití, es difícil hablar con Haití, es difícil, por tanto, **ponerles nombres y apellidos** a esta **enorme tragedia** pero empiezan a llegarnos imágenes captadas con teléfonos, con cámaras domésticas..." TD2-03-13

"innumerables personas son atendidas de la mejor manera dentro de los límites de **la más absoluta precariedad**" TD1-02-15

"Tanta, que **a veces** cuesta recordar que **detrás de cada pérdida hay una tragedia humana**". TD2-02-15

"...miles de cadáveres siguen aún sin enterrar y **la gente se hacina** donde puede **entre restos** y sin baños". TD1-02-19

"...hay una **masa ingente** de población desempleada". TD1-02-29

Es creu convenient incloure aquí les proposicions referides a la migració i als desplaçaments interns que fan referència a les **grans "masses de gent pobra, desposseïda i desesperada"** que intenten fugir. Totalment despersonalitzades, crida l'atenció que el lèxic utilitzat per a referir-se als haitians pobres i víctimes té connotacions negatives i, fins i tot, amenaçadores pels països o indrets que n'haurien de ser receptors.

"El gobierno dominicano **teme un éxodo** y ha dado instrucciones de que **sólo pasen heridos y gente con papeles**." TD2-01-14

"Gemma, se trata de **evitar** una **avalancha** de **refugiados**." TD2-04-14

"Una **invasión**. **Tememos** que haya una **invasión**, por eso estamos **más estrictos** en lo que se respecta a **inmigración**". TD2-05-14

"...en la frontera con la vecina República Dominicana, que a su vez se **esfuerza** para evitar **una avalancha de haitianos**". TD2-01-19

"El **éxodo bíblico** de la que un día fue conocida como la Perla de las Antillas". TD1-01-20

"...provoca cada día el **éxodo masivo** de haitianos de la capital" TD1-02-20

"...**miles de haitianos abarrotan** el puerto de la capital para huir de Puerto Príncipe". TD2-04-20

La repetició exagerada de **l'expressió 'Haití, el país més pobre d'Amèrica**

Llatina' s'acaba convertint en sinònim del país, de la què també se'n fan variacions: el país més pobre d'Amèrica; del continent; del món occidental; de l'hemisferi Nord; del món sencer; del planeta...

"La naturaleza ha golpeado en esta ocasión al **país más pobre de América.**" TD1-05-13

"**Ese país**, el terremoto **lo castiga, siendo el más pobre de América**, y de **todo el hemisferio Norte**". TD2-12-13

"...**un país** que ya estaba entre las estadísticas como **uno de los más pobres del mundo, el más pobre de América...**" TD1-07-14

"Las comunicaciones **del país más pobre de América y del mundo occidental**, que ya eran rudimentarias, ahora están seriamente dañadas". TD1-07-14

"...es probablemente **el país más pobre de toda América** Latina" TD1-03-15

"cuando Haití ya no acapare los informativos no se olvide que **seguirá siendo** ahora, **aún más, el país más pobre de América**" TD1-10-16

"En los últimos años, **este país, entre los más pobres del planeta,**" TD2-08-17

"La empresa asegura que no va a suspender su actividad en el país, **el más pobre de América,**..." TD1-06-19

"Estamos, **recordamos** en **el país más pobre de América**. Ya **era el más pobre antes** del terremoto **¡Imagínense ahora!**" TD1-05-21

"...aquí la gente no se lo puede permitir porque **estamos en el país más pobre de América Latina.**" TD2-03-21

"El **país más pobre y devastado** de América Latina." TD1-04-23

"Son escombreras entre las que hay **personas, los pobres entre los pobres** de Haití de las que encuentran algo a lo que sacar provecho". TD2-02-25

A mesura que avança el relat televisiu, s'ha observat que la pobresa -ja entesa com a *endèmica* d'Haití- es vincula poc a poc amb **un elevat grau de violència i de conflictes** de les zones que habiten els més pobres i que també serveix com a element de context -esbiaixat- per explicar la realitat haitiana d'abans del 12 de gener. Igual que altres vegades, afegeix una altra característica que complementa l'estereotip dels habitants del Sud: pobres, incapaços, dèbils i, ara també, violents.

"La **escasez provoca enfrentamientos**" TD1-03-16

"Sigue siendo el barrio **más pobre y mísero** de Puerto Príncipe, además del **más violento y peligroso**". TD2-05-19

"El **retraso en el reparto de la ayuda** sigue aumentando el riesgo de que se

produzcan **episodios de violencia**, en especial en barrios **conflictivos** como el famoso Cité Soleil, el barrio **más pobre y violento** de todo **Haití**.” TD2-05-19

“...los **barrios más pobres** de la capital que son además **zonas muy inseguras**”. TD1-01-21

“...Cité Soleil **uno de los barrios más conflictivos y pobres** de la periferia...” TD1-04-21

Criminalització dels haitians

Si bé les primeres informacions de la cobertura del terratrèmol se centren en les víctimes, els morts i els efectes tant materials com socials que causa el sisme, poc a poc l'atenció es va desplaçant sobre l'ajut que reben (o no) els haitians i sobre els problemes que originarà el repartiment d'aliments, aigua i altres productes de primera necessitat que arriben de diferents punts del planeta com a resposta internacional.

S'ha observat que s'afegeixen **comportaments actius, racionals i organitzatius** a la representació dels haitians en el moment en què es comença a parlar dels problemes en el repartiment de l'ajut humanitari que afecten a la seguretat general del país. Així doncs, de les proposicions analitzades es desprèn que els haitians **només són capaços d'organitzar-se** per robar, matar, linxar, saquejar... i, en definitiva, **per delinquir**.

“**Aumentan los robos y el pillaje y las facciones armadas** que históricamente se han disputado el control del país **se están reorganizando**.” TD2-01-16

“Las **bandas armadas** ganan **fuerza** en la calle y **organizan el pillaje**.” TD1-01-17

“Y **los más fuertes dictan su ley**, en la calle. **Bandas armadas organizan saqueos** y, en algunos casos, **la muchedumbre se toma la justicia por su mano linchando a quienes** roban víveres.” TD2-02-17

“Por eso son cada vez más frecuentes los **saqueos**, no siempre de comida, y de los **brotos de violencia**...” TD2-02-18

“En las afueras de Puerto Príncipe, **un grupo armado con palos** se cuela entre la multitud, salta la valla y **se apropia de los víveres que se iban a repartir**. Es la **ley del más fuerte**.” TD1-03-22

“Entre **los que esperaban ayuda**, **un grupo armado con palos se ha abierto paso y ha asaltado el lugar de aprovisionamiento**. Fin del reparto. La **fuerza** es la **única ley**.” TD2-04-22

“Al caer la tarde son muchas las **pandillas** que se acercan para **rebuscar entre los escombros y sacar todo lo que se pueda de las casas**.” TD2-01-24

"Muchos de esos afectados siguen en las calles de Puerto Príncipe **haciendo colas para conseguir algo de ayuda y otros**, Almudena Ariza, **la consiguen, consiguen esa ayuda en los saqueos.**" TD2-01-28

"...sobretudo **por las noches**, es cuando aprovechan los asaltantes para **saquear los edificios destruidos** y también para cometer **agresiones y abusos sexuales** sobretudo con **jóvenes solas...**" TD1-02-30

Una de les notícies que tindrà més repercussió durant aquests dies és la fugida dels presos que sobreviuen a l'ensorrament de la presó. Crida l'atenció que només es faci ressò de la **faceta delictiva** dels presos que, culpables o no dels seus actes, queden també afectats pels terratrèmol de la mateixa manera que la resta de la població haitiana; necessiten aliments, aigua, curar ferides, trobar a familiars desapareguts, enterrar els morts, etc. Una altra de les observacions és que no hi ha xifres precises de morts ni desapareguts, a excepció del número de presos que han escapat de la presó i és aquesta la xifra que es dona de criminals que tornen a "vagar" pels carrers, sense tenir en compte si hi pot haver morts o ferits entre ells. Es fa èmfasi en la seva **perillositat** i se'ls **atribueix la inseguretat general** de la situació. D'alguna manera, el discurs televisiu transmet l'ensorrament de la presó com una oportunitat per als presos fugats per sortir als carrers –destruïts– i seguir delinquent o fent mal.

"...6.000 delincuentes **han logrado huir** de las cárceles derrumbadas y **circulan libremente entre la gente.**" TD2-01-16

"Hay muchos **delincuentes** sueltos, incluso se calcula que **entre los 5 y 6.000 presos** que estaban en la **cárcel de Puerto Príncipe**, que **quedó destruida**, podían estar **vagando** por las calles." TD2-01-17

"**Dicen** que el **aumento** del **pillaje** y del **saqueo** de estos días se debe, en parte, a que **los miles de delincuentes que estaban en la cárcel ahora vagan en libertad.**" TD2-01-17

"...pero está también ese aumento del **caos** y del **pillaje**, entre otras cosas, por lo que hemos visto, ese **aumento también de los delincuentes libres.**" TD2-02-17

"...pero que todavía **la policía** no ha hecho ni siquiera el más mínimo intento de ir a **por esos delincuentes.**" TD2-02-17

"Aquí hay sobretudo **ladrones** y **violadores.**" TD1-01-23

"...hay en estos **momentos miles de presos** que están **libremente vagando** por las calles, **algunos bastante peligrosos,**..." TD2-03-23

"Allí decenas de detenidos **permanecen hacinados** en las celdas: **ladrones, violadores** y algunos de los **presos fugados...**" TD2-03-23

"De la **penitenciaría central** se evadieron **5.500** de los **reos más peligrosos de este país** que habíamos arrestado hace dos años y medio, que habíamos puesto detrás de los barrotes y ahora están de nuevo en la calle". TD1-01-29

Efectes del terratrèmol

Les grans destrosses personals i materials que el terratrèmol provoca a la capital del país dificulten enormement l'accés dels periodistes i de tots els agents que intenten entrar a Haití ja sigui per informar, per rescatar o curar a ferits o per reparar mínimament certes infraestructures com l'aeroport i algunes carreteres. És també en aquest punt del discurs televisiu on s'introdueixen elements històrics i de context sobre Haití que normalment són superficials, esbiaixats i que responen bàsicament a les hipòtesis b i c.

La dificultat per accedir i enviar les informacions es converteix en una constant en moltes de les peces informatives i, per la força de la repetició, es barreja la gran confusió del moment immediatament posterior al terratrèmol amb la vida diària dels haitians anterior al sisme. La confusió dels primers moments es magnifica amb l'espectacularitat de les imatges de runes, incendis, morts i ferits que bàsicament procedeixen d'agències i il·lustren els primers dos dies d'informatius. Així com l'expressió '*Haití, el país més pobre d'Amèrica Llatina*' s'acaba convertint en sinònim del país, la força de la constant repetició de la paraula '*caos*' serveix per definir la situació després del terratrèmol i, en alguns casos, fins i tot esdevé un connector per anar d'una notícia a una altra.

"Centenares de edificios del **caótico** Puerto Príncipe se vienen abajo." TD1-01-13

"La situación en esa ciudad **sigue siendo caótica...**" TD1-02-14

"...en un país que ahora queda **aún más sumido en el caos.**" TD2-02-14

"Pues **el caos**, precisamente dificulta mucho las comunicaciones." TD2-03-14

"Luego, **la situación es perfectamente, caótica.**" TD2-11-14

"...en definitiva, **en una situación de caos** -que es la que vive en este momento Puerto Príncipe a la que la población y los equipos de emergencia intentan hacer frente como pueden." TD2-11-14

"la situación es la que se está oyendo en todos lados, por todos los medios, ¿no? La situación es **caótica**," TD1-07-15

"...en Haití la situación sigue siendo **caótica**" TD2-01-16

"**La falta de organización** está complicando las cosas y ha convertido la ciudad en un **auténtico caos.**" TD1-01-17

"...en mitad de ese **caos...**" TD1-02-17

"...el país caribeño sigue sumido en el **caos...**" TD2-01-18

"La fotografía que podemos ofrecer desde aquí y la que podéis ver también es la que hemos visto; la del **caos** y la **desesperación**," TD2-01-18

"...dice un oficial médico de los muchos que operan en el **país devastado** y

sumido en el caos.” TD1-01-22

“...diversificar la entrega de esa ayuda que hasta ahora sólo ha provocado **caos** y muchos tumultos...” TD2-02-31

Juntament amb la repetició de caos, s’ha observat que els efectes del terratrèmol són descrits en termes abstractes, emotius i catastrofistes de manera que es fa **una infernalització** de la situació sense acabar de definir realment què està passant. El degoteig de llenguatge emotiu emfatitza així la **concepció mental “d’allò terrible”** de cada espectador i aporta un altre matís a la configuració de l’estereotip de les catàstrofes del Sud.

“La **ciudad es un enorme y macabro** hospital de campaña donde se **hacinan los muertos y también los heridos.**” TD2-02-13

“Los haitianos (...) luchan por recuperar su **dramática normalidad.**” TD1-02-14

“...esta frontera sur, como decíamos, **es** probablemente **uno** de los **mejores termómetros del caos**, de lo que a fin de cuentas **sucede siempre en este tipo de tragedias.**” TD1-04-14

“La verdad es que **la situación es terrible** en Puerto Príncipe. **No sólo caótica** si no de un **dramatismo difícilísimo** de describir.” TD2-03-14

“pero has tenido ocasión de comprobar **cómo** es de **desoladora la situación** en el centro de la capital haitiana, ¿verdad, Antonio?” TD2-08-15

“...en RTVE.es hay un especial sobre **la tragedia de Haití**” TD2-10-15

“La tragedia que se está viviendo en Haití es de una magnitud **difícil de imaginar**”. TD1-01-16

“Almudena Ariza ha pasado la noche entre **esas calles desoladas** de Puerto Príncipe. Almudena, **¿cómo es la tragedia** en la oscuridad?” TD1-07-16

“ha sido una ciudad **completamente** a oscuras, una ciudad **fantasmagórica**” TD1-07-16

“...**el caos** de estos días ya no lo es tanto y es que **los equipos de emergencia han visto el mismísimo infierno**”. TD1-10-16

“**Es Puerto Príncipe**, la capital de Haití, **la imagen de la muerte** y de la **destrucción**”. TD2-01-16

“Llegan a haber pequeños milagros **dentro de una tragedia sin límites:**” TD2-01-16

“Y de ese **infierno** haitiano...” TD2-02-16

“Y en medio de esta **inmensa tragedia,**...” TD2-05-18

"El campamento está literalmente **plagado** de **historias dramáticas**". TD1-03-21

"Nació en Puerto Príncipe, **en el centro de la tragedia**". TD2-06-21

"La **tragedia de Haití** se mueve todavía como ven en medio de **cierta confusión**". TD2-01-22

"...y del **drama** de las amputaciones..." TD2-01-26

"...donde a muchas les espera un **dramático entorno de violencia y miseria**." TD2-01-26

"Es algo...no hay palabras para describirlo..." TD2-01-28

En aquest punt, si bé la informació que es dona es pot admetre com a certa, és on s'observa de manera més clara el biaix de la hipòtesi b ja que en les referències al passat colonial del país i la llarga història de revoltes i violència (com a context) s'obvia la participació i la responsabilitat dels països del Nord respecte les dificultats d'Haití d'abans del terratrèmol. Igualment, s'ha observat que els fenòmens naturals es troben al mateix nivell que els cops d'estat o la inestabilitat política com si responguessin a les mateixes causes, que en alguns casos ja s'ha insinuat que poden tenir un caràcter innat al país, com per exemple, una maledicció. Així s'obté una imatge d'un país menor d'edat, descontrolat, empobrit, amb una societat "primitiva" i un govern incapaç de fer-se càrrec de sí mateix i de la seva gent, de la què s'infereix que la responsabilitat d'aquesta situació recau només en els habitants i el govern del país.

"**Golpes de estado, huracanes y violencia** han marcado la historia de este país caribeño" TD1-05-13

"Este **pequeño** país **asolado** por las tormentas tropicales, la violencia, los **golpes de Estado** y la **pobreza** es un **Estado fallido** que **sólo sobrevive** con la **ayuda internacional**." TD1-05-13

"Pero la independencia no trajo la paz." TD1-05-13

"A partir de ahí comienza una historia de **inestabilidad política y revueltas** que desemboca en 30 años de **dictadura** de los Duvalier y del **terror** de los Tonton Macoute". TD1-05-13

"el problema es ése, que **el estado de Haití**, prácticamente **no existe**. Es como una boina puesta encima de una **sociedad empobrecida y primitiva**, pero que no penetra con estructuras dentro de esa sociedad, estructuras que son necesarias para hacer la distribución de la ayuda." TD2-12-13

"La gente reclama a un **gobierno inexistente** que actúe." TD2-03-15

"y este terremoto no ha hecho más que **agrar esa situación de precariedad**." TD1-03-15

La Comunidad Internacional lleva años ayudando a un Haití **ya castigado por huracanes y golpes militares.**" TD1-02-25

"Ese país, el terremoto lo castiga, siendo el más pobre de América, y de todo el hemisferio Norte." TD2-12-13

"La planificación logística empieza casi de cero porque muchos cooperantes que trabajaban en Haití murieron en el seísmo y el **débil gobierno del país se ha desvanecido**". TD1-01-17

"Una **estabilidad** tan **necesaria** como **difícil** en un país **marcado por décadas de violencia** y con el que se **ceban** las **catástrofes naturales.**" TD1-06-20

El **govern haitià** doncs, queda totalment relegat a segona línia en la presa de decisions envers la resposta a la catàstrofe humanitària i quan apareix com a protagonista, se'l representa com a dèbil, absent, corrupte, superat pels esdeveniments i, en definitiva, incapaç d'administrar i gestionar un país i, encara menys, la reconstrucció.

"Con este panorama, **imposible** recuperar la normalidad de un **estado** que con la catástrofe hoy **es aún más frágil.**" TD1-07-14

"el **Estado** haitiano era **ya** muy **precario**,..." TD1-03-15

"Un **gobierno débil**... El presidente, René Préal, **asegura estar en primera línea:**" TD1-08-15

"El presidente de Haití, René Préal, **desbordado, intenta supervisar** sobre el terreno la llegada de la ayuda." TD2-01-16

"La planificación logística empieza casi de cero porque muchos cooperantes que trabajaban en Haití murieron en el seísmo y el **débil gobierno del país se ha desvanecido**". TD1-01-17

"Coordinar estrategias y **vigilar la transparencia del gobierno de Haití** en la gestión de las ayudas –" TD2-08-17

"El **vacío** de **poder**..." TD1-02-20

"...qué pasa con la **estructura del Estado** que ya era **débil** en Haití" TD1-06-20

"...**ni rastro del gobierno y muy pocos policías o militares haitianos.**" TD1-06-20

"...y **afirman** estar trabajando para coordinar la asistencia a los afectados **pero sólo se les ha visto en contadas ocasiones.**" TD1-06-20

"el presidente de Haití, que al final, **fue abucheado** por algunos ciudadanos **para protestar por su gestión**". TD2-02-23

"Pero ¿cuáles son esas necesidades? Al día de hoy **ni el gobierno haitiano ni las ONGs que asisten a la cumbre lo tienen claro**". TD1-02-26

"El presidente del país y el jefe de la misión coinciden en que **sólo la ayuda internacional podrá salvar a Haití**". TD2-01-29

S'ha observat que en moltes de les peces referents als efectes del terratrèmol, existeixen **afirmacions catastrofistes al final de les notícies** que amb gran **força conclusiva** auguren un futur, com a mínim, difícil als haitians. Cal recordar aquí que les proposicions mencionades no estan informant sobre un fet concret sinó que estan especulant sobre el futur donant com a certa i gairebé inamovible la fatalista idea de la desgràcia innata del país i dels seus habitants, des d'ara i per sempre.

"Miles de niños, **huérfanos y abandonados** y con **un futuro incierto**" TD2-02-22

"La vida en Haití ha sido siempre muy complicada pero el terremoto **hipotecará, sin ninguna duda, su futuro**". TD1-08-15

"Haití ya era **un país sin futuro** antes de que el terremoto **sepultura su presente**." TD1-08-15

"cuando Haití ya no acapare los informativos no se olvide que **seguirá siendo** ahora, **aún más, el país más pobre de América**" TD1-10-16

"Es el símbolo del **dolor** y de la **destrucción** que **tardarán décadas en desaparecer**". TD2-03-26

Així doncs, es constata que l'estereotip dels habitants de les catàstrofes del Sud es construeix d'una banda, sobre comportaments passius que mostren els haitians com a incapaços d'organitzar-se per fer front a la catàstrofe i com a víctimes necessitades d'ajut, víctimes de la pobresa que ja hi havia abans del terratrèmol i víctimes, en definitiva, d'ells mateixos ja que el govern no és capaç de gestionar el país.

La repetició insaciable de la pobresa i el caos d'Haití sense més explicació sobre la participació i la responsabilitat d'altres actors internacionals en la història d'Haití acaben relacionant la pobresa, la desgràcia o la fatalitat a qualitats inherents al país i als seus habitants.

D'altra banda, l'estereotip construït sobre comportaments actius es basa en els instints que deriven en cert grau d'animalització dels haitians i en la capacitat de raonament i organització que es mostren únicament per delinquir i, per tant, per criminalitzar els haitians que no són víctimes inactives. D'aquest últim cas, se'n desprèn certa "amença" per al món occidental que confirmarà així la hipòtesi i justificarà les accions dels actors del Nord.

4.2.2. Representació dels actors del Nord

La representació dels actors del Nord en el discurs televisiu de la mostra analitzada es construeix bàsicament per oposició a les actituds i comportaments, tant actius com passius, que configuren l'estereotip dels haitians. La caracterització serveix per justificar les accions provinents d'Occident que a més de ser l'altra cara de l'estereotip que es confirma en les hipòtesis b i c; són les que justifiquen la majoria d'accions d'agents exteriors sobre el país i, per tant, on es detecta el desplegament del quadrat ideològic (Hf).

En l'anàlisi s'ha observat que la caracterització dels actors del Nord es fa a dos nivells: d'una banda, immediat i assistencial [als haitians víctimes] que es fa sobre el terreny per repartir l'ajut humanitari i 'garantir la seguretat' contra la que suposadament atempten els haitians violents i, de l'altra, el que fa referència a la presa de decisions sobre el futur del país; el control polític i econòmic d'Haití que es tradueixen en la presidència i els plans per la reconstrucció i la recuperació econòmica que es desenvolupen en diferents escenaris del Nord (una primera cimera a República Dominicana, una segona a Canadà, la seu de Nacions Unides a Nova York, la seu del govern nord-americà a Washington i la del Parlament Europeu a Brussel·les, entre altres).

És una evidència que el país necessita ajut urgent després del terratrèmol, però és important esmentar aquí el començament i el final de la primera entrada que dona pas a totes les notícies de la mostra analitzada on es detecta el biaix paternalista que marcarà el to de la majoria de les peces referents a la demanda d'ajut.

"Haití **pide ayuda urgente** después del terremoto de 7,3 grados que ha **arrasado** el país esta madrugada. (...) Es pronto para evaluar las dimensiones del **desastre** pero **es evidente que Haití, el país más pobre de América, no puede afrontarlo en solitario**" TD1-01-13

La mirada paternalista sota la què es desplega el quadrat ideològic apareixerà en la forma de *necessitat* d'actuació dels agents del Nord com a única solució a la situació del país al llarg de tot el discurs.

"...empieza a llegar la **ayuda humanitaria**, empieza a llegar la **ayuda internacional** y comenzará, por tanto, a **ser asistida la población de Haití**" TD2-11-14

"Un futuro posible **gracias a la solidaridad.**" TD2-02-15

"Los haitianos **necesitan nuestra ayuda**. Necesitan saber que no están solos y que **nos preocupan**". TD1-05-23

S'han considerat especialment significatives les declaracions d'uns nens espanyols que se sumen als esforços de solidaritat de l'escola on estudien per als nens d'Haití on es pot detectar clarament el biaix paternalista sota el què es mou la solidaritat dels agents exteriors.

"Los de Haití que **están muy mal**. Están sin comida y todo...**pues les ayudamos...**" TD2-05-21

"**Dan bastante pena los niños de Haití**, y los mayores, que han sufrido el terremoto". TD2-05-21

Sobre el terreny: ajut humanitari i seguretat

Són diversos els actors del Nord que prenen el protagonisme en les accions etiquetades com a ajut humanitari i seguretat, però es comprova que els encarregats d'aquestes accions tenen connotacions militaristes i disciplinàries com en el cas dels equips de rescat, els militars nord-americans i els Cascos Blaus que reuneixen forces armades de diferents parts del món.

Equips de rescat internacionals

En contraposició a la pobresa i la falta de mitjans dels haitians, els equips de rescat internacionals són representats com a **personal especialitzat i professionalitzat** davant els intents rudimentaris dels haitians. Així doncs, en un primer nivell assistencial, TVE destaca **la superioritat tècnica** dels equips de rescat procedents de diversos punts del planeta que, juntament amb el degoteig de notícies de rescats exitosos posarà de manifest l'eficiència dels equips estrangers davant dels esforços frustrats dels haitians de manera que queden així impregnats de certa **aura heroica**.

"**Equipos de rescate** y ayuda humanitaria **de todo el mundo** ya están llegando Príncipe **para salvar** el mayor número de vidas posible." TD2-14-13

"Acaban de llegar a Puerto Príncipe los primeros **especialistas** en desastres, **pero** hasta ahora **han sido los propios haitianos** los que han rescatado, sin apenas medios, a los supervivientes" TD1-01-14

"...y [los haitianos miran] con la **impotencia** y con **la falta de medios** para **rescatar** los que aún pueden estar **sepultados** con vida." TD2-01-14

"... heridos **a la espera** de asistencia, aunque hoy ha comenzado **el rescate profesional** de supervivientes porque **la ayuda internacional empieza a llegar** poco a poco." TD2-01-14

"...aunque todo son estimaciones porque el **rescate profesional** no ha empezado todavía y, poco a poco lo está haciendo porque en medio de la destrucción, llegar a las víctimas no es nada fácil." TD2-02-14

"...otras que no cejan en su empeño de sacarlas de ahí **con sus manos desnudas** como toda ayuda." TD1-02-15

"...pero ya están trabajando sobre el terreno, **los primeros equipos de rescate** llegados del **extranjero**. Los **haitianos** están **desbordados por completo**:" TD1-02-15

"...la **desorganización** y el **caos** de los primeros días parece que va superándose y los equipos de rescate comienzan a trabajar de manera algo más coordinada..." TD1-10-16

"La búsqueda es dura y difícil, sobretodo cuando **sólo se cuenta con las manos**." TD2-02-1

"Y a partir de ahí una muestra de esta **movilización internacional**. Equipos griegos, franceses, norteamericanos y hasta los marines. Todos juntos para **resucitar** a un haitiano." TD1-01-24

Militars d'Estats Units

Els militars d'Estats Units a Haití tenen més d'una funció que confirma la majoria d'hipòtesis sobre el quadrat ideològic. La més important serà la de garantir la seguretat i posar ordre en el repartiment de l'ajut, però en més petita mesura i seguint amb l'esquema anterior, també se'ls atribueixen qualitats tècniques de 'reparadors' de destrosses com la de la torre de control de l'aeroport, que com s'observarà al llarg del relat, els situarà en un punt privilegiat pel què fa el repartiment d'ajut enfront de la resta d'actors del Nord.

"...un equipo de la **fuerza aérea estadounidense** intenta restablecer la comunicación y el tráfico aéreo." TD1-07-14

"De momento, **ya han conseguido** poner **algo de orden** en el aeropuerto de la capital **por donde entran casi todas las ayudas**." TD2-06-15

"Han llegado más de **4.000 soldados americanos**. Su primera misión ha sido que funcione a pleno rendimiento el aeropuerto noche y día y **organizar** la ayuda humanitaria ya enviada" TD1-03-16

Si en la caracterització dels haitians s'apel·lava a la desesperació i als instints per la manca d'aigua i d'aliments, en el relat televisiu de TVE, els militars d'Estats Units representen tot el contrari: d'una banda **els que porten l'ajut humanitari** als damnificats (de nou, una mena de 'salvadors') i, de l'altra, representen **l'ordre**, la **raó** i la **disciplina** estricta per fer arribar amb eficàcia l'ajut a qui ho necessita en contraposició al caos i a la desorganització *típica d'aquests casos*. Com que respon al quadrat ideològic, s'observa també una mena de **submissió** per part dels haitians a l'autoritat dels actors exteriors, en aquest cas d'Estats Units, sota la forma dels marines on es detecta també la mirada neocolonial.

"Puerto Príncipe es ahora mismo **una ciudad sin ley**." TD2-01-17

"**Nadie** respeta ningún **orden**." TD1-03-20

"Ha justificado la **descoordinación de los primeros días** por la **desaparición** de las **instituciones haitianas**." TD1-01-28

"Los soldados **organizan la población** con un **orden estricto**. Aquí nadie se agolpa ni se salta la cola. **Los haitianos saben** que **con los marines no se juega**." TD2-03-20

"...**los marines** son unos auténticos maestros a la hora de repartir la ayuda, por lo menos **son disciplinados** y así lo exigen a la gente **y así** por lo menos **parece que se está haciendo**." TD2-02-20

"Y si algo no se les puede cuestionar es la **disciplina del reparto**. **Es lo más opuesto al caos**: filas organizadas y a cada damnificado, su propio paquete de

comida. **Aquí nadie pierde los nervios.**" TD2-02-20

Segons les notícies de TVE, els marines no només són efectius sinó que la tria lèxica per referir-s'hi els fa **imprescindibles** perquè l'ajut arribi a les víctimes.

"Sus soldados empiezan a llegar y **pueden ser vitales** para que la **comida** y las **medicinas** lleguen a la **población**." TD2-06-15

"[Lo soldados norte-americanos] Serán **claves** para el **reparto** de **ayuda**, pero de momento, apenas se les ha visto fuera del aeropuerto." TD2-01-16

"Dicen sobre el terreno que el despliegue militar **es fundamental** para **garantizar** y **asegurar** el **reparto** de la **ayuda humanitaria**." TD2-01-19

En el mateix ordre de coses, la redacció de la notícia on l'ajut només pot arribar per helicòpter fa una metàfora amb els encarregats de portar els aliments i "l'ajut diví" que procedeix del cel de manera que posa als actors del Nord al mateix nivell que Déu a la vegada que contraposa, una vegada més, la superstició i la fe dels haitians amb la capacitat de raonament i la superioritat tècnica dels actors exteriors.

"Montmerline y otras tantas aldeas de las montañas **seguirán esperando** que **el cielo les ayude**" TD1-01-30

"Y llegamos a la montaña donde **en silencio esperan** que **la ayuda llegue del cielo**" TD2-01-30

Finalment, es considera important destacar aquí dues mostres que exemplifiquen clarament la confirmació de la hipòtesi f amb les **demostracions d'alegria** que s'atribueixen als damnificats a causa de l'arribada dels militars nord-americans. El fet que s'expliqui a través de la mirada dels haitians fa **més convincent i legítima** la nova entrada de l'exèrcit nord-americà a Haití des de la invasió del país a principis de segle XIX.

"...casi 2.000 soldados estadounidenses se han desplegado como vemos por la ciudad. **Cientos de haitianos los han recibido con gestos de bienvenida**. Parece que **la ayuda empieza a llegar con más eficacia** pero no a todos los puntos y..." TD2-01-19

"'Bienvenidos'. Así les reciben en las calles por las que han desfilado los marines. '*Quiero que se hagan cargo de nuestro país*' – llega a decir este hombre".

Tal com s'ha descrit detalladament en la caracterització dels haitians, l'anàlisi del discurs de les notícies de TVE atribueix els episodis de violència i inseguretat als haitians 'assalvatjats', violents i criminals. Per tant, juntament amb els Cascos Blaus, els militars d'Estats Units, representats fins ara com els garants de l'ordre i de l'efectivitat [per ara en el repartiment de l'ajut] s'erigiran també com els **encarregats de portar la pau i la seguretat** a Haití.

"[l'exèrcit d'EUA] Van en misión humanitaria pero también **para garantizar la seguridad y mantener el orden** si es necesario." TD1-08-15

"De momento, **ya han conseguido** poner **algo de orden** en el aeropuerto de la capital **por donde entran casi todas las ayudas.**" TD2-06-15

"Los marines **se van a encargar también de reforzar la seguridad** y **evitar** los episodios de **violencia** y los **saqueos** que se siguen produciendo en las zonas **más conflictivas** de Puerto Príncipe." TD1-01-19

"...los marines estadounidenses con 45 toneladas de suministros, pero el agua, la comida y los medicinas **tardan más en llegar** a los a los haitianos **por la inseguridad** y las **precarias infraestructuras.**" TD1-02-19

"La **labor** de los **marines**, **controlar** la **multitud.**" TD2-02-20

"...podemos ver a **los primeros marines que han llegado a esta ciudad** (...) distribuyen ayuda pero también **tratan de garantizar la seguridad en la ciudad.**" TD2-02-20

"A ese **reparto más fluido** está contribuyendo **la labor** de las **tropas internacionales** y de la **ONU** y de **Estados Unidos** y, además, **en algunos casos de la policía haitiana**, que están dotando de la seguridad necesaria a esos repartos" TD2-04-21

"...la **protección** que están dando los soldados americanos y también las tropas de las Naciones Unidas **están favoreciendo que la distribución de ayuda se haga sin violencia.**" TD2-01-29

Les tropes d'Estats Units i de Nacions Unides són les encarregades de mantenir la pau i l'ordre d'un país que ja s'ha descrit anteriorment com a violent i inestable, a causa dels seus habitants descontrolats i criminalitzats. Algunes peces mostren imatges on els Cascos Blaus o l'exèrcit de torn castiga als haitians que se salten les cues ordenades pegant-los amb porres de manera similar a com ho faria un pastor quan un dels animals se separa del ramat. La combinació de imatges repetides de cues d'haitians *homogeneïtzats* acompanyades de la repetida alarma sobre la seguretat amb l'enaltiment del paper de l'exèrcit o dels Cascos Blaus fa encara més visible la representació d'uns haitians incivilitzats i d'uns actors externs que els cuiden (els reparteixen aliments i aigua) i els eduquen (els ensenyen disciplina) confirmant així una vegada més la hipòtesi b respecte la solidaritat paternalista i neocolonial.

"Miguel Ángel Moratinos, ha hablado con el Secretario General de la ONU, Ban-Ki-Moon para que **los cascos azules** presentes en Haití **garanticen la seguridad del reparto**". TD2-14-13

"una decena de tanquetas de Naciones Unidas **para garantizar la seguridad** en la **peligrosa zona más afectada por el terremoto.**" TD1-07-16

"Una multitud se ha agolpado allí y los Cascos Azules de la ONU **han tratado de disolverla.**" TD2-01-18

"**Algunos Cascos Azules** y **policías** tratan de **controlar la violencia...**" TD1-04-21

"Colas que están siempre **bajo la vigilancia de los Cascos Azules.**" TD1-02-24

L'**amenança de la violència i la inseguretat** a Haití es troba també present quan s'introdueixen elements de context sobre la situació del país abans del sisme que serveixen per justificar i enaltir la presència de Nacions Unides a Haití abans del **terratrèmol** de manera que els fets violents s'associen als haitians i la pau i la seguretat a Nacions Unides.

"...han caído las cinco plantas de la sede de Naciones Unidas que **procuraban estabilidad** en el país desde 2004." TD1-01-13

"De hecho, más de 9.000 cascos azules de la ONU trabajan **por la estabilidad** del país." TD1-05-13

"Ellos, **los miembros de la ONU**, eran los **encargados de pacificar** y poner **orden en un país**" TD2-02-14

"Brasil también ha jugado un papel fundamental en el intento de **estabilizar Haití.**" TD2-08-17

"...desde 2004, una misión de Naciones Unidas con 7.000 soldados y 2.000 policías **intenta estabilizar el país.**" TD1-02-25

Fora d'Haití:

La presa de decisions sobre reconstrucció i recuperació econòmica

Així doncs, un cop s'ha donat resposta a les primeres necessitats del país sobre el terreny, l'estereotip dels actors del Nord es construeix en un segon nivell amb el protagonisme dels governs occidentals i de Nacions Unides respecte la presa de decisions sobre el futur econòmic i polític d'Haití que en la mostra s'han detectat sota l'etiqueta temàtica de reconstrucció i recuperació econòmica.

Nacions Unides

Tal com s'ha descrit anteriorment, la representació dels habitants d'Haití es construeix sobre l'estereotip de persones incapaces d'organitzar-se i autogestionar-se tant social com políticament de manera que abans del 12 de gener de 2010 el govern del país ja estava tutelat per Nacions Unides que, com s'ha descrit abans, s'encarregava especialment de garantir la pau i la seguretat. Tot i que la missió de Nacions Unides a Haití queda greument danyada pels efectes del terratrèmol, se segueix fent palesa la superioritat i l'autoritat d'Occident, en aquest cas de l'ONU, com els únics capaços de prendre les decisions per a una correcta gestió del país i, després del terratrèmol, per a la reconstrucció.

"La ONU **retoma** poco a poco **las riendas del país** y..." TD2-04-22

"En la reconstrucción sí habrá una oportunidad para los que se queden en el programa 'Dinero por Trabajo' de la ONU." TD2-04-22

"Mañana se celebrará en Canadá una Conferencia Internacional **en la que la ONU presentará su proyecto para el país.**" TD2-01-24

Comunitat Internacional

La Comunitat Internacional, doncs, és qui discuteix sobre el futur del país en una cimera organitzada a altres punts del planeta on el govern haitià hi té un paper decoratiu, secundari més proper al de convidat que no pas de protagonista.

"Los 27 han acordado también crear una agenda europea **para mediar el orden** en el país caribeño." TD2-03-18 **Unió Europea**

"**la Comunidad Internacional** se plantea (...) **cuál será el futuro** de Haití." TD1-04-21

"**Así lo han decidido hoy** aquí los **ministros de exteriores** [de la UE]..." TD1-02-25

"...ha empezado en Montreal, en Canadá, la primera reunión internacional **para planear la reconstrucción del país** 13 días después del terremoto. Participan Estados Unidos, Japón, Canadá o la Unión Europea, entre otros países, y también organizaciones internacionales." TD1-05-25

"...**la conferencia internacional de Montreal** que busca coordinar la ayuda humanitaria **y planificar el futuro del país.**" TD2-01-25

"**Sin la ayuda internacional** será **muy difícil** levantar la educación de este país" TD2-02-27

Govern Estats Units

El govern haitià ja s'ha mostrat al llarg de tot el discurs com a incapaç de dirigir el país, mostrat com a políticament 'menor d'edat' i, per tant, tutelat per Nacions Unides. En el següent exemple, es mostra que el govern d'Estats Units té un pes fonamental en aquest organisme, i per tant, s'infereix que darrere de les decisions sobre el futur d'Haití de l'ONU hi ha l'executiu nord-americà.

"Y es que en situaciones como estas, quizá, convendría recordar que **la ONU no es una organización humanitaria si no una organización política** y que **cada paso que da requiere el apoyo de los países de más peso empezando por Estados Unidos.**" TD1-05-22

La invasió d'Haití per part d'Estats Units i el posterior control polític i econòmic al llarg de tot el segle passat desperta el recel de la comunitat internacional sobre les veritables intencions del gran desplegament de militars nord-americans i, és per això que el govern d'EUA repeteix, també a través de TVE, que la nova arribada de tropes al país té un caràcter únicament humanitari. D'aquesta manera, però, és el govern d'EUA qui desvia intencionadament el protagonisme mediàtic de la presa de decisions cap al govern haitià. Així, s'aprecia que és el govern nord-americà qui marca i dirigeix l'agenda de fonts oficials i qui, ahora, dona la veu al govern haitià únicament per ratificar les seves declaracions.

"...la ONU y Estados Unidos han firmado un **importante acuerdo** según el cual **cederían la iniciativa de la seguridad al gobierno de Haití...**" TD1-02-23

"La reconstrucción de Haití **no** se hará partiendo del exterior." TD1-06-20

"El gobierno de Haití liderará su propia reconstrucción **en coordinación con la ONU**" TD1-02-26

Així com abans s'ha descrit la **submissió** dels haitians víctimes davant dels militars d'Estats Units, en moltes de les imatges es detecta una actitud similar en el govern haitià quan en la mateixa cimera el president Préval ratifica les declaracions del govern nord-americà.

"¿Quién va a conducir el autobús de la ayuda?" –pregunta un periodista al final de la reunión- y **es Hillary Clinton quien toma la palabra**. "El gobierno de Haití liderará su propia reconstrucción **en coordinación con la ONU**" TD1-02-26

"Nuestro pueblo –corroborar [les declaracions de Hillary Clinton] el primer ministro haitiano- *asumirá el proceso y establecerá sus necesidades*".TD1-02-26

"El presidente del país y el jefe de la misión coinciden en que **sólo la ayuda internacional podrá salvar a Haití.**" TD2-01-29

Finalment, crida l'atenció una de les peces referides a la crida dels ex presidents Bush i Clinton entre les empreses privades per sumar-se a les iniciatives d'ajut per la reconstrucció del país. S'ha observat aquí com la solidaritat nord-americana es planteja en termes d'oportunitats per a determinats sectors de negocis que, casualment, EUA ja havia implementat durant el segle passat a Haití. La proposició es remata amb la idea que les intervencions del Nord, en aquest cas pels negocis o la reconstrucció, evitaran futures catàstrofes, redundant de nou en aquesta idea heroica, avançada i, en definitiva, de superioritat del Nord sobre el Sud que confirma la hipòtesi b.

Així doncs, la construcció de la imatge dels agents del Nord es fa en resposta a les necessitats i mancances dels habitants del Sud que serveixen per legitimar les intervencions tant dels governs com dels militars del Nord sobre Haití. És en la caracterització dels agents externs on s'ha detectat amb més força el desplegament del quadrat ideològic que confirma majoritàriament la hipòtesi f.

Les accions dels agents del Nord que responen als efectes més immediats del terratrèmol els atorguen certa aura d'heroïcitat i se'ls mostra com als 'salvadors' d'una població *pobra i desesperada* a càrrec d'un *govern dèbil, corrupte i incapaç*. Així, la intervenció del Nord sobre Haití es mostra no només com a **necessària** si no com a **vital, imprescindible i l'única opció** que té el país caribeny de sortir-se'n confirmant i reforçant així la mirada paternalista i neocolonial que marca el punt de partida del discurs televisiu.

4.2.3. Bones pràctiques: excepcions i refutacions de les hipòtesis

Fins aquí s'han exposat els temes majoritaris que confirmen les tres hipòtesis principals amb què s'ha analitzat la mostra de l'estudi. Així, s'ha comprovat que la cobertura del terratrèmol d'Haití de TVE entre els dies 13 i 31 de gener de 2010 s'explica bàsicament amb l'ús de tòpics i estereotips de les catàstrofes del Sud sota el biaix neocolonial que descriu la solidaritat paternalista dels actors del Nord i que es legitima mitjançant el desplegament del quadrat ideològic. Si bé aquest seria un ràpid resum del resultat de la mostra analitzada, cal posar de manifest que també s'han observat notícies que refuten les hipòtesis predominants.

En cap cas, l'estudi ha pretés jutjar la feina dels periodistes que han elaborat la informació, sino que s'ha intentat determinar amb el màxim de precisió quin és el missatge que ha vehiculat el discurs TVE durant els primers dies de la cobertura. És per això que, conscients de les dificultats tècniques i productives de l'accés a la informació derivades dels efectes del terratrèmol es consideren especialment positives les peces que, tot i ser minoritàries, refuten les hipòtesis principals b, c i f.

Davant la preminència del discurs que victimitza i criminalitza la pobresa dels haitians s'han trobat resistències com les peces en les què es parla de la importància de la xarxa social entre els veïns que proporcionen aliments, aigua, aixopluc i informació de manera més efectiva i discreta que l'ajut humanitari que ha d'arribar de Nacions Unides i del Nord. És el cas de les peces relatives a *Ràdio Caraïbes* que segueixen emetent informació, la dels restaurants haitians que ofereixen menjar gratuït a tothom qui ho necessiti i a la solidaritat general que despleguen les xarxes socials haitianes envers els seus veïns.

"James, estudiante, cuenta cómo cada día se traslada a Puerto Príncipe para llevar comida a familia y amigos: coco, plátanos y agua, explica". TD1-02-20

"...hay que destacar también **hay muchas muestras e iniciativas solidarias. Las familias se ayudan unas a otras con lo poco que tienen.**" TD1-05-21

"Un **restaurante gratuito** que se ha abierto **en las calles** de Puerto Príncipe precisamente para **los más necesitados**". TD1-05-21

"Luego, **otros restaurantes se sumaron a la iniciativa.**" TD1-05-21

"Mientras llega la ayuda internacional, la de este restaurante es una **modesta pero efectiva iniciativa local.**" TD1-05-21

"El estadio de fútbol se ha convertido también en **improvisado hospital atendido por voluntarios haitianos e internacionales.**" TD2-02-21

"A pesar de la precariedad, *Radio Caraïbes*, mantiene sus emisiones y **ha logrado ejercer un papel fundamental tras el terremoto para miles de haitianos.** TD1-03-24"

"Muchas veces **faltan iniciativas del gobierno y de las instituciones y son los propios vecinos los que toman las riendas de la situación.**" TD1-02-29

"Pero el **coraje** les lleva a seguir emitiendo **a pesar de las dificultades.**" TD2-02-29

"Sergio y Ruth **han acogido en el patio de su propia casa a las tres familias** que vivían en frente y cuyas viviendas están destruidas..." TD2-02-29

"...y ahora **utilizan la antena para pedir ayuda** con destino a los damnificados" TD2-02-29

"Hay decenas de miles de familias de haitianos que hoy subsisten gracias a la solidaridad de sus propios vecinos" TD2-02-29

Relacionat a aquest empoderament de la societat civil haitiana, els enviats especials sobre el terreny mostren històries de persones que demostren coratge i iniciativa per seguir ajudant els seus veïns un cop superada la seva dificultat com el cas de la història d'una noia rescatada de les runes d'un supermercat. El cas de la peça refuta també la hipòtesi d'en la què els haitians no tenien veu més que per parlar de tragèdies personals.

"Y dice que ahora, lo que más desea, es **apoyar a las familias** que no han tenido tanta suerte como la suya" TD2-03-24

En el mateix ordre de coses, cal esmentar que les peces referides als rescats exitosos més tardans (víctimes rescatades amb vida més enllà de les primeres 72 hores) fan ressò sobre l'extrema fortalesa dels haitians davant situacions límit.

"Son **los más vulnerables** pero **su capacidad de resistencia** nos ha dejado asombrados." TD1-03-19

Anteriorment ja s'ha descrit com la pobresa era discriminada i criminalitzada a causa de qualitats inherents als haitians segons l'estereotip. Així doncs, són especialment rellevants les peces que intenten mostrar com els pobres d'Haití tenen menys recursos i són menys assistits que els benestants.

"Dada la magnitud de la tragedia de Haití, es muy difícil que esas personas, que esas víctimas puedan ser encontradas en barrios más pequeños, en **barrios más humildes a donde el trabajo de los equipos de rescate no puede llegar**". TD2-04-17

"La historia de Nicolás y el destino de sus tres hermanos es sólo un ejemplo más de lo que les está pasando a muchos **haitianos humildes**" TD2-04-17

"Estos jóvenes **pandilleros** aseguran que **todavía no han visto llegar ninguna ayuda al barrio.**" TD2-05-19

En aquest sentit, es considera especialment positiva la peça que mostra els efectes, gairebé nuls, que el terratrèmol ha tingut entre la minoria rica haitiana. Si bé és cert que els danys personals depenen del lloc on es trobessin les persones en el moment del sisme, les seves residències no han quedat afectades i els propietaris es mostren

separats de la massa empobrida i homogènia igual que s'intueix que ja passava abans del terratrèmol.

Tot i que les proposicions referides a la criminalització dels haitians han tingut molta més força, existeixen algunes peces que donen veu als presos fugats i reempresonats de nou que mostren les necessitats que tenen com a víctimes del terratrèmol i l'absurda situació en la què es troben alguns d'ells ja que han estat detinguts però no hi ha instàncies judicials que se'n puguin fer càrrec.

"Ellos, luego, nos han explicado, muchos de ellos, nos han explicado luego que no pretendían ningún asalto violento que lo que necesitan es trabajo, lo que buscan es trabajo y lo que necesitan es ayuda..." TD2-01-18

"...muchos de los **detenidos** se encuentran **casi hacinados** en **pequeñas celdas como esta**." TD1-01-23

[Els presos] "**Dicen que** llevan cuatro días entre estos barrotes, casi **sin alimentos**..." TD1-02-23

"**Están acusados de robos**, violaciones y asesinatos..." TD1-02-23

"...el problema es que ahora no hay jueces ni instituciones que puedan ocuparse de ningún proceso judicial." TD1-03-23

"Allí decenas de detenidos **permanecen hacinados en las celdas**: ladrones, violadores y algunos de los presos fugados..." TD2-03-23

"*Sí, mucha gente murió dentro de la cárcel. A mi sólo se me cayó un bloque encima y por ahí pude salir, si no habría muerto dentro*". TD2-03-23

En referència a la inseguretat, s'ha considerat molt positiva la decisió d'emetre les declaracions dels equips de rescat espanyols que la descriuen com una "obsessió" o "psicosi" per part de Nacions Unides de manera que refuta l'argument principal sobre el què se sosté la presència dels Cascos Blaus al país.

"...incluso sin escolta, ellos no percibían **inseguridad** y sí la **angustia** de los haitianos" TD1-08-20

"...porque claro, si la escolta está llevando a los rescatadores no puede llevar la ayuda humanitaria..." TD1-08-20

"...creen que, en parte, se debe a una **psicosis sin justificar** por la **seguridad**." TD2-08-20

"Ha sido un **caos** bastante grande y, sobretodo, yo creo que ha sido **marcado por esa obsesión por la seguridad**." TD2-08-20

"Y ahí **no** se han sentido **inseguros** ni de **noche**, ni **solos**." TD2-08-20

Així, si s'entén que Nacions Unides tutela un govern que no pot fer-se càrrec del seu propi país, es consideren rellevants i significatives les crítiques que es fan a l'organització. Se li atribueix la responsabilitat del retard de l'ajut humanitari i se li

retreu explícitament que en una situació extrema com la del terratrèmol, la rígida burocràcia de l'organització impedeixi que les tropes desplegades al país ajudin en les tasques de rescat, més urgents i apremiants que qualsevol tasca relacionada amb la seguretat o establerta administrativament.

"...a las **críticas** sobre su **incapacidad** [de l'ONU] de **ponerse al frente de la coordinación**, el reparto de la ayuda y la seguridad en la catástrofe de Haití." TD1-05-22

"Pero la cadena de errores arrastra también **vicios estructurales, demasiada burocracia y demasiadas diferencias internas** que impiden, por ejemplo, a los Cascos Azules, hacerse cargo de tareas humanitarias." TD1-05-22

"Y es que en situaciones como estas, quizá, convendría recordar que **la ONU no es una organización humanitaria si no una organización política** y que **cada paso que da requiere el apoyo de los países de más peso empezando por Estados Unidos.**" TD1-05-22

"Quizás habría que retocarlo [el reglamento] para que pudieran hacerlo o debieran hacerlo. Esto se está discutiendo ahora mismo en el Consejo de Seguridad"

-Pero mientras retocamos la gente se muere

-Ya. Así es. Puede haber ese riesgo, sin duda alguna" TD2-06-22

Després de seguir l'agenda marcada per les potències mundials, es considera també molt interessant que es doni veu al govern haitià per expressar els seus dubtes sobre les declaracions d'intencions polítiques i econòmiques dels diferents països de la Comunitat Internacional que recorden, també explícitament, als espectadors que els governs del Nord ja han mentit anteriorment a l'hora de prometre ajut a Haití.

"...las autoridades de Haití confían en que **esos compromisos de la Comunidad Internacional** se cumplan y **no se queden sólo en promesas.**" TD1-03-26

"...para que sus promesas [de la Comunitat Internacional] no sean **otra vez promesas incumplidas.**" TD1-02-26

"...quien ha dicho que espera que esas ayudas se concreten porque **muchas veces esas promesas se quedan ahí, solamente, en promesas.**" TD1-03-26

En aquest sentit, s'han trobat poquíssimes però importants proposicions que ofereixen cert context que d'una banda acusa la participació d'Estats Units en la situació econòmica haitiana d'abans del terratrèmol i, de l'altra, proposen mesures de transformació en la cooperació que van més enllà de les purament assistencials i que procedeixen d'experts en organitzacions humanitàries.

*"Junto a la cancelación de la deuda externa, es importante también lo que son medidas comerciales (...) que posibiliten **que Haití pueda volver a producir lo que consume**, que no se vea **obligada a importar la mitad del arroz del***

mercado subvencionado estadounidense". TD2-02-24

"Restablecer la justicia social en Haití que no medidas destinadas a visibilizar cierto tipo de generosidad o misericordia ¿no?" TD2-02-24

Tot i ser molt minoritàries en el conjunt del discurs televisiu, cal esmentar en aquest apartat les crítiques a les organitzacions internacionals que intenten aprofitar-se de la confusió del moment per traficar amb els nens que s'han perdut o que han pogut quedar orfes. Si bé, el discurs s'hi refereix com a màfies sense aclarir del tot qui hi ha al darrera, s'infereix que es tracta d'agents exteriors que s'aprofiten de la desgràcia haitiana.

"Varias ONGs denuncian que **las mafias pueden** estar **aprovechando** la **tragedia** para hacer **negocio**." TD1-01-20

"Por eso, su máxima prioridad ahora es ponerlos a salvo de las mafias que aprovechan la situación de **caos** para actuar." TD2-01-22

"...pero las **mafias** ahora **pueden actuar** con **más impunidad**" TD2-02-22

"La **policía** [haitiana] **ya ha tomado medidas** para evitar que las **mafias actúen**." TD2-02-22

Relacionat amb el tràfic de menors, es considera molt important destacar el tema de les **adopcions** que, tot i tractar-se de forma molt minoritària quantitativament, és l'únic que refuta majoritàriament la hipòtesi g. El resultat de l'anàlisi mostra que el seguiment de les famílies adoptants occidentals és correcte i que, en general, existeix una bona tria de les fonts expertes que declaren que la prioritat és protegir als menors i buscar els seus familiars més propers per damunt de les propostions que mouen a l'alarmisme i la llàstima en relació a la situació dels nens haitians que han pogut quedar orfes.

"Lo importante ahora es asegurar que estos niños que están solos puedan volverse a encontrar con sus padres, con sus abuelos, con sus tíos, con sus hermanos... agotar todas las vías para unirles otra vez con sus familias. Cuando hayamos agotado estas vías contemplaremos, en los próximos días otras vías de acogimiento o de posibilidad de adopción". TD2-07-19

"...seguridad que se podría ver obstaculizada si se abrieran ahora procesos de adopción o de acogimiento, **prohibidos por ley** en casos como este de **desastres naturales**". TD1-10-20

"La ley española **prohíbe adoptar niños** en países que estén en **conflicto bélico** o **catástrofes naturales**". TD1-02-22

"La Comisión Europea ya ha dicho que hay que ser extremadamente prudente con las nuevas adopciones". TD1-03-25

Per últim, s'han considerat molt interessant i positiva la mirada autocrítica sobre l'efecte amplificador dels mitjans de comunicació que TVE fa sobre la catàstrofe, així com també la visió que ofereix de la cobertura del terratrèmol a altres països del món

mitjançant les seves corresponents: Estats Units de qui es critica l'excés protagonisme d'alguns dels seus reporters; l'interès de França de la que Haití és excolònia; Mèxic i Xina, importants per estar també situats en zones sísmiques actives i, finalment, Marroc que amb prou feines menciona la notícia del terratrèmol.

"Ahora ya sólo cabe esperar que cuando se apague la atención mundial y mediática, cuando Haití deje de ser noticia, sigamos encontrando gestos como los que hemos visto". TD2-09-19

"...y que ha convertido a **sus reporteros** [de la CNN a EUA] en los **verdaderos protagonistas de la tragedia**. Los hemos visto cogiendo niños, levantando escombros e incluso curando enfermos..." TD1-04-24

5. ELS RESULTATS DE TV3

Les 202 fitxes analitzades de la cadena pública catalana Televisió de Catalunya cobreixen els fets ocorreguts després del terratrèmol d'Haití del 13 al 31 de gener. L'emissora fa una cobertura que reflecteix els efectes del terratrèmol en la població local, els rescats i l'ajut humanitari mobilitzat internacionalment després del sisme, els fets violents vinculats al pillatge o ocorreguts arran de la distribució (o la no distribució) de l'ajuda i finalment els primers passos de reconstrucció i intents de recuperació econòmica de la societat haitiana.

A grans trets, el relat audiovisual de TV3 té en compte fonts haitianes i hi predominen, per poca diferència, les que expliquen tragèdies personals; ara bé, gairebé la meitat de les fonts haitianes sí que vehiculen crítiques referides a la situació global o fan propostes de futur (polítiques, de reconstrucció, etc.).

El tòpic més present és la desesperació de les víctimes del terratrèmol que sovint esdevé la causa dels fets violents que es desencadenen per la manca d'arribada d'ajut humanitari. La cadena catalana esmenta les causes estructurals (pobresa) o conjunturals (manca d'ajut humanitari) que condueixen els i les haitianes als pillatges i els explica com una forma de "lluita per a la supervivència". La baixa condició socioeconòmica de la població és una dada de context repetida freqüentment, malgrat que gairebé mai s'aprofundeix en les causes històriques que la van originar i que la perpetuen (colonialisme, bloqueigs econòmics i règims dictatorials).

En conjunt, TV3 no fa una cobertura sensacionalista dels efectes del terratrèmol d'Haití, però sí que reforça, sobretot en una primera fase (13 de gener-23 de gener), una sèrie de tòpics i estereotips sobre el Sud (el poble haitià i el seu govern) i sobre el Nord (exèrcit i govern dels EUA, equips de rescat internacional, ONU). En reforçar-los, desplega un discurs que maximitza els encerts del Nord (i minimitza els seus defectes) i maximitza els defectes del Sud (minimitzant-ne les seves virtuts). Així, contribueix a una visió neocolonial o paternalista.

En el període inicial, es tendeix a una representació positiva dels actors del Nord i en particular de l'exèrcit nord-americà, encara que també els dedica algunes objeccions. En el període final (23 de gener-31 de gener), hi ha crítiques més explícites en relació amb l'ajut humanitari internacional i a la presència militar dels EUA, mentre que es dedica més espai als esforços del poble haitià per a la recuperació econòmica. L'èmfasi en la recuperació de la vida quotidiana és un element positiu de la cobertura, ja que permet comprendre de quina manera la societat haitiana afectada pel sisme s'organitza per tornar a començar.

5.1. RESULTATS QUANTITATIUS

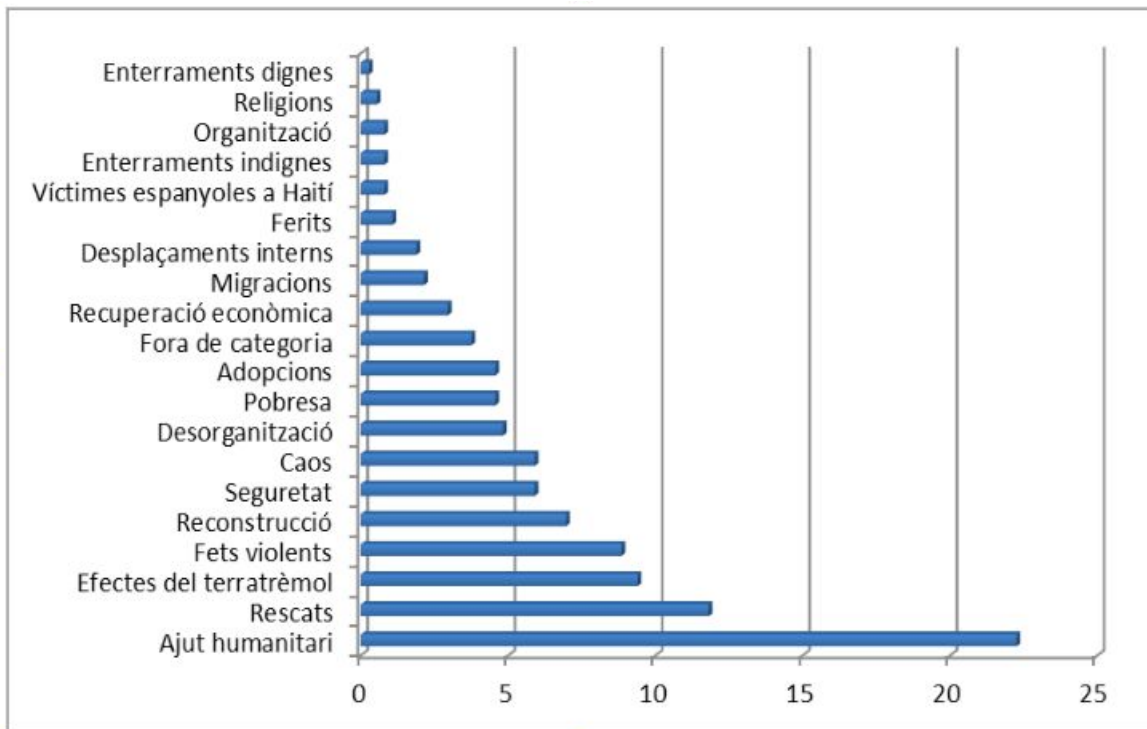
Amb l'objectiu de determinar de què es parla majoritàriament a TV3, s'han extret les macroproposicions centrals de cada peça informativa i s'han classificat segons un tesaurus de temes i d'actors.

Temes

En classificar les peces, amb les seves macroproposicions, per temes, han sortit els següents resultats:

- 1) ajut humanitari (22,25%);
- 2) rescats (11,8%);
- 3) efectes del terratrèmol (9,39%);
- 4) fets violents (8,84%);
- 5) reconstrucció (6,97%);
- 6) seguretat (5,9%);
- 7) caos (5,9%);
- 8) desorganització (4,82%);
- 9) pobresa (4,56%);
- 10) adopcions (4,56%);
- 11) fora de categoria (3,75%);
- 12) recuperació econòmica (2,95%);
- 13) migracions (2,14%);
- 14) desplaçaments interns (1,88%);
- 15) ferits (1,07%);
- 16) víctimes espanyoles a Haití (0,8%);
- 17) enterraments dignes (0,8%);
- 18) organització (0,8%);
- 19) religions (0,54%), i
- 20) enterraments dignes (0,27%).

Gràfic 8. Percentatges de temes

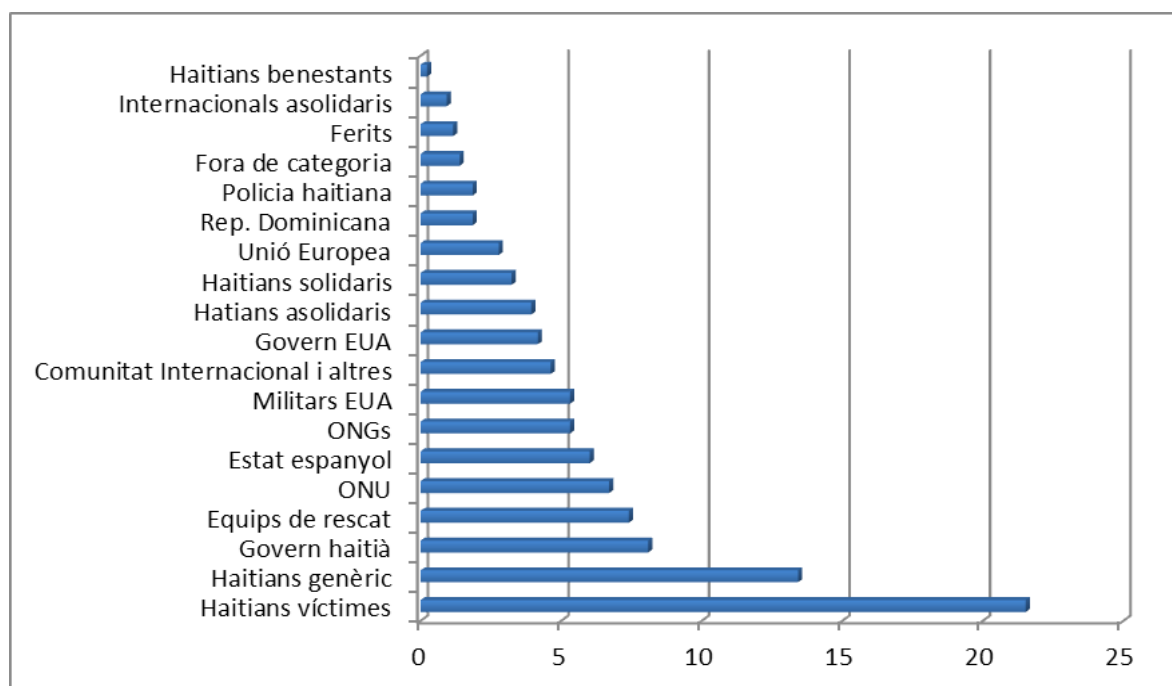
A la vista dels percentatges, destaquen com a temes majoritaris: ajut humanitari (22%); rescats (12%); efectes del terratrèmol (9%); fets violents (9%), i reconstrucció (7%).

Actors

En el cas dels actors, també s'han classificat les macroproposicions centrals de les peces per deduir quins actors tenien més o menys presència en la cobertura. El resultat per percentatges ha estat:

- 1) haitians víctimes (21,53%);
- 2) haitians genèric (13,43%);
- 3) govern haitià (8,1%);
- 4) equips de rescat internacional (7,41%);
- 5) ONU (6,71%);
- 6) Estat espanyol (6,02%);
- 7) ONG (5,32%);
- 8) militars d'EUA (5,32%);
- 9) comunitat internacional i altres actors (4,63%);
- 10) govern d'EUA (4,17%);
- 11) haitians asolidaris (3,94%);
- 12) haitians solidaris (3,24%);
- 13) Unió Europea (2,78%);
- 14) República dominicana (1,85%);
- 15) policia haitiana (1,85%);
- 16) fora de categoria 1,39%);
- 17) ferits (1,16%);
- 18) internacionals asolidaris (0,93%), i
- 19) haitians benestants (0,23%).

Gràfic 9. Percentatges d'actors en les informacions

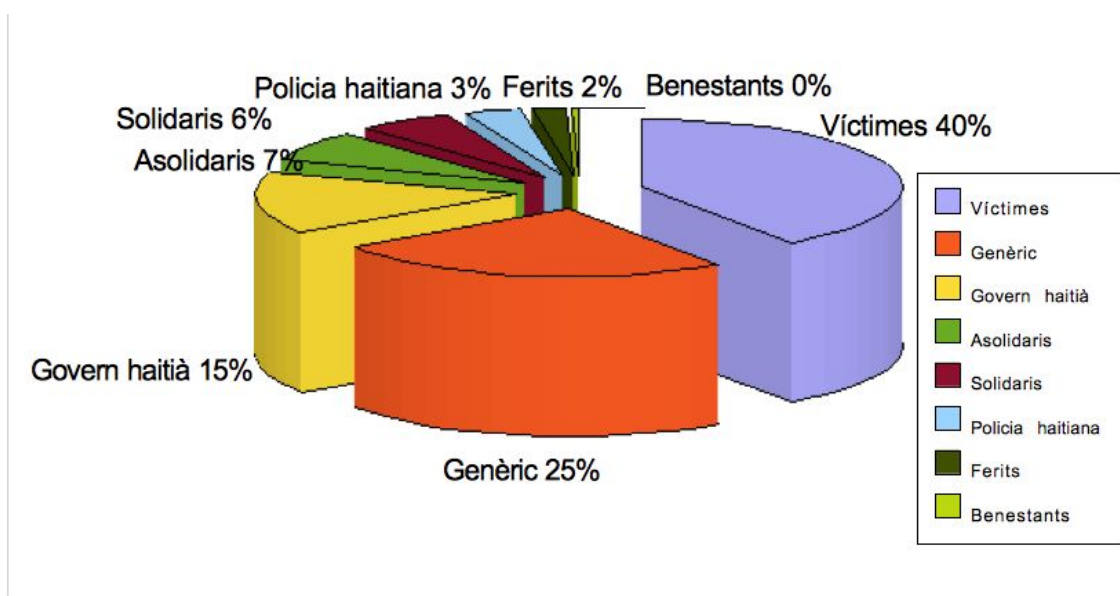

El resultat ha estat que els actors majoritaris són: haitians víctimes (22%); haitians genèric (13%); govern haitià (8%); equips de rescat internacional (7%) i l'ONU (7%).

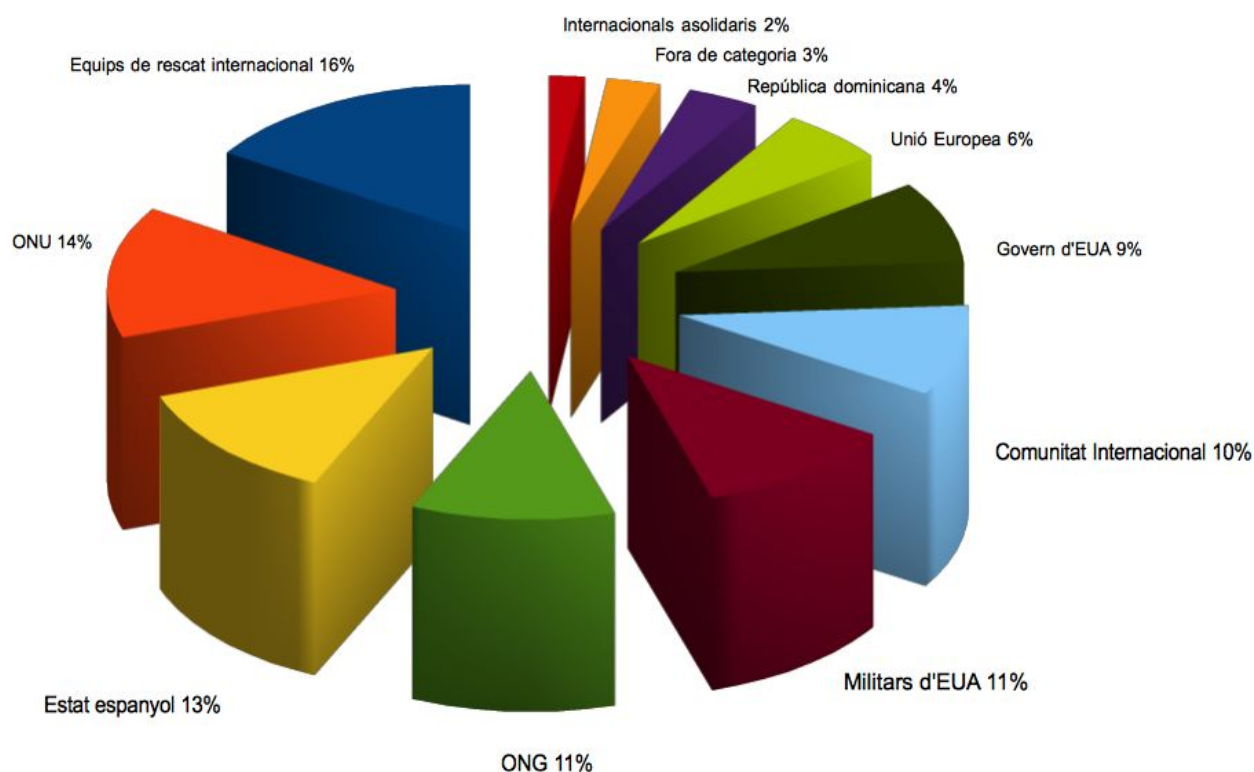
El gràfic 9 mostra el conjunt d'actors aparegut i revela un protagonisme destacat dels haitians com a víctimes. Per tenir una visió de conjunt de tots els actors haitians s'ha elaborat un nou gràfic desglossat. Vegi's el gràfic 10.

El protagonisme dels haitians, sobretot com a víctimes (40%) però també denominats de forma genèrica com a haitians (25%) és significatiu. El tercer actor amb més aparicions (15%) és el govern haitià.

Gràfic 10. Percentatges d'actors haitians

Gràfic 11. Actors no haitians

La representació dels actors no haitians està força repartida, com mostra el gràfic 11. Els equips de rescat internacional (16%), l'ONU (14%) i l'Estat espanyol (13%) són els actors no haitians més citats en la cobertura del terratrèmol d'Haití, però la diferència percentual amb els actors que apareixen just després és molt petita. Els següents més representats serien les ONG (11%), els Militars d'EUA (11%), la Comunitat Internacional (10%) i el Govern d'EUA (9%). Els actors nord-americans tenen un protagonisme destacat enmig de tots els actors no haitians.

El següent pas ha consistit a escollir quins han estat els temes i els actors més presents i centrar la verificació de les hipòtesis en les proposicions que s'hi refereixen. Cinc són els més visitats:

- ⤴ Haitians víctimes (actor)
- ⤴ Govern haitià (actor)
- ⤴ Ajut humanitari (tema)
- ⤴ Fets violents (tema)
- ⤴ Reconstrucció (tema)

Els 'Rescats', malgrat ser quantitativament importants (22%), s'han exclòs perquè aporten poca informació rellevant per a les hipòtesis i, en el cas que sí que ho facin, segueixen un patró que ja queda incorporat en l'anàlisi: els equips de rescat i d'emergència internacionals rescaten haitians víctimes. Dos exemples dins del tema 'Rescats' ho il·lustren:

Tres experts de la unitat canina de rescat i salvament del Canal de Creixell, més dos portuguesos i un brasiler, acompanyats de dos pastors alemanys, viatgen avui cap a Haití. TN1-5-14

Hi ha hagut un altre terratrèmol sense víctimes. (...) Set dies després del terratrèmol, encara es rescaten persones en vida. TN1-0-20

S'ha descartat també el tema 'Efectes del terratrèmol', ja que és un epígraf genèric que ha tendit a incloure proposicions sobre el nombre de morts, les destrosses causades pel sisme, la nova rèplica del terratrèmol. Un tipus d'informacions de dades, més seques que d'altres on el que es diu és rellevant per a les hipòtesis (quadrat ideològic, tòpics i estereotips, visió neocolonial o paternalista). Alguns exemples:

Les conseqüències psicològiques entre els supervivents d'Haití seran importants, però el trauma col·lectiu encara no s'ha manifestat. TN2-1-30

De moment, la gent necessita medicació per calmar els atacs de pànic fruit de les rèpliques sísmiques. TN2-1-30

Els habitants de Port-au-Prince apilen els cadàvers que omplen els carrers de la capital, mentre s'ha començat a recollir els cadàvers per evitar la propagació de malalties. TN1-1-15

En el cas dels actors, 'Haitians genèric' no ha estat considerat ja que engloba la població haitiana en el seu conjunt, mentre que resulta més útil per a la investigació abordar les víctimes i el govern per separat.

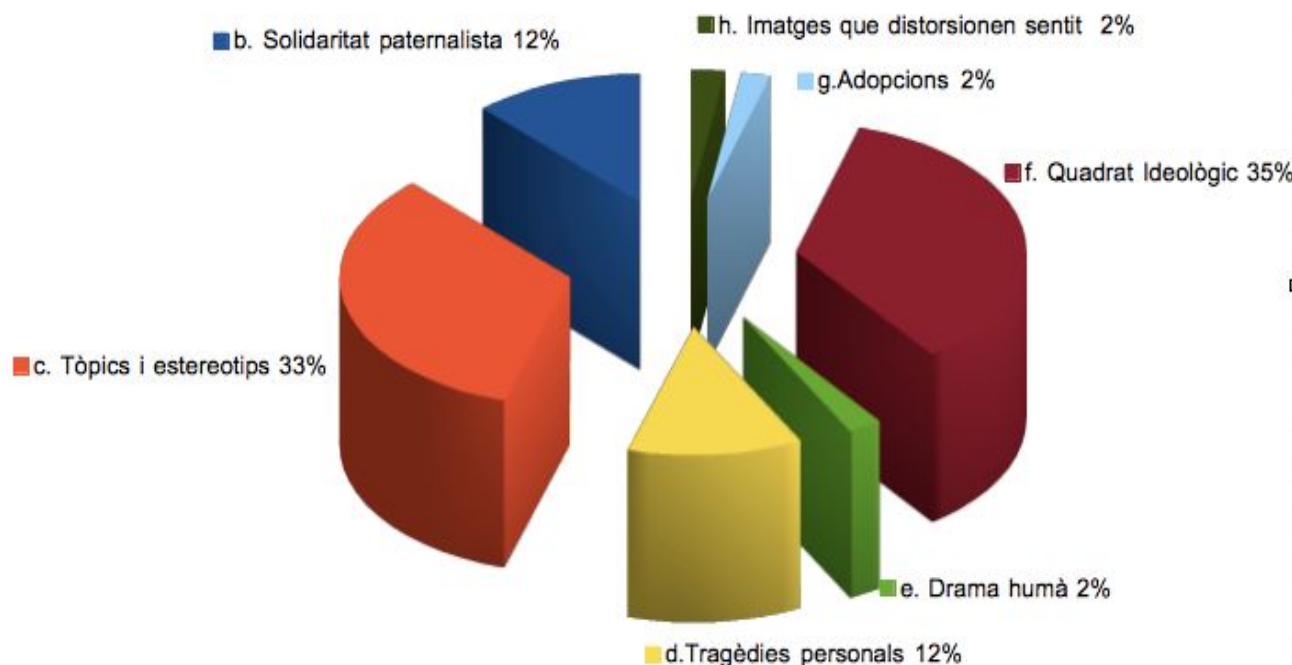
Hipòtesis

La hipòtesis a) [La cobertura que les diferents informacions fan de la catàstrofe d'Haití té mancances] és de tipus general, està condicionada a la verificació de les altres sis hipòtesis. Per tant, deixem les consideracions sobre ella per al final.

No hi ha gaire proposicions relacionades amb les hipòtesis e) Drama humà, g) Adopcions i h) Imatges. Per contra, sí que n'hi ha per f) Quadrat ideològic, c) Tòpics i estereotips, b) Solidaritat paternalista i neocolonial i d) Tragèdies personals).

Les sis hipòtesis específiques han estat confirmades o refutades en graus diferents com mostra el gràfic 12. El percentatge expressa la quantitat relativa de peces periodístiques en què s'han trobat proposicions relacionades amb les hipòtesis.

Gràfic 12. Percentatges de proposicions rellevants per a les hipòtesis

Si es fa atenció als percentatges, les hipòtesis més comprovables són les relatives a:

Quadrat ideològic (35%)
Tòpics i estereotips (33%)
Solidaritat paternalista o neocolonial (12%) i
Tragèdies personals (12%).

Per a cada hipòtesi, hem fet dues gràfiques. La primera mostra els percentatges de peces en què es refuta o es comprova de forma absoluta i també de forma tendencial. Entenem que una proposició refuta o confirma tendencialment una hipòtesi si, sense fer-ho de forma absoluta, com a mínim suggereix l'afirmació o, alternativament, la negació de la hipòtesi.

Fins i tot, a vegades dins d'una mateixa peça hi ha una expressió que refuta la hipòtesi i una altra que la confirma, cosa que ha requerit avaluar quina era la tònica dominant i, un cop comprovat, registrar que el seu domini també era tendencial.

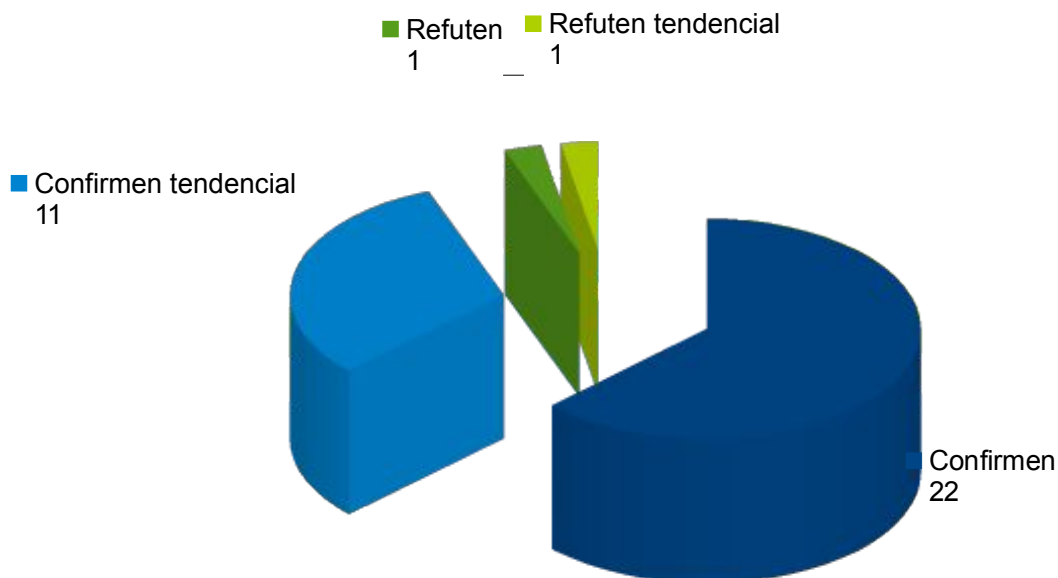
Per tenir una visió més global, s'ha elaborat una segona gràfica en què les tendencialitats s'han agregat amb les refutacions i confirmacions absolutes.

Com es veurà a continuació, per a alguna hipòtesi, la part de peces que la comproven o refuten tendencialment és significativa quantitativament i si ho és, vol dir que el discurs està més ple de grisos.

El títol de cada gràfica nomena la hipòtesi i afegeix en quin percentatge del total de peces ha estat possible verificar-la (refutar o confirmar) (Gràfic 12).

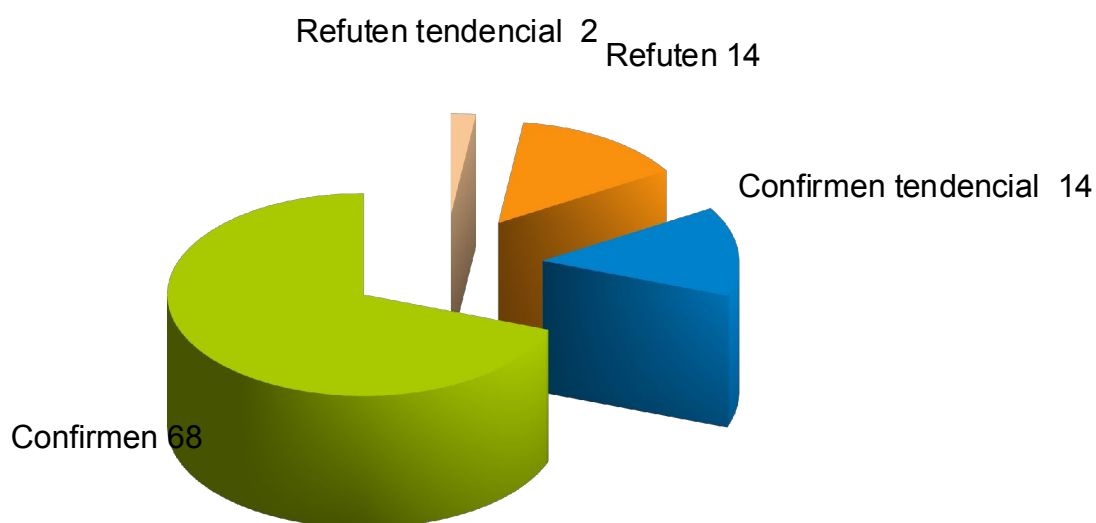
Per a la Hipòtesi Específica (HE) b) Les informacions sobre la catàstrofe despleguen una solidaritat paternalista o una visió neocolonial amb la situació dels haitians.

Gràfic 13. Hipòtesi – Solidaritat Paternalista

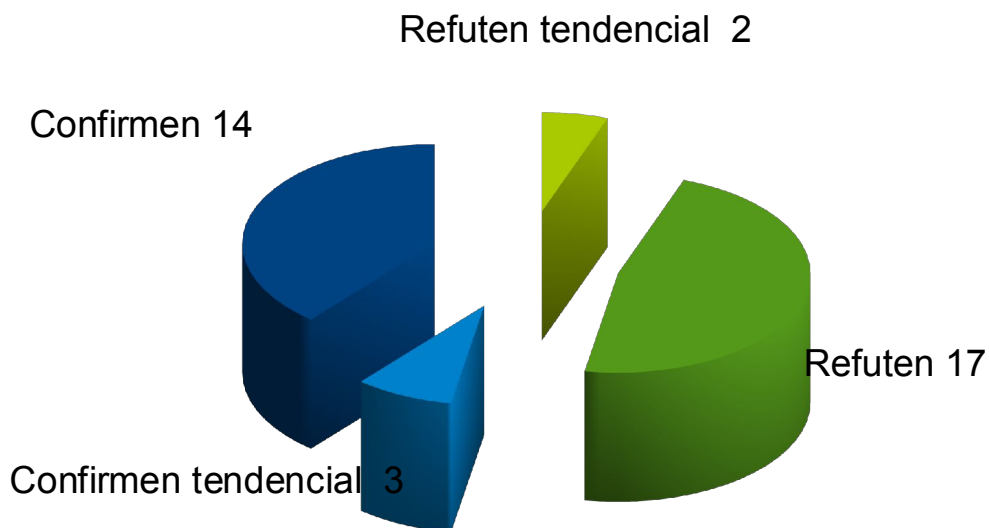
Per a la HE c) A les notícies sobre Haití es detecten tòpics i estereotips habituals en les notícies sobre catàstrofes (al Sud).

Gràfic 14. Hipòtesi – Tòpics i estereotips

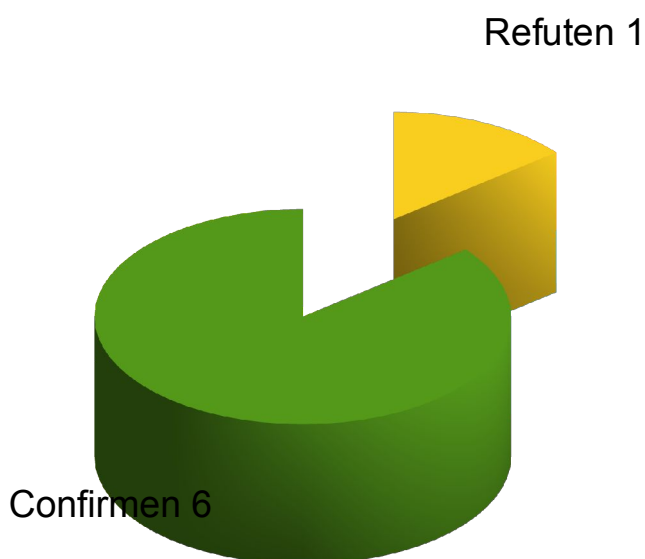
Per a la HE d) Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'.

Gràfic 15. Hipòtesi – Tragèdies personals

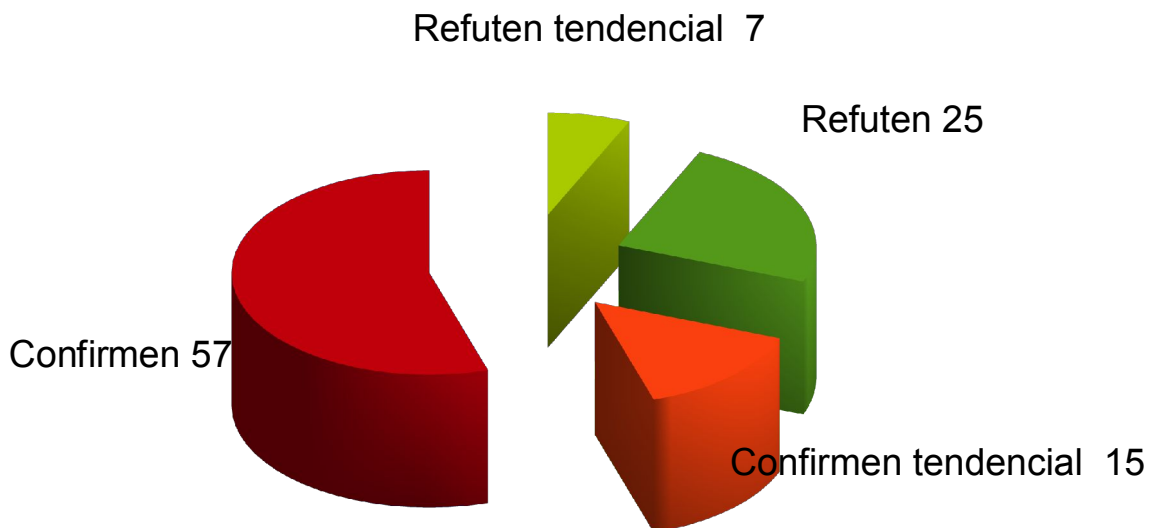
Per a la HE e) Les informacions denuncien el drama humà i els excessos d'alguns dels actors implicats en la cobertura. [Per a aquesta hipòtesi no s'han observat tendencialitats]

Gràfic 16. Hipòtesi – Drama humà

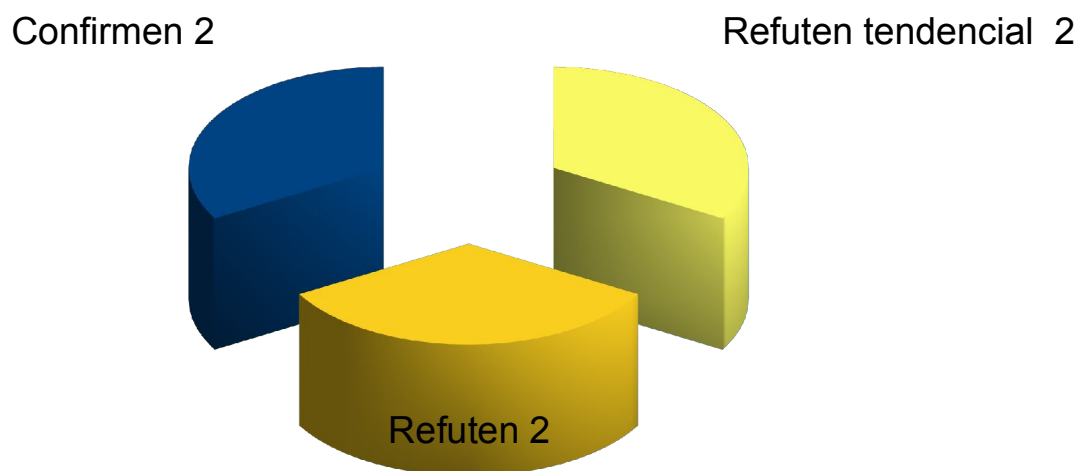
Per a la HE f) Les informacions despleguen el quadrat ideològic per parlar sobre les accions dels diferents actors que intervenen o participen en la gestió de catàstrofe.

Gràfic 17. Hipòtesi – Quadrat ideològic

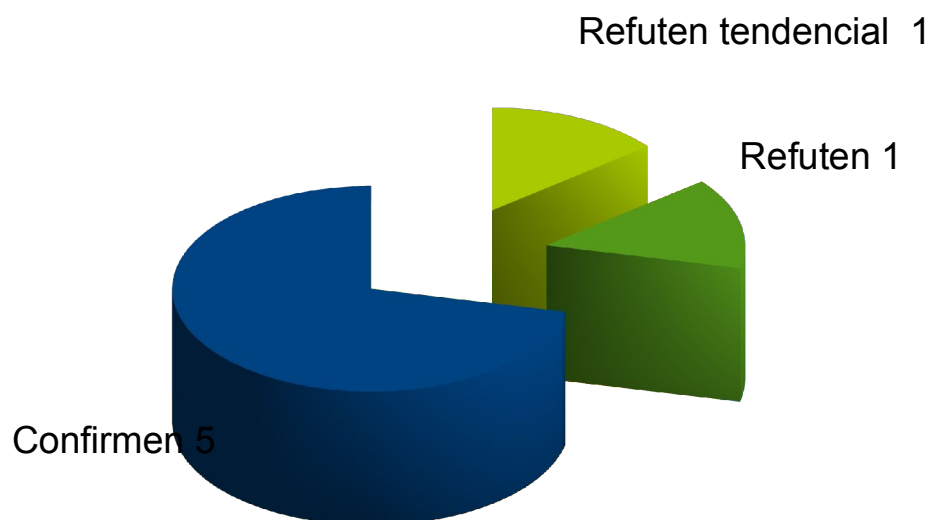
Per a la HE g) Les informacions han presentat de forma acrítica la dinàmica d'adopcions de nens haitians per part de famílies occidentals.

Gràfic 18. Hipòtesi – Adopcions acrítiques

h) HE Les imatges centren l'atenció sobre els esdeveniments, els més visibles, i deixen en un pla secundari —si és que surten— altres elements sobre la catàstrofe.

Gràfic 19. Hipòtesi – Imatges dissonants

La hipòtesi més afectada per la tendencialitat en la verificació és la del Quadrat ideològic. Del 46% de les proposicions en què es confirma, en gairebé la meitat (21%) això passa tendencialment. D'altra banda, la mateixa hipòtesi queda refutada en un 18%, del qual en la seva major part (15%) la refutació és tendencial.

S'observen dos exemples. A la portada del TN vespre del 15 de gener, el conductor repeteix un dels estereotips, ja mencionat en informatius anteriors, que es fan servir per caracteritzar *tot* el país: "A Haití regna el caos". Però no tot el país pateix una situació caòtica. La portada té un força discursiva preponderant en la manera d'entendre la notícia, amb la qual cosa l'estereotip es veu emfasitzat. Ara bé, com que les imatges que acompanyat l'off mostres persones plegant llençols i recollint pertinences, la hipòtesi no queda confirmada de forma absoluta sinó només tendencialment.

En el segon cas, al TN del migdia del dia 18 de gener, hi ha una informació força emotiva sobre un rescat primerament d'un nen i després d'una noia fets per bombers nord-americans. La peça descriu cada pas de l'operació. En suma, és un tractament força positiu que tendencialment reforça el quadrat ideològic (HEf) a favor dels actors del nord, no perquè no sigui cert el que explica, sinó perquè omet els rescats fets pels propis haitians.

Per tenir una estimació equilibrada dels primers resultats, és pertinent notar que hi ha tres hipòtesis (HEb, HEc, HEf) que sovint es veuen confirmades per una mateixa proposició. Per exemple, una representació negativa del haitians pot ser un tòpic estereotípic (HEc), que maximitza el que és identificat com una mancança o defecte i ,

per tant, constitueix, al mateix temps, una ocurrència que confirma el Quadrat Ideològic (HEf) i al seu torn comporta una visió neocolonial (HEb).

Així doncs, per evitar redundàncies les conclusions es presenten a partir de la representació dels actors i les seves accions, perquè és la que permet la refutació o confirmació de les hipòtesis esmentades, justament les que tenen més pes.

5.2. ELS RESULTATS QUALITATIUS

La representació dels actors del Sud (haitians) i del Nord (actors internacionals), descrits força vegades a partir de tòpics i estereotips, guien addicionalment les conclusions perquè les línies del quadrat ideològic estan dibuixades sobre ells.

5.2.1. El Sud: la representació dels haitians

Els haitians apareixen vinculats a diversos tòpics, els més habituals són "haitians-desesperats", "haitians-violents" i "haitians pobres". No obstant això, TV3 dedica una part de les peces a mostrar accions positives de reconstrucció i recuperació econòmica (ex. TN1-2-27 / TN1-2-30).

En la construcció dels tòpics, els haitians s'associen a comportaments inactius o passius (esperen [l'ajut], desesperen, demanen [ajut], sobreviuen, es lamenten, etc.), però es vinculen a comportaments actius en contextos de violència o d'evasió (saquegen, agafen [aliments], roben, migren, etc.).

Desesperació - Haitians desesperats

L'expert en catàstrofes, José Da Cruz (2012), es refereix al mite habitual sobre els desastres naturals al Sud que desposseeix les víctimes de qualsevol responsabilitat i capacitat de reacció. Se'ls considera com a persones necessitades, a qui tenir llàstima i no empatia. Segons el mite: "la població afectada està massa trastornada i indefensa com per assumir la responsabilitat de la seva pròpia supervivència". En realitat, apunta Da Cruz: "molta gent troba força durant una emergència, tal com es va posar de manifest quan milers de voluntaris es van unir espontàniament per a buscar les víctimes sota la runa, després del terratrèmol a Mèxic del 1985.

TV3 emfatitza que els haitians estan desesperats/des.

En la cobertura feta per TV3, abunda l'adjectiu "desesperat/da" atribuït als i les haitianes o el nom "desesperació":

"La gent es baralla **desesperada** per al menjar. A més del pillatge, ja hi ha hagut els primers tirotejos" TN2-0-16

"La falta d'aigua, d'aliments, de medecines provoca situacions **desesperades** als carrers de Port-au-Prince, cada cop més insegurs." TN2-00-18

"A Haití disset dies després del terratrèmol la situació continua sent **desesperada** per centenars de milers de persones" TN1-1-29

"Una alegria i una esperança que contrasten amb la **desesperació** dels damnificats que encara esperen el més (...)" TN1-3-17

"En un estat en què a més a més és absolutament fallit. (...) De manera que estem davant d'un estat fallit, que no desenruna, que a més a més deu haver sotmès ja la població civil en una mena de **desesperació absoluta**." TN2-2-19

20

Les imatges i els sons (plors, laments, crits) mostren una població haitiana desesperada i amplifiquen el tòpic de desemparament de les víctimes haitianes, fent una generalització d'una situació que afecta una part de la població (els habitants de Port-au-Prince, Léogane i els voltants de la capital). La imatge de desesperació és especialment acusada en el cas de les dones i els infants.

TN1-1-13 PC²¹ d'una dona vestida amb un top que gairebé li deixa veure els pits, porta als braços una nena i camina fins a sortir del pla

TN1-1-13 i TN2-1-13 Crits d'una nena dins d'un PG on es veu una dona estirada al terra ferida, i aquesta està envoltada d'altres nens, un d'ells amb un fulard a la boca. La nena de l'inici crida mirant al cel.

TN1-1-16 PG d'un grup de persones, homes, dones i sobretot nois joves que s'apressen a agafar un material que hi ha en una capsa, es fan empentes per arribar-hi; en concret, un salta sobre el material per sobre de l'altra gent per aconseguir-lo.

TN1-2-16 Fotografia PC d'una persona gran haitiana cridant al cel amb desesperació. Se li marquen les venes del coll.

TN1-2-16 Fotografia PP d'una dona que es tapa la cara plorant, amb mostres de desesperació

TN1-2-16 PM d'un home que aixeca els braços tot plorant davant de les ruïnes d'un edifici-So: home plorant

TN1-2-16 PC d'un grup de persones mirant en la direcció de la càmera; en sobresurt una dona amb un mocador al cap que plora. -So: dona plorant

Hi ha vídeos de TV3 que presenten la desesperació com la causa de les baralles entre els haitians que esperen l'ajuda i que, quan arriba, es barallen per aconseguir-la:

TN1-1-29 PG en lleu contrapicat d'una multitud amuntegada per agafar sacs i bosses d'ajuda, hi ha empentes i situacions de tensió, el pla Zoom out i es veuen uns homes que intenten impedir que agafin l'ajuda i fan empentes cap a la multitud So: crits de queixa i bullici Sobreimpressió: Volen menjar

20Nota: El sentit del terme desesperació que importa és el que li doni els i les espectadors, no el que digui el diccionari. Tot i així, tan sols com a referència semàntica, el Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (2a edició) entén la desesperació com aquell estat de greu pertorbació de l'ànim deguda a la pèrdua de tota esperança de salvació, a la consideració d'un mal irreparable, de la impotència de reeixir.

21GPG Gran Pla General; PG Pla General; PC Pla de Conjunt; PM Pla Mig; PMC Pla Mig Curt; PA Pla Americà; PP Primer Pla; PPP Primeríssim Primer Pla; PD Pla Detall; F Fotografia; IN Imatges Nocturnes i PMO Pla en Moviment

TN1-1-29 PG d'un grup d'haitians aixecant les mans perquè els hi donin l'ajuda, darrere una reixa, a dalt, hi ha els treballadors que la llencen So: crits de queixa i bullici

TN1-1-29 P Curt en contrapicat on es veu dos home i una dona lluitant entre si per un sac, la dona se'n va i es veuen els dos homes, un li clava un cop a l'altre So: crits de queixa i bullici

O en aquest cas, que mostra haitians desobeint les recomanacions de seguretat:

TN2-4-18 "S'ha recomanat tothom que no trepitgi les runes. No és segur. Però centenars de persones s'enfilen als sostres inclinats per buscar alguna cosa per menjar o per vendre"

La "desesperació" també pot ser causa d'altres accions o inaccions. En la cobertura de TV3, apareix mencionada com a subjecte causant de la violència:

La desesperació porta al pillatge i no hi ha ningú que imposi autoritat. TN2-4-16

La desesperació ha donat pas a la ira i sense vigilància als carrers hi ha el temor que la situació es descontrolï del tot. TN1-2-16

La gana i la desesperació, l'instint de supervivència instal·len el desordre en el repartiment d'aliments, aigua i medecines per fer front a possibles infeccions a Haití. I també compliquen la tasca de les Nacions Unides a l'hora de coordinar l'ajuda que arriba al país. TN1-1-16

Com es mostra en el darrer exemple, tot citant tres grans conceptes genèrics atribuïts als haitians s'evita la responsabilització dels actors encarregats del repartiment, els actors internacionals. Fins al punt que la mateixa "gana", "desesperació" i "instint de supervivència" [dels haitians] estarien complicant la tasca de l'ONU en la coordinació de l'ajuda. TN1-1-16

Fets violents - Haitians violents

En general, TV3 no considera els haitians com a éssers inherentment violents, sinó que les peces analitzades associen les actituds violentes a una reacció per una manca estructural (pobresa), però sobretot conjuntural (manca d'ajut humanitari).

El TN2-00-18, l'element de titulació sobreimprès diu "Lluita per sobreviure" o al TN1-3-19, es verbalitza el següent raonament: "Els que queden sobreviuen com poden; si això passa per buidar les botigues mig derruïdes així ho fan. **És difícil parlar de saquejos quan és qüestió de vida o mort.** Però no tothom ho veu igual. Sobretot els que tenen un arma i volen intentar restablir una certa seguretat".

En una altra notícia, es fa un paral·lel entre les dues interpretacions:

Centenars de persones intenten com poden agafar productes, **saquejos per uns, supervivència per uns altres.**" TN1-4-18

El verb inicial "agafar" no pressuposa un judici de valor negatiu de l'acció (com podrien fer verbs com ara "robar", "apropiar-se", etc.).

La connexió més sovintejada vincula la manca d'ajut internacional amb els anomenats saquejos de la població haitiana. Així doncs, en certa manera culpa els actors estrangers.

La gent s'emporta el que pot de dins d'un supermercat però no tothom surt amb les mans plenes. Hi ha gana, por, incertesa, malestar i la tensió desemboca en baralles entre veïns. **Els episodis de violència, diu l'ONU, no són generalitzats, però podrien ser-ho sinó s'accelera el repartiment** TN2-3-20

Sense aigua, menjar, medecines i cansats d'esperar, l'ajuda internacional continua amuntegant-se a l'aeroport de Port-au-Prince i arriba amb comptagotes als damnificats. **Com a conseqüència, creixen la tensió, els robatoris, els pillatges. Pels haitians però es tracta de lluitar per sobreviure.** TN1-2-16

I allà on encara no hi ha rastre de l'ajuda s'opta pels saquejos amb pals i matxets com a arma intimidatòria i defensiva. TN1-3-17

El repte, 5 dies després del terratrèmol a Haití, davant la situació cada cop més desesperada, **és accelerar la distribució de les ajudes entre els milers de damnificats per evitar que la violència es generalitzi.** TN2-3-17

En els tres darrers exemples, l'implícit és que la violència és fruit de la manca d'ajuda i encara, en un segon grau d'implícit, si la distribució de l'ajuda arriba als

destinatariis/àries, la violència s'aturarà.

Malgrat que en general es vincula la violència a la lluita per a la supervivència, hi ha excepcions on sí que s'aborda directament el component violent de la societat haitiana. En concret, la peça TN1-1-17 inclou la frase següent "Impera la llei del més fort", una afirmació que té connotacions d'animalització, ja que implícitament es transmet la idea que els haitians es guien la *lleï de la selva*.

L'existència de violència en la societat haitiana abans del terratrèmol és un altre element mencionat en la cobertura. En la peça del TN1-1-17, es diu:

El caos i la falta d'autoritat al carrer han atiat la violència, ja molt freqüent a Haití abans del terratrèmol. Es parla de **pillatges matxet en mà** i de ciutadans que fan justícia pel seu compte. Aquestes dues víctimes, segons els testimonis, en serien una prova.

Una altra forma de descriure els fets violents a Haití passa per mostrar les declaracions actors externs a Haití però que han estat testimonis, com ara una de les persones evacuades cap a l'Estat espanyol. La seva declaració, a banda de contribuir a l'estereotip d'haitians violents i de caos, incorpora elements de paternalisme i sobretot reforça el quadrat ideològic perquè destaca elements negatius dels haitians.

Maria del Mar Muñoz: **Es un caos y es que es peligroso además. Una persona normal, como tu y como yo, no puede ir repartiendo ayuda...**Es que la matan por dejarle la ayuda. Nosotros hemos visto como un supermercado que está al lado de casa se ha hundido, la gente estaba poniendo en peligro su vida para recoger juguetes y recoger comida. **O sea es que si es que esto es una locura y vete tu por ahí repartiendo eso y es que te matan directamente, tienes que ir escoltada.** Entonces hay hospitales y hay almacenes donde pueden estar seguras las cosas y luego repartirlas. Entonces eso lleva tiempo, y además es que no había ni un teléfono en toda la ciudad. TN2-7-16

Tot i que es tracti només de la declaració d'una de les evacuades espanyoles d'Haití, la peça té força conclusiva en l'estructura narrativa de la notícia, no està contrastada i tampoc posada en context. No tan sols reforça la dicotomia entre "ells i nosaltres", atribuint-los a "ells" una actitud d'extrema violència i a "nosaltres" una suposada normalitat, sinó que difon una imatge de la societat haitiana com a perillosa. Es reforça doncs el quadrat ideològic i es fa legítima la necessitat d'augmentar la seguretat per als agents exteriors.

Les bandes haitianes són una expressió de violència citada també en la cobertura de TV3, un fet que no és nou, segons s'argumenta:

I ara que ja queden poques coses per saquejar **ha aparegut el crim organitzat. Bandes armades amb pals** assaltaven avui un centre de

distribució d'arròs i farina: el mercat negre tem perdre el monopoli. TN2-4-22

Però la novetat és que **una banda de joves armats amb bastons arriba i ataca la multitud**. Dins del caos que han provocat, els membres de la banda **aconsegueixen robar els sacs d'arròs o farina a la gent que durant hores ha esperat fent cua**. Alguns dels robats acaben atacant també a la gent que se'n surt de l'atac de la banda organitzada. TN1-5-22

Però entre **una certa tradició de bandes violentes**, més 3.000 presos que es van escapar de la presó aprofitant el terratrèmol, proliferen les bandes que roben, tant com poden, especialment menjar, productes de primera necessitat (...) TN1-4-22

Es podria dir, tanmateix, que el fenomen de les bandes a TV3 no està ni sobredimensionat ni sobrerepresentat. De fet, en algunes peces de seguida es fa un apunt per relativitzar-ne la seva existència i impacte. Com en l'exemple que segueix:

Nicholas Reader Portaveu ONU Afers Humanitaris: Hi ha hagut incidents, pillatges, se senten trets de pistola als carrers d'algunes bandes que sempre han estat a la ciutat i encara hi son, és clar, però en general, i **des del un punt de vista humanitari, la situació als carrers no afecta l'assistència**. TN1-4-20

Una manera de relativitzar la violència és usar l'expressió "tensió":

La tensió creix arran d'una lenta distribució de l'ajuda. TN1-00-17

L'ajuda humanitària no arriba a la població i augmenten la tensió i desesperació. TN1-00-16

Les imatges (i els sons) juguen un paper important en la presentació dels haitians com a violents, ja que més enllà de l'off, els i les espectadores retenen aquelles imatges que han vist. Tot i així, no neutralitzen la idea global transmesa: la violència és conjuntural, és deguda a les necessitats no ateses.

En la peça TN1-1-16, per exemple, se sent un tret i després es veu un fusell que corrobora el suposat desordre. Les imatges mostren el següent: PG d'homes corrent en direcció a la càmera en un carrer polsós. Porten unes robes al cap. Se sent un tret o detonació i la gent s'espanta. Entre la gent, també hi ha dones. Les imatges van acompanyades d'un títollet sobreimprès que diu "Saqueig i lluites per sobreviure a Haití".

En una altra peça, l'off diu "la falta d'aigua, d'aliments, de medecines provoca situacions desesperades als carrers de Port-au-Prince, cada cop més insegurs", uns

carrers insegurs que quedaven reforçats per les imatges següents: TN2-00-18 PG d'un grup d'haitians lluitant per agafar un objecte, hi ha una petita disputa / PG on es veu un noi amb un fusell i un altre, amb armilla de policia, amb un pal. Un altre surt corrent perquè el del pal li intenta pegar.

Un altre exemple d'imatges impactants:

So: crit d'una dona TN1-3-17

PG on es veu tot de gent agafant violentament objectes, la càmera es mou molt Zoom in i PC on es veu més gent agafant objectes Zoom out i alguna gent surt corrent, alguns nois joves s'hi queden i un d'ells porta un pal. Zoom in que mostra un altre home agafant un altre objecte [sembla aliment]

En la peça TN2-3-20, la imatge estereotipada dels haitians violents s'accentua per oposició al suposat ordre amb el qual distribueixen l'ajut humanitari els militars nord-americans. La seqüència, que crea un efecte de contrast, contribueix al quadrat ideològic que destaca els encerts dels actors del Nord. Es mostren dues maneres de gestionar els materials i aliments d'ajut humanitari.

TN2-3-20 PG d'un grup de persones, sobretot homes, davant d'una botiga fent pillatge

P més Curt en moviment d'un tumult d'homes que es barallen pels objectes de la botiga, hi ha empentes

P Curt en moviment d'una altra picabaralla que acaba sent entre dos homes que estiren un objecte So: gent

PG d'una filera de militars que donen aigües i menjars a un nen i un home

PG d'un camp on els militars donen ajuda els haitians.

Pobresa - Haitians pobres

L'element de context sobre la situació socioeconòmica d'Haití apareix en nombroses ocasions, sobretot a l'inici de la cobertura. D'una banda per explicar que els efectes del terratrèmol seran més grans a l'illa que els que hi hauria en un país del Nord i alhora alertar que hi pot haver caos en l'assistència als damnificats/des. Ara bé, són fragments de context superficial, que citen la condició socioeconòmica del país sense fer referència a les causes històriques i colonials de la present situació. Hi ha una excepció, descrita més endavant, a partir de la qual s'intenta donar elements de context econòmic (crisi agrícola), polític i social.

En general, per tant, s'aporten petites frases o incisos sobre la pobresa d'Haití, promovent-ne més l'estereotip dels haitians com a pobres que una explicació clara de l'origen de la pobresa. A tall d'exemple:

El terratrèmol ha enfonsat més Haití, **país pobre d'Amèrica llatina**, ja dependent de l'exterior, que tot just ara començava a recuperar-se. TN2-3-13

Un terratrèmol ha arrasat el país, **el més pobre d'Amèrica**, i el caos és tan gran que encara no s'han conegut les xifres de morts, que podrien ser milers. TN1-00-13

Un fort terratrèmol ha arrasat el país, **el més pobre d'Amèrica**, i l'ha convertit en un caos. TN1-r-13

L'estereotip "haitians pobres" es percep en l'ús del llenguatge exagerat o inadequat: per exemple, el verb "agonitzar" (gairebé morir) atribuït a Port-au-Prince o l'ús del nom "misèria" per descriure la capital haitiana. Són expressions que apareixen sovint en les cròniques de l'enviat especial en els primers dies. Els tres casos mencionats tot seguit en són un exemple:

Massa gent es mor de gana de desesperació per falta d'assistència en aquesta capital de l'hemisferi nord que **agonitza** des de fa dècades. Els més desprotegits, vells i nens, que no poden accedir a les calories suficients per resistir la lluita per la supervivència. TN1-5-19

Els geriàtrics no seran una prioritat **en una ciutat devastada primer per la misèria** i després pel terratrèmol. El sisme va matar sis d'aquests vells. La deixadesa, la corrupció, la falta de coordinació causaran noves víctimes entre aquestes persones condemnades a la caritat des del seu llit.

De manera que, per bo o per dolent, la vida sembla que intenta refer-se en aquesta ciutat on realment continuar sembla impossible perquè **el punt de partida era el més bàsic, el més baix imaginable**. TN2-7-15

Són descripcions força diferents de les que, en general, fa servir l'enviada especial en la segona part dels dies analitzats:

El més paradoxal és que Port-au-Prince ha crescut aquests últims anys de gent que venia del camp cap aquí a buscar feina, ara són aquests mateixos els que s'han quedat sense res i tornen a casa seva **fugint de la pobresa**. TN2-00-25

La crònica de Cité du Soleil, l'exemple paradigmàtic de pobresa

L'estereotip dels haitians pobres apareix en tota la seva plenitud en la crònica de l'enviat especial Antoni Bassas al barri de Cité du Soleil (TN1-4-17). És una crònica que amplifica la condició pobre dels haitians. El to –que incorpora certa ironia– no és adequat per abordar l'impacte d'un terratrèmol en el barri (vegin exemples a sota).

Un dels pocs edificis construïts, que s'ha esfondrat. Era un escola. **També és mala sort**. TN1-4-17

Benvinguts a la concentració de pobresa més gran de l'hemisferi americà, el barri de la Cité du Soleil TN1-4-17

Aquest és el centre comercial dels dissabtes a la tarda, on es pot trobar de tot, roba i sabates incloses. TN1-4-17

En aquest darrer punt, la combinació de la frase de l'off i les imatges presentades de persones oferint venda ambulant generen un efecte de contrast. L'expressió "centre comercial" s'empra de forma inadequada, ja que en l'imaginari col·lectiu dels països del Nord, que en realitat són els receptors/es d'aquella informació, un centre comercial acostuma a estar vinculat a una gran superfície i no té cap similitud amb la venda ambulant.

A més, les frases referides a la pobresa del barri destil·len una perspectiva colonial o paternalista, que pressuposa un nivell molt baix de vida per als habitants del barri de Cité du Soleil.

Les condicions de misèria i de pobresa extrema són tan endèmiques que el terratrèmol no direm que no s'ha notat, però ha afegit aquí només un pèl de gravetat a la situació. TN1-4-17

Òbviament, es tracta d'un barri amb reputació de perillós. **Millor no endinsar-se per aquests carrers**. TN1-4-17

Les imatges aparegudes, en general, no reforcen la tesi de la crònica, ja que quan es parla de perillositat, per exemple, mostren els carrers no asfaltats d'una barriada, sense cap moviment inquietant.

A més, l'off del proper exemple,

(...)un barri de Port-au-Prince on **els efectes del terratrèmol gairebé no es perceben perquè no se sap on acaben les escombraries i on comença la runa**" TN1-4-17,

fa una hipèrbole injustificada perquè els edificis ensorrats són una prova fefaent del terratrèmol que no és confusible amb les escombraries que eventualment hi havia abans.

El mateix to de l'enviat especial es repeteix el 21 de gener, en la peça que descriu la situació dels campaments dels desplaçats/des pel terratrèmol.

De cotxes aparcats sota les runa se'n veuen a cada cantonada, però aquí n'hi ha més, perquè això **era un immens aparcament del concessionari que ha donat nom comercial a un camp de refugiats com si es tractés d'un patrocini**: els refugiats de la Datson. TN1-3-21

L'expressió "com si es tractés d'un patrocini" és prescindible informativament.

En l'apartat sobre pobresa i haitians pobres, s'ha detectat una peça que encapçalada així

Però Haití **ja era un desastre humanitari permanent** abans del terratrèmol.
TN1-3-14,

sí que aporta informació de context, com s'ha mencionat a l'inici d'aquest apartat. Utilitzant imatges estàtiques, repassa fenòmens que han influït en l'estat actual d'Haití, com ara la desforestació o la inseguretat crònica. Així, es fa una bona tasca d'enumeració de les mancances estructurals, encara que s'ometen les possibles causes, no tan sols les internes, sinó sobretot les generades per intervencions estrangeres.

La imatge d'un tros de bandera haitiana estripada al final de la peça, per molt que sigui real i simbòlica d'una cruïlla difícil per una part de la població, tendeix a reforçar la visió preeminent d'Haití com a poble derrotat.

En la mateixa peça, en tractar sobre la violència d'alguns fets, destaca un to paternalista sobre els haitians, relatiu a la seva suposada capacitat d'entomar desastres:

Sortosament el caràcter haitià és tant benigne com el temps que estem vivint tot i alguns esclats de violència i de pillatge que hem viscut. Sortosament dic el temps és benigne i permet molta vida a l'aire lliure i fa una mica més suaus les dures condicions de vides de persones que vostès ho acaben de veure comencen a cavar a terra per buscar-se un espai mínimament estable. TN1-1-21

La pobresa genera dependència i les imatges que apareixen presenten un poble, l'haitià, que necessita l'ajuda. La imatge icònica de persones amb les mans alçades davant d'un camió demanant ajut és recurrent en la cobertura i constitueixen un estereotip de les catàstrofes del Sud. Tot seguit, es mostren alguns exemples:

TN1-0-16 PA d'un grup de persones que s'amunteguen davant d'un camió amb les mans alçades demanant menjar, també hi ha nens; un home intenta arribar al menjar posant la mà per entre els barrots del camió. Títol sobreimprès: "Perill de violència i epidèmies"

TN1-3-20 PM de l'enviat especial Antoni Bassas i PD dels braços del policia haitià i la multitud de braços demanant que els donin l'alimentació, el policia va llançant els objectes

TN1-4-18 PG d'un nombrós grups, sobretot format per nens i nenes que criden. Estan amuntegats i es queixen perquè els empenyen. So: crits dels nens

Hi ha peces que malgrat el dramatisme del cas, apareixen prou elements explicatius per comprendre els dèficits del país i el moment. És el cas de la que narra la mort de Richardson Lagre del. Una peça sens dubte impactant, perquè fa aflorar la problemàtica de la manca d'infraestructura dels hospitals haitians (expressió de pobresa):

No ho sembla però Richardson Lagre del és home mort. No només per les ferides d'un terratrèmol, per la misèria del país on va néixer, pel retard de l'ajut internacional. (...) Però Haití avui, des de fa una setmana, **de fet, des de fa dècades, hi ha massa gent que mor de manera evitable.** TN2-4-20

La peça utilitza el cas particular i individual de Lagre del per explicar les deficiències d'Haití: un individu mort a causa de les flaqueses col·lectives –en aquest cas, la manca d'infraestructura sanitària-. El cas de Lagre del s'explica *in crescendo*, creant una intriga sobre si Lagre del se salvarà o no, intercalant les declaracions del metge. En concret, l'off recorda que Lagre del mor "per les ferides d'un terratrèmol", "per la misèria del país on va néixer", i "pel retard de l'ajut internacional". Així doncs, s'assenyalen les causes conjunturals (terratrèmol, retard en l'ajut) i les estructurals (pobresa al país).

Dues absències de la societat civil

En la cobertura informativa del terratrèmol del 12 de gener, l'estereotip dels haitians pobres es podria haver capgirat mostrant també les classes més benestants de l'illa caribenya, una absència de la cobertura informativa. Tan sols en una ocasió es cita l'existència d'una zona més acomodada i en una altra es veu una àrea als afores de la capital amb cases més benestants (TN1-1-14). D'altra banda, en les peces sobre la reobertura dels bancs a la ciutat, s'hi veuen persones de major poder adquisitiu que la majoria, esperant en cua per retirar els seus diners.

També ahir per primer cop van obrir els bancs, es van formar llarguíssimes, llarguíssimes cues als bancs de la gent que treia els estalvis (...)

TN1-1-24 PG d'un edifici blanc d'un banc, UniCarte, davant del qual hi ha una filera de persones, en primer terme hi ha cotxes aparcats i en passa algun

En aquesta mateixa peça, al costat de les cues a les gasolineres, apareixen els primers supermercats i botigues obertes, amb més o menys existències. En un dels casos, l'aspecte del supermercat ("Omni Market") s'equipara al d'una país del Nord, per tant, també es correspondria a una zona més acomodada. (TN1-1-24)

Una altra absència de la cobertura està relacionada amb el mite que sorgeix a posteriori d'un desastre natural, pel qual la població civil mostraria els comportaments més insolidaris en situació de competència de recursos. Durant el període analitzat, TV3 no difon (resta el dubte si tampoc les detecten) cap iniciativa de cooperació entre la ciutadania, a l'hora d'organitzar-se per a superar la crisi. Una reacció ciutadana que

fonts d'ONG confirmen que va succeir. L'única excepció seria les imatges puntuals d'uns veïns del carrer Delmas, a Port-au-Prince, en les quals s'hi veu un cartell elaborat per la comunitat de veïns on s'hi llegeix: "*We need assistans [sic]. We need food and water. Comite d'Aide Aux Victimes de Delmas 93*" (TN2-1-16). Ara bé, es tracta d'una mostra de cooperació veïnal enfocada a rebre assistència i ajut humanitari –d'aquí que estigui en anglès- i no tant a fomentar la cooperació entre els i les haitianes.

En una altra crònica, en aquest cas d'Isabel Galí, s'hi mostra l'esforç d'una família per reconstruir –amb cartrons- una casa per a viure-hi. El veïnat col·labora en la seva empresa cedint-los espai.

Samedi i Jorany han decidit assentar-se de nou. Onze dies després del terratrèmol han buscat un solar prop d'on vivien, amb el vist-i-plau dels què ja s'hi havien instal·lat, comencen a aixecar casa seva. TN2-1-24

Govern haitià incapaç - Estat fallit

Els tòpics i estereotips atribuïts als haitians inclouen un actor molt important: el Govern haitià. L'estereotip més repetit és el d'un estat fallit, amb un govern incapaç de gestionar la catàstrofe. La situació governamental es vincula amb el caos o desgovern que regnaria a tot el país. De fet, el sisme va afectar només a una part, però atenent a la cobertura sembla que tot el país que hagi quedat afectat / paralitzat.

Per les Nacions Unides, es tracta d'un desastre històric. Tot Haití ha quedat **decapitada**. TN2-3-16

El govern **amb prou feines** en aquests moments comença a reorganitzar-se TN1-2-31

Un país tan pobre que **no pot rescatar els vius i ni pot enterrar els morts** TN1-4-14

En els casos següents, es pressuposa la ineptitud del govern haitià i per contra es destaca la suposada superioritat nord-americana.

A falta d'un govern local eficaç i l'allau d'ajuda humanitària estrangera vinguda d'una trentena de països, els EUA estan agafant les regnes de la gestió de la crisi.

El govern d'Haití **ha deixat les mans lliures al govern nord-americà perquè disposi**, ja ho crec que disposa, amb un desplegament incontestable d'una superioritat inigualable en rapidesa i en quantitat. TN1-2-19

El govern, **per dir-ne d'alguna manera**, ha suspès les classes durant un mes que els alumnes hauran de recuperar al juliol, però aquests 30 dies són un càlcul impossible. TN1-4-19

I és que penseu que aquí a Haití no hi ha Estat, aquí Haití no hi ha una societat civil mínimament organitzada, i aleshores què passa?, que tota l'ajuda que esteu enviant des d'Europa, tota l'ajuda que s'està enviant des d'Amèrica, molt especialment dels EUA, o la reparteixen els marines o la Creu Roja, o les ONG, perdó, que estan sobre el terreny, o **no hi ha aquí una estructura aquí mínimament organitzada, ni diguéssim pública ni privada, capaç d'arribar a tothom**. I això genera angoixa, però sobretot genera molta preocupació a l'hora de llevar-se i dir, avui "què farem?, d'on traurem el menjar?, aviam si algú em pot donar feina. TN2-2-20

Recordem que el govern d'Haití **és un govern mig fallit**, ja patrullaven les Nacions Unides des de feia anys, i en conseqüència el que està passant no és més que un agreujament d'una situació anterior (...)TN2-5-16

Avui el govern haitià, **conscient de la seva imatge d'ineficàcia i rendició als nord-americans** ha volgut marcar l'agenda des d'aquestes instal·lacions separades del carrer per una barrera manual i amb soldats que aprofiten l'estona del consell de ministres per deixar-se les botes a punt per la revista. TN2-1-21

En una altra crònica també es desgranen crítiques cap al Govern haitià, però es fa a través dels posicionaments dels haitians entrevistats. No ho diu explícitament la periodista sobre el terreny.

Jean Claude Désire: **El govern d'Haití no diu res sobre els supervivents**, per dir-ho d'una altra manera, què farà per ells? Parlen ja de tornar a obrir les escoles el dia 8 de febrer però és que ja abans del terratrèmol no podíem enviar els nens a l'escola, ara és pitjor TN1-2-28

[Enviada especial:] "Aquí, el punt zero del desastre, **tots diuen que el govern no els ha tingut en consideració**. TN1-2-28

La policia haitiana

Un actor molt connectat amb el Govern són les forces armades o policials. En la cobertura de TV3, però, la policia haitiana té un paper petit i deficient tant a nivell d'imatge com d'off.

Dues de les escasses aparicions són:

Hi ha la policia local, sembla que faci una certa *deixasó* [sic] [deixadesa/dejazón] de les seves funcions. Hem vist **fins i tot avui com s'inhibien** davant de les primeres empentes a les benzineres on la gent s'agombolava amb bidons (...). TN2-5-16

Falten policies per evitar els saquejos i per evitar un tumult cada cop que arriba l'ajuda humanitària. Les Nacions Unides han d'aprovar en les pròximes hores l'enviament. TN1-1-18

En altres casos al voltant de la seguretat, és rellevant l'omissió o no menció d'aquest actor. En la peça 2 del 20 de gener, s'ignora el rol de manteniment de la seguretat que hauria de tenir la policia haitiana.

Vuit dies després del terratrèmol comencen a fructificar les feines de distribució d'aliments. **Els soldats estrangers, sobretot els nord-americans, han aconseguit restablir la seguretat a bona part del país** als nivells que hi havia abans del sisme, és a dir, hi ha barris totalment insegurs però a la majoria s'hi pot fer arribar la ajuda. TN1-2-20

Davant d'una situació de desgovern, la representació dels haitians és forçosament de desatenció i de dependència cap a actors externs.

Així els hem vist amb l'equip de TV3, així els hem seguit en el repartiment d'ajuda humanitària a **una població absolutament desassistida**. TN2-03-17

Una cooperant espanyola descriu des del coneixement de la situació l'estat psicològic dels i les haitianes:

Iasone García Creu Roja espanyola: Yo creo que esta gente, anímicamente, moralmente, están acabados. El personal local que trabaja con nosotros **nos dice que el país está acabado, que hay que hacer uno nuevo y que si vamos a quedarnos para ayudarles**. TN2-2-18

La gent, en aquests moments, **si hi ha alguna font d'esperança per la gent d'Haití en aquests moments** brolla d'aquí, d'aquesta pista de l'aeroport de Port-au-Prince, que vostès estant veient en la seva totalitat, entre d'altres coses perquè no és gaire gran. TN2-3-18

El significat implícit de la darrera frase és que l'ajuda a la gent d'Haití depèn forçosament de l'exterior i, per tant, menysprea implícitament el que altres actors haitians puguin fer.

El caos també és una conseqüència del desgovern i dificultarà la distribució de l'ajut humanitari, com s'analitza en la segona part. El caos s'acostuma a atribuir a la societat haitiana després de l'efecte del sisme, però a vegades l'eufemisme "la situació caòtica", en no ser més precisa, deixa oberta la remissió de la responsabilitat a una organització deficient dels equips d'ajut humanitari internacionals.

(...) parlen **d'un país** que en aquests moments **està sotmès...està sota els efectes d'un caos**. TN1-4-14

Necessiten ajuda urgent però **la logística caòtica** fa que encara tot arribi amb compta gotes. TN1-3-17

És necessari un control o vigilància als carrers **per evitar el descontrol** total als carrers. TN1-2-16

[el fet de llançar l'ajut des d'helicòpters] "no es garanteix que arribi a tothom, només a aquells que **enmig del desordre** aconseguirien agafar algun dels paquets. TN1-1-17

(...) sis dies després el paisatge ha canviat. **El caos. (...) I entre el caos** els equips de rescat encara s'apunten alguna victòria. TN2-4-18

El "caos" i el "descontrol" com a tòpics de les catàstrofes del Sud es fan molt presents els primers dies de la cobertura, ja que d'una banda s'acumula la feina per retirar els cadàvers de les víctimes dispersats als carrers de la capital i de l'altra, se saturen els hospitals amb persones amb fractures de tot tipus arran del sisme.

Els **hospitals no donen l'abast** i els ferits s'amunteguen i la xifra de morts podria arribar fins a 200.000 persones TN1-1-18

Fonts haitianes: entre la tragèdia personal i l'opinió de pes

Els tòpics i estereotips referits als actors haitians estan construïts a partir del discurs narratiu elaborat pels i les periodistes de TV3, incorporant-hi, també, les declaracions de fonts haitianes incloses en les peces analitzades.

Un element característic de TV3 ha estat que la refutació de la hipòtesi d) ["HE Els haitians no són presentats com a actors de pes en les explicacions sobre la tragèdia, o ho són només en les informacions que parlen de les 'tragèdies personals'"], supera per molt poc la confirmació. La refuta un 52,7% de les proposicions que hi tenen alguna cosa a veure i la confirma un 47,3%.

És a dir, hi ha força declaracions d'actors de pes o actors que no es ceneixen a la seva situació personal, sinó que critiquen el context global o dibuixen escenaris futurs (polítics, econòmics, entre d'altres).

Veiem primerament exemples que confirmen la hipòtesi. En lloc de preguntar-li sobre la tragèdia de forma més genèrica o col·lectiva, l'entrevista se centra per conèixer el seu drama personal.

En l'entrevista de Bassas a Elisée Gabée del 17 de gener, les dues qüestions que se li pregunten es refereixen al terratrèmol del dia 12 de gener i a la segona rèplica. Les preguntes són:

"Cómo está?", "Usted estaba durmiendo esta noche en su coche?", "Usted estaba jugando a fútbol el día del terremoto, no?", "Cómo está su casa ahora?", "No tiene casa?".

Per tant, les respostes són de l'esfera personal.

Elisée: "Yo estaba durmiendo en su coche, y ahí yo me siento que la tierra se mueve y de ahí yo me despierto "Dios mío ayúdame" de ahí y yo me siento muy mal. Llamé a la gente. "Despierta, despierta, llama a Dios para que te ayude"."

Les limitacions de les respostes dels entrevistats poden derivar-se del fet que hagin estat triats per parlar una llengua comprensible per a l'audiència però també alhora del poc domini que en tinguin.

En el cas del 17 de gener, es decideix entrevistar un haitià que parla espanyol però no té un gran domini de la llengua, en lloc de parlar amb qualsevol haitià que parlés crioll o francès i traduir-ne les seves paraules. Un altre exemple de resposta bàsica:

Emmanuel Buto, Supervivent Terratrèmol: **Estava mort**, vaig sentir ma mare que deia, 'vull el meu fill, a qui estimo tant', això va ser el què em va donar força i per això em vaig despertar. TN2-2-24

Sovint les respostes simples són de persones sense identificar.

Veu home anònim: **Tinc gana**. Tothom té gana TN1-1-16

Testimoni dona haitiana [no identificada]: **Tinc molta gana**, no tinc on dormir i se'm trenca el cor, només vull anar als Estats Units amb la meva família TN2-2-23.

Samedi Estival: "La setmana passada no feia fred i vam estar dormint al ras. Ens hem convertit **en uns sense sostre i estem a la mercè de Déu**. Esperem encara algun tipus d'ajuda. No hem menjat i fins ara no ens ha arribat ni aigua ni menjar." TN2-2-24

Jorany Dauphin, Esposa de Samedi: "No puc dir res perquè Déu ens ha salvat la vida i només li puc donar gràcies. Després del què ha passat hem pogut salvar la vida, però **ara és tot molt difícil**. Tinc sis fills i són tots vius però hem de viure tots en aquella barraca." TN2-2-24

En segon lloc, com s'ha dit anteriorment, TV3 és un bon exemple a l'hora d'incorporar veus (gairebé la meitat de la presència de declaracions haitianes) que van més enllà de les estrictes tragèdies individuals i que es refereixen al col·lectiu, a la sort de la població haitiana, incloent-hi si s'escau crítiques contra l'ajut internacional o fins i tot autocrítiques. Un cònsol, un agent de policia o diversos venedors del mercat en són bons exemples, recollits tot seguit. Els dos primers pertanyen a una classe social més alta que la majoria d'haitians que apareixen en pantalla.

-Cònsol d'Haití a Barcelona: vehicula crítiques contra el Nord i alhora assumeix la gran dificultat que té Haití per sortir-se'n tot sol:

Marc-Antoine: No puedo criticar la ayuda en el primer momento, pero le tengo que decir que **durante los cuatro días que estuve estaba en una zona digamos más alta no vi absolutamente nada**, nada, nadie de la ayuda internacional. **Yo como cónsul no debería decirlo pero difícilmente veo a Haití en ese momento salirse de la situación donde está sola**. ¿Un protectorado? Bueno, mmm no estoy en contra, no puedo decir que esto encuentre la pista a la situación, ¿no? Lo que ocurre claro, también que lo del orgullo del pueblo, hay que pensar siempre en salvaguardar un poco, **ver un**

poco cómo se puede ayudar sin herir profundamente el orgullo del pueblo haitiano. TN1-00-23

-Ministra de Comunicació d'Haití, Marie Laurence Jocelyn Lassègue:

Necessitem la seguretat dels canadencs, dels brasilers i dels americans, ens estan ajudant. Quan ho tinguem tot aixecat ja marxaran, però de moment no tenim cap més opció, els necessitem. TN2-1-29

-Policia haitià entrevistat: menciona la situació del país i també es refereix al seu deure com a policia:

TN1-3-18 "Sebastian Canamot. Agent de policia: He vingut aquí per acompanyar la meva dona, però jo no me'n vaig. Em quedo. Sóc **agent de la policia, ho veus? I em quedo a fer la feina.** Ens haurem de separar uns mesos i fins i tot anys perquè aquí la situació no pinta gaire bé."

-Periodistes: es refereixen a la reconstrucció i dirigeixen algunes crítiques:

Després de cinc o sis dies van començar missatges del tipus la meva filla era a tal lloc amb tal persona. Hi ha gent que truca, que està desesperada buscant els seus, **a través de la ràdio enviem missatges i gent que els escolta fan saber els interessats que els busquen,** en alguns casos aquests contesten dient que estan bé." TN1-6-22

Director Ràdio Signal: "Jo penso que si a Haití, si els haitians volen i la comunitat internacional està decidida a donar ajudes pels problemes reals i ens donen suport, **penso que hi ha possibilitat que ens refem.**" TN1-6-22

En la mateixa peça de Ràdio Signal, l'enviat especial intenta vehicular una queixa que li han transmès durant l'entrevista però que no ha inclòs –per motius que no queden clars, tot i que podria ser autocensura. "Però a Radio Signal aquests dies estan rebent un altre tipus de trucades, la de gent molt enfadada que diuen: "sabíem que no teníem govern, però ara aquest terratrèmol ens ho acaba de demostrar". I aquestes trucades no passen per antena".

En un altre cas, venedors/es de mercat interpreten el per què el mercat està buit:

Jean Michel Cangé, Marxant de Carn: Clar, molts clients van morir el dia del terratrèmol, encara hi ha gent sota la runa i tot plegat **ha provocat una frenada de l'activitat comercial.** La capital està pràcticament buida. TN2-1-27

Jécard Nicolas, Sastre: Venim perquè hem de venir, però la veritat és que no tenim res a fer, els clients han marxat fora, però els fills ens esperen i **estem obligats a venir a treballar.** TN2-2-27

5.2.2. El Nord: representació dels actors que brinden "ajut" i "seguretat"

La representació dels actors del Nord que intervenen a partir del terratrèmol del 12 de gener del 2010 a l'illa caribenya també es nodreix de tòpics i estereotips (a voltes neocolonials) que reforcen el quadrat ideològic. La hipòtesi més visitada de l'anàlisi era precisament la referida a aquest aspecte: es comprova que un 69,2% de les proposicions segueixen el quadrat ideològic que destaca les virtuts del Nord i alhora maximitza els defectes del Sud, com s'ha vist anteriorment. Cal precisar que un 14% del total de confirmacions de la hipòtesi són tendencials.

Alhora, del terç (31%) de casos en què les hipòtesis refuten el quadrat ideològic de la perspectiva occidental –és a dir, remarcant alguna virtut dels actors del Sud o admetent crítiques als actors del Nord– un 6,7% ho fa tendencialment. El percentatge de peces amb hipòtesi refutada és, no obstant això, força elevat.

En general, els agents exteriors (governos, militars, ONG, organismes internacionals com el Banc Mundial) es presenten associats a comportaments actius: envien ajut, posen ordre i garanteixen "la seguretat", rescaten, evacuen, adopten, organitzen, controlen l'aeroport, donen feina, planifiquen la reconstrucció, donen fons, volen condonar el deute d'Haití... Davant la infantilització de l'Estat haitià, presentat com a dependent, els valors que s'associen als actors del Nord són la professionalitat, la racionalitat i l'organització.

Tanmateix, la imatge idealitzada varia en funció de l'actor internacional ja que, dependent de la peça, també reben crítiques que desmunten la representació descrita anteriorment. En algun cas, fins i tot es citen actors que cometen excessos (hipòtesi e), com per exemple quan es parla de tràfic internacional de menors impulsat des del Nord (exemple d'un grup de nord-americans interceptats enduent-se 33 infants d'Haití TN2-0-31).

Equips de rescat internacionals

Els equips de rescat i d'emergència internacionals estan molt presents, sobretot a l'inici de la cobertura: no en va el segon tema amb més presència a la cobertura són els rescats (12%), seguit de l'ajut humanitari (22%). Cal matisar que no només són actors del Nord, sinó actors estrangers a Haití (també es citen equips de rescat brasilers, guatemalencs, metges cubans, portorriquenys, etc.).

La seva presència es deu a la confirmació d'un tòpic o mite que apareix els primers dies de la cobertura amb molta força. Da Cruz (2012) recorda que circula la idea que es necessita "qualsevol ajuda internacional i es necessita ara", una resposta que segons diu és "precipitada", no està basada en una "avaluació imparcial" i que contribueix al caos. L'expert recorda que es recomana esperar fins que s'avaluin "les necessitats reals".

Per posar un exemple, el dia 15 de gener, en una notícia on es destaca que un grup de bombers espanyols ha aconseguit salvar un nen de dos anys atrapat sota la runa, es diu que "(...) l'ajuda a Haití és absolutament necessària" (TN2-3-15). De fet, abans

s'havia apuntat en els mateixos termes:

Ajuda absolutament necessària enmig d'aquests cadàvers que vèiem amuntegats als carrers enmig de tanta runa, els equips de rescat com els dèiem busquen contra rellotge supervivents. TN2-1-15

La iteració d'imatges on hi ha estrangers rescatistes transmet la idea que només són els del Nord que busquen supervivents, gairebé mai haitians.

Es calcula que des de dimecres els **bombers estrangers** han rescatat unes 70 persones vives TN1-1-18

Uns **cascos blaus brasilers** localitzen una persona sota la runa. Completament colgada, diu amb un fil de veu que està viva. TN2-1-16

Els **bombers francesos** han rescatat una noia de 16 anys. TN2-1-28

Aquesta noia de 25 anys també ha estat trobada en vida, **ja són 121 les persones rescatades pels equips** estrangers, que s'han desplaçat a Haití TN1-1-20

Les autoritats haitianes han suspès la recerca de supervivents i fa dies que els **equips de rescat han començat a tornar als seus països**. És el cas d'un grup de catalans format per metges, infermers i tècnics en emergència. Eren a Haití des del quinze de gener i han arribat aquesta matinada. TN1-25-3

En aquesta darrera frase, es parla d'"els equips de rescat" com si majoritàriament provinguessin de l'estranger. Les imatges, alhora, mostren constantment equips formats per estrangers (nord-americans, francesos, espanyols, etc.). En un cas, apareixen els equips de rescat de Guatemala –d'un país del Sud–, però ho fan al costat dels suecs, i es perpetuen així els rols atribuïts al Nord i al Sud: mentre els actors d'un país desenvolupat aporten la tecnologia (suecs), els equips del país llatinoamericà "desenrunen" manualment (guatemaltencs).

Avui els cascos blaus acompanyen un grup de rescat de Guatemala. Primer, **bombers islandesos perforen la runa i introdueixen una sonda amb una càmera**. Un cop localitzats els cadàvers, **els guatemaltencs desenrunen**. El cap de setmana van rescatar en vida una nena de 5 anys atrapada entre les parets d'un orfanat. TN1-4-20

Hi ha alguna excepció on sí que es visibilitzen els equips de rescat haitians, però és gairebé l'única ocasió on es mencionen explícitament:

És cert que avui la majoria d'equips de rescat han deixat de treballar i ja estan començant a marxar del país, però **el govern d'Haití no ha tirat la tovallola i diu que els seus homes continuen buscant gent sota les runes**. Una iniciativa a la qual s'hi han afegit els equips de rescat de la República Dominicana i de Mèxic. TN2-1-23

En general, les peces on apareixen els equips de rescat incorporen algun element de quadrat ideològic: a través de la pròpia construcció de la notícia –el procés per aconseguir rescatar una persona, que en la majoria dels casos té una resolució positiva- s'exacerben les virtuts dels equips de rescat internacional. Hi ha la possibilitat que passés el mateix si els equips fossin del Sud, però no és el cas.

El 17 de gener, per exemple, un grup d'haitians felicita els bombers estrangers, en la següent escena:

PA de quatre o cinc homes, alguns amb màscares, aplaudint i dient en anglès **"Gràcies, gràcies, us estimem!"**. I tot seguit, apareix un altre pla on un haitià diu en anglès **"Bona feina, bona feina!"** i fa el senyal amb afirmatiu amb el polze. TN1-3-17

A vegades no és tan explícit, no hi ha frases d'agraïment directe de la ciutadania, però els aplaudiments finals generen un ambient positiu. Si l'inici de la notícia era així:

Núria Solé [des de plató]: Es diu Darleen, té 16 anys i ha passat dues setmanes sota la runa. L'ha rescatada un equip de bombers francesos. TN2-1-18

El final s'acabava amb aquest pla:

"PG en contrapicat del baiard on jeu la noia entrant a l'ambulància, envoltat d'una gernació que crida i s'acumula per veure-la. So: aplaudiments i crits d'alegria.

Els equips mèdics i de cooperació estrangers també són elogiats. De fet, en el cas següent es manifesta el quadrat ideològic a favor dels actors espanyols i llatinoamericans.

TN1-3-16 (...) metges de cooperació espanyola, també veneçolans i cubans, que **estant treballant de manera èpica, admirable**, 24 hores sobre 24 i també monges de la caritat vinguts (...)

L'ONU, la UE, l'exèrcit nord-americà i altres actors de la comunitat internacional

La gestió de l'ajut humanitari es percep com una responsabilitat dels actors del Nord o internacionals. Segons la cobertura, la reacció humanitària post terratrèmol és encapçalada per les forces exteriors (ONU, militars d'EUA, Unió Europea, alguna ONG com ara Metges Sense Fronteres o Unicef, els donants, altres estats sud-americans o caribenys com ara la veïna República Dominicana), amb la participació, a vegades, encara que migrada del Govern haitià.

Els motius de la baixa participació de l'executiu haitià, com s'ha comentat anteriorment, són explicats per l'enviat especial Antoni Bassas en la crònica del 14 de gener:

Hi ha dificultat per entrar l'ajuda humanitària i les autoritats haitianes no sembla que tinguin molta capacitat de rebre-la i distribuir-la. En conseqüència no és molta tampoc la possibilitat d'enviar provisions en les pròximes hores ni molta la capacitat de rebre-les i de distribuir-les pel que sembla de les autoritats haitianes. TN1-4-14

Tot i que posteriorment es dirigiran algunes crítiques a la manca d'una reacció ràpida per fer arribar l'ajut internacional, en general s'activa el quadrat ideològic perquè es destaquen les virtuts dels actors del Nord (organismes internacionals, Govern dels EUA, Unió Europea, Govern espanyol).

De la Vega, que ha arribat aquest migdia a la capital d'Haití **ha assegurat que Espanya i la UE no els fallaran.** TN1-1-17

El desastre d'Haití s'està convertint amb una prova per a la capacitat de resposta internacional davant de grans emergències, especialment per a **l'administració Obama que ahir ja va comprometre ajudes milionàries,** però també per a la ONU i la UE. TN1-1-17

Col·laboraran per establir una força especial a Haití i per impulsar una conferència internacional per la reconstrucció del país. TN1-1-17

S'utilitzen verbs amb connotació positiva, d'activitat i proacció, com ara "col·laboraran", "comprometre", com ara "no els fallaran" i es construeixen expressions de connotació positiva, com ara "força especial" o "la capacitat de resposta internacional" -en aquest cas, es pressuposa que existeix aquesta capacitat de resposta.

En el discurs de TV3, s'escolen adverbis per lloar certs aspectes de l'ajut humanitari.

"Obama **ja** ha enviat 12.500 soldats a Haití. Ells, l'ONU i les ONGs comencen a posar una mica d'ordre entre tant de caos." TN1-4-18

Per exemple, en l'expressió "ja ha enviat" s'implica que la reacció de l'executiu nord-americà ha estat ràpida.

Una nova pressuposició es dona en l'expressió "traslladar la solidaritat i el compromís", ja que s'assumeix que tots dos valors existeixen i són el motor que guia els EUA a l'hora de donar suport a Haití.

La secretària d'Estat nord-americana, Hillary Clinton, **ha volgut traslladar personalment als haitians la solidaritat i el compromís** dels EUA amb aquest país arrasat pel terratrèmol. TN1-5-17

L'expressió "per fi" de la frase següent implica que ja era hora que arribés l'ajut de tot

el món i implícitament incorpora el mite de la urgència d'enviar "ajuda massiva".
TN1-3-18

Antoni Bassas: **Per fi** avions procedents de tot el món estan omplint els camps de l'aeroport amb caixes amb tendes de campanya, menjar, aigua i maquinària pesada per carregar-ho als tràilers i distribuir-la per tot el país (...) El balanç de les últimes hores és clar, ja es pot començar **a parlar d'arribada massiva d'ajuda internacional.**

A vegades, les informacions referides al suport adopten un to més objectiu, sense interpretació del que implica aquell ajut. Com en els casos següents:

La UE **entregarà 400 milions d'euros a Haití** en dues fases. TN1-6-20

Espanya, Alemanya, Itàlia, el Brasil i fins i tot la veïna República Dominicana **han ofert ajuda material i econòmica a Haití**, per valor de desenes de milions d'euros. TN2-1-13

Un cert grau de crítiques a l'ajut

En algun cas, es vehiculen crítiques a través de l'off i les imatges que es mostren.

Necessiten ajuda urgent però la logística caòtica fa que encara tot arribi amb compta gotes. **Els proveïments són insuficients i després d'hores de cues**, hi ha qui no pot aconseguir res TN1-3-17

Els proveïments "insuficients" s'atribueixen al Nord, però la logística "caòtica" queda implícitament atorgada al Govern haitià perquè fins al moment ell ha estat associat al caos.

En una altra ocasió, es dirigeix una crítica a la distribució de l'ajut per helicòpter, a través sobretot d'unes imatges que presenten els haitians "corrents" i en actitud agressiva per aconseguir el material que és llançat des de l'aire.

Acompanyant la seqüència d'imatges, es diu: "A través d'helicòpter s'ha aconseguit accelerar la distribució i llavors es reproduïxen imatges com aquestes. I allà on encara no hi ha rastre de l'ajuda s'opta pels saquejos amb pals i matxets com a arma intimidatòria i defensiva." Les imatges són:

PG d'un grup de gent i d'un tros d'helicòpter. Es fa Zoom out i enquadra tot l'helicòpter enlairant-se.

PG d'uns homes amb caixes i d'altres corrent en la direcció dels que porten les caixes

So: crit d'una dona

PG on es veu tot de gent agafant violentament objectes, la càmera es mou molt

Zoom in i PC on es veu més gent agafant objectes Zoom out i alguna gent surt corrent, alguns nois joves s'hi queden i un d'ells porta un pal. Zoom in que mostra un altre home agafant un altre objecte [sembla alimentari]. PM de la cara de l'home. TN1-3-17

Les visites institucionals tampoc s'escapen d'una certa crítica. És el cas de la visita de Bill Clinton com a emissari de les Nacions Unides. Subtilment, l'off retreu que el polític no hagi vist la realitat haitiana de prop.

És l'escenari que l'emissari de l'ONU Bill Clinton ha vist **de lluny**. L'ex president nord-americà ha arribat aquest vespre a Haití **però no ha sortit de l'aeroport**. La seva missió avui serà confirmar que la reacció internacional està sent coordinada i suficient. TN2-4-18

L'ONU i els cascos blaus també són receptors de certa crítica. La portada de l'informatiu vespre del 17 de gener, per exemple, tria com a element de titulació "L'ONU i Europa intenten reaccionar (TN2-00-17)", en una peça on s'explica que el Secretari General de les Nacions Unides ha demanat a la Unió Europea que organitzi una missió especial.

Més avançada la cobertura, el dia 26 de gener, s'afirma que l'ONU no ha trobat el mètode idoni de distribució.

Gairebé dues setmanes després del terratrèmol les Nacions Unides **encara no han trobat la manera de distribuir de manera justa l'ajuda humanitària**. Avui ens ha arribat un exemple més a les portes. TN1-1-26

L'ONU sembla anar a la seva, a la seva missió (...)TN2-5-16

Les ONG mitjanes, un altre dels actors internacionals, no tenen visibilitat en la cobertura –tret de les que viatgen des de Catalunya, que són mencionades d'acord al criteri de noticiabilitat geogràfic. En canvi, les de més envergadura, com ara Metges Sense Fronteres i Unicef, sí que apareixen citades en alguna peça.

L'exèrcit nord-americà, més necessari que excessiu

Els periodistes Antoni Bassas (13 al 23 de gener) i Isabel Galí (23 al 31 de gener) són els dos enviats especials per al període analitzat. Les interpretacions d'ambdós sobre la presència nord-americana després del sisme són diferents a tenor dels comentaris i referències que fan durant les cròniques respectives. En general predomina la idea que l'exèrcit dels EUA és necessari, més que no pas excessiu.

El quadrat ideològic favorable a la intervenció nord-americana és present en les intervencions de Bassas. Les frases que segueixen mostren com la peça del periodista tendeix a legitimar l'actuació dels EUA com a garants de la distribució d'ajut humanitari, al·legant motius qualitatius i quantitatius. El periodista els considera necessaris.

A falta d'un govern local eficaç i l'allau d'ajuda humanitària estrangera vinguda d'una trentena de països, **els EUA estan agafant les regnes de la gestió de la crisi.** TN1-2-19

El govern d'Haití ha deixat les mans lliures al govern nord-americà perquè disposi, ja ho crec que disposa, **amb un desplegament incontestable d'una superioritat inigualable en rapidesa i en quantitat.** TN1-2-19

(...) **la distribució de la ajuda de part nord-americana és realment molt eficaç,** segurament és una gota en un oceà TN1-2-19

En altres ocasions, Bassas emfasitza el paper dels EUA com a garants de la seguretat, element clau per a la distribució de l'ajut.

(...) per tant, tant l'aigua, com els medicaments, com els aliments, sembla que la seguretat també haurà de venir de fora i **de qui sinó del superpoder regional i mundial dels Estats Units.** TN2-5-16

Però avui la situació **ha començat a millorar una mica, amb una creixent exhibició del múscul militar nord-americà** TN2-05-17

L'exèrcit nord-americà sembla ser de moment l'únic capaç de contenir una miqueta ordenadament la gent que naturalment s'agombola

demanant de manera desesperada aigua i menjar en una cua més o menys ordenada. TN2-05-17

Però és una gota, en un oceà de destrucció i de pobresa. Haití necessita més que una cadena humana, més que un cop de mà li cal un cop de timó per sortir de la deriva Antoni Bassas, tv3, Port-au-Prince, Haití. TN1-1-17

(...) de l'aigua i que ja està aconseguint purificar i distribuir a raó de 200.000 litres diaris d'aigua. I a més a més tot això és possible gràcies a un augment de la seguretat. Parlàvem ahir que la tensió anava en augment i que això penjava d'un fil, doncs bé, ja es comença a notar una certa militarització dels carrers de Port-au-Prince **de manera que tota aquesta ajuda pot arribar d'una forma més segura. Qui s'encarrega d'aquesta seguretat? Els marines nord-americans.** TN2-3-17

Se'ls atribueixen accions positives i els verbs que s'utilitzen ja parlen explícitament de domini ("dominar") i implícitament de superioritat ("ser els amos de la situació"):

Sobre el terreny **els marines concentren els seus esforços** a habilitar les infraestructures per poder assegurar que l'ajuda es reparteix i arriba a tothom. TN1-2-21

(...) de manera que comencen a treballar **ja també per dominar el port i començar a ser els amos de la situació als carrers,** que és una feina que fins ara havien de fer el membres de policies com aquesta de Guatemala enquadrat dins del contingent d'estabilització de les Nacions Unides TN1-2-21

De fet, en la mateixa peça, el periodista es pregunta: “com és possible aquesta superioritat nord-americana en tant poc de temps?” (TN1-2-21): I ell mateix respon amb l'argument que el contingent militar més nombrós és el nord-americà (10.000 efectius en aquell moment; 3.000 més que el de l'ONU). En aquest aspecte, el mateix to general es troba en ocasions en les entrades des de plató.

Dies més tard, Isabel Galí pren el relleu com a enviada especial a partir del dia 23 de gener i introdueix certes crítiques en relació amb la distribució de l'ajut humanitari i en concret dirigides als nord-americans. La majoria són indirectes, en boca d'altres actors:

Crítiques per la lentitud en la distribució i crítiques també per aquestes imatges, **les de la presència massiva de soldats nord-americans**, uns 20.000, **que no ha agradat gens a alguns països**. TN2-1-24

Isabel Galí: A les caixes que els donen hi ha menjar per deu dies, però tot i així la **gent de Léogane assegura que l'ajuda humanitària ha arribat tard i no arriba a tothom**. TN2-2-28

En d'altres casos, Galí fa seu el comentari dirigit a la presència nord-americana:

[els militars nord-americans] **Patrullen armats però relaxats, a vegades potser massa, i no tothom a Haití entén la seva presència** TN2-1-29

Fora de les cròniques d'ambdós enviats, d'altres crítiques a l'actuació militar dels EUA també es fan sentir al llarg de la cobertura. Un 33,4% de les mencions al paper del Nord són crítiques negatives i, per tant, refutadores de la hipòtesis del quadrat ideològic pro-occidental, tot i que són minoria.

No ajuda que l'exèrcit nord-americà llanci les provisions des dels avions. L'ambaixador d'Haití als EUA **ha criticat aquesta manera de repartir aliments** i ha demanat que es faci des de centres de distribució TN1-2-20

França es queixava aquest matí que els marines nord-americans que controlen l'aeroport de Port-au-Prince havien negat l'accés a un avió hospital de Metges Sense Fronteres. TN1-6-18

La polèmica pels criteris de prioritat de l'ajut internacional a Haití ha presidit avui la reunió extraordinària dels Ministres Estrangers i de Cooperació de la Unió Europea” (...) tant el ministre Moratinos com lady Ashton com el Comissari Europeu de Cooperació han evitat, **han estat molt curosos en no criticar obertament l'actuació de l'exèrcit d'Estats Units a Haití**. En canvi, sí que han insistit a enviar-hi una gendarmeria europea, el qual s'interpreta com una certa incomoditat per tal com estan anant les coses ara a Port-au-Prince. TN1-6-18

En el darrer exemple, la peça TN1-6-18 introdueix el malestar de França contra els militars nord-americans i el seu control sobre l'ajuda internacional. Ho fa de diferents maneres, totes explícites: amb la queixa manifesta dels francesos, definint l'assumpte com a “polèmica”, parlant de la “incomoditat” de la Unió Europea davant de l'actuació

de l'exèrcit dels EUA.

Per apaivagar les crítiques, el President espanyol i de torn de la UE, José Luis Rodríguez Zapatero, reclama dins del Parlament europeu un aplaudiment per l'actuació dels marines dels EUA, malgrat que apunta que la infraestructura militar té "ressonàncies de guerra".

Ha defensat òbviament els esforços de la UE, els més de 400 milions d'euros que s'entregaran en dues fases i ha sorprès una mica la audiència perquè **ha dit que tot i que les imatges dels marines nord-americans i els helicòpters porten ressonàncies de guerra, creu que el que estan fent els marines dels EUA allà s'ha de aplaudir**. Hi ha hagut **alguns diputats** que han aplaudit. TN1-6-20

A Haití també hi ha com saben les forces de seguretat, **el seu paper ha estat una mica qüestionat aquests últims dies**, sobretot l'ingent [èmfasi] desplegament de marines nord-americans, més que res, ha aixecat alguns recels. (...) Respecte Haití, Zapatero ha elogiat la resposta europea, però ha demanat un aplaudiment pels marines nord-americans. Zapatero: Ver helicópteros, ver marines que llevan alimentos, que ponen orden y salvan vidas, a mi personalmente **me parece un hecho a aplaudir**" TN2-6-20

El Nord reconstrueix, el Sud es recupera

La reconstrucció és un dels temes escollits com a significatius de la cobertura de TV3 (representa el 7% del total de temes) perquè és un aspecte clau i que s'aborda en dos plans. D'una banda, la iniciativa de reconstrucció es posa inicialment sobre els actors del Nord (l'ONU, la UE, els estats), se'ls responsabilitza ometent el govern o la ciutadania haitiana. De l'altra, es mostren peces a un nivell molt més quotidià que descriuen la recuperació econòmica de la societat haitiana, primer pas cap a la reconstrucció definitiva.

En el primer pla, els actors del Nord apareixen com els únics responsables de liderar la reconstrucció. Es troben frases com la següent: TN1-00-18 "Mentrestant els EUA amb milers de soldats al país i la UE amb fortes ajudes econòmiques compromeses discrepen sobre com reconstruir el país."

Encara que el fragment no diu explícitament que el Nord en té la responsabilitat, ho fa implícitament ja que en informar que els EUA i la UE discuteixen sobre com fer la reconstrucció, no posa en qüestió que el plantejament quedi només entre ells dos i es deixin fora els actors haitians. És un exemple de confirmació tendencial de la hipòtesi segons la qual el discurs segueix el quadrat ideològic a favor del Nord.

El vídeo destaca que ambdós actors –UE i EUA– tenen "compromeses" "ajudes econòmiques" en el cas del primer i "milers de soldats al país" en el cas de segon. L'adjectiu "compromeses" dóna una connotació positiva respecte la implicació de l'actor europeu.

En una altra peça, el Secretari General de les Nacions Unides, Ban Ki-moon proposa a la vicepresidenta espanyola i europea que organitzi una missió especial per fer

"tasques humanitàries i de reconstrucció a Haití" TN2-00-17. Ara bé, en la mateixa peça, com recorda De la Vega un dia després, la responsabilitat de les aportacions humanitàries és de la comunitat internacional mentre que la responsabilitat de reconstrucció és del Govern de Port-au-Prince (TN2-5-18).

En l'altre pla, la cobertura de TV3 dedica almenys set peces íntegrament a la recuperació econòmica i a la tornada a la "normalitat".

Hem estat, l'equip de TV3, durant 3 hores voltant per la capital, tant pel centre, pel palau presidencial, la catedral, tant pels barris més extrems, i en general podem assegurar que **els Haitians s'estaven dedicant a la seva habitual dedicació que no és una altra que buscar-se la vida i buscar-se la vida en pau.** TN2-1-18

"(...) en general els carrers de Port-au-Prince bullen, bullen de camions cisterna, d'aigua i de benzina, bullen de tanquetes dels cascos blaus, de vehicles diversos de totes les organitzacions que estan treballant en diverses direccions, i tots aquests esforços concentrats i sostinguts de **ja fa dies fa que siguin clarament perceptibles els primers petits brots de reconstrucció nacional**" TN1-2-23

Els haitians intenten refer les seves cases, a dins o a fora dels campaments, unes cases que estaran sotmeses a una prova de foc, les pluges a tot el país d'aquí dos o tres dies. TN2-2-24

Raquel Sans: **Hi ha moltíssims nens i moltíssimes persones que miren de reprendre l'activitat quotidiana com el mercat de Port-au-Prince.** Poques parades poden obrir, falten clients i mercaderies i els preus s'han apujat. TN2-1-27

La periodista Isabel Galí dedica tres peces a determinats oficis o persones de diversos sectors econòmics, entrevistant-les de manera que permet empatitzar amb elles. A part de focalitzar una peça en la represa d'activitat del mercat (TN1-1-27), la periodista entrevista els responsables d'una fàbrica de pintures que s'està reconstruint (TN1-2-31) i a dos fusters especialistes en taüts i a un pintor artístic, a qui la inspiració i les ganes de pintar el seu país li han marxat (TN1-1-30) . Dos dels darrers exemples:

Avui tornen a començar al taller d'uns amics. **Són dos germans fusters** d'una de les barriades més pobres de Port-au-Prince i fins ara no han tingut mai problema per vendre els taüts que fan, però **malgrat els morts que hi ha hagut ningú els en compra, potser no hi ha diners.** I malgrat estar habituats a tractar amb la mort, l'únic que poden dir davant el desastre és que Déu ho ha volgut així. TN1-1-30

Ha baixat a prop del port, a prop de les obres que altres venien als turistes, per continuar treballant. Pintar és l'únic que sap fer, però no té moral per reproduir la realitat. TN1-1-30

Les adopcions del Nord: el cas català

El seguiment de les víctimes i dels desapareguts catalans i espanyols, com a actors del Nord, té una presència destacada en la cobertura de TV3 posterior al terratrèmol. Un dels altres temes recurrents són les adopcions internacionals.

TV3 fa un seguiment especial a diverses famílies catalanes que en el moment del terratrèmol tenien els tràmits en la fase final de l'adopció. Els infants acaben arribant a Catalunya el dia 28 de gener, un procés seguit per la cadena catalana mitjançant deu peces informatives, entre les quals hi ha la de la visita de l'enviat especial, Antoni Bassas, a l'orfenat on hi ha els quatre infants en qüestió (22 de gener). El criteri de proximitat (catalana) juga un paper destacat, en tant que es fa una cobertura molt intensa de la sort d'aquests quatre nens i nenes pel fet que les seves famílies viuen a Catalunya.

Tenint en compte el conjunt de la cobertura de TV3, la visió sobre les adopcions occidentals, tant catalanes com altres internacionals, no és acrítica. De sis peces en total que se n'ocupen, dues són acrítiques, dues són crítiques i dues més són tendencialment crítiques.

Vegi's dos exemples de fragments. El primer presenta acríticament la reivindicació que els pares adoptius fan al Govern espanyol. Amb l'ús del terme "repatriats" s'assumeix, implícitament, la legitimitat dels pares adoptius a l'hora de reclamar que el Govern espanyol els porti urgentment a Espanya.

"les 4 famílies amb nens haitians adoptats demanen que els seus fills siguin considerats espanyols i que puguin ser **repatriats de seguida**" TN2-6-17

Així, tal com s'ha observat, s'usa el verb "repatriar" que implica tornar algú al seu país d'origen. En aquest context, quan es tracta de nens adoptats recentment, s'haguessin pogut escollir verbs com ara "portar" "conduir" o "evacuar".

La confirmació observada es reforça amb la inclusió de les declaracions dels dos pares adoptius, especialment, un d'ells, Aurelio Márquez:

Aurelio Márquez, pare fill adoptiu Haití: "No somos futuros padres adoptivos, somos padres adoptivos de estos niños, estos niños tienen nuestros apellidos, eh, y por lo tanto lo único que falta era traerlos a España. Y por supuesto **seguimos pidiendo que los traigan, que los traigan.**" TN2-6-17

En el següent exemple, la peça és crítica malgrat que en el llenguatge fa algunes assumpcions des de la perspectiva dels pares i mares. És el cas de l'off de la peça on es diu que "més que una trobada, nens i pares van viure un retrobament" quan, de fet, els infants només havien vist els pares adoptius a través de fotografies.

Pares i fills, junts per fi. Els quatre nens haitians adoptats per famílies catalanes han passat la primera nit amb ells a Santo Domingo, el procés d'adopció ha durat fins a quatre anys, però ahir, més que una trobada, nens i pares van **viure un retrobament**. TN2-1-27

En una peça anterior, es detecten matisos neocolonials en parlar dels infants adoptats. Un cop uns d'ells han estat portats a l'ambaixada espanyola a la República Dominicana, l'off diu: "Definitivament la vida d'aquests nens ha experimentat un gir copernicà." TN2-1-26 La frase, reforçada per imatges força impactants (vegi-se'n tot seguit la descripció) dona com a resultat una peça contundent sobre la situació dels infants haitians:

TN2-1-26 PA d'una mare que li puja la samarreta a la nena i se la veu mig despullada, li mira alguna cosa a la panxa i li baixa, la nena, que porta un got i un crostó de pa, mira directament a càmera

PPP de la nena amb el crostó de pa, que es frega la cara, mira fixament a càmera

El text que acompanya les imatges és: "la insalubritat de les infraestructures d'aquests camps preocupa els seus familiars, l'existència de gossos mig assilvestrats fa témer per la integritat dels nens". Tot seguit, s'adjunta una declaració d'una mare referint-se als gossos, fet que reforça la vinculació entre infants, gossos i insalubritat:

Lisemene Jean-Marie, Desplaçada: Per ser sincera hi ha gossos que se'ls acosten, aparentment aquests gossos no són dels veïns, i els nens se senten atrets per aquests animals. TN2-1-26

Arran de les adopcions, hi ha moments en què es reforça la imatge estereotipada de l'Haití perillós. Reyes Barragán, mare d'un fill adoptiu d'Haití, diu:

"Ara que estan ja localitzats el que demanem nosaltres és que el govern ens digui que els traurà d'allà, que ens asseguri que els tregui ja, perquè **cada minut que passa és més perill per als nostres fills**." TN1-1-17

La frase "cada minut que passa és més perill per als nostres fills" dibuixa un escenari de perillositat que no concorda amb la situació del moment.

En paral·lel a l'assumpte dels pares adoptants catalans també s'aborden les adopcions internacionals (ex., França, Holanda) i es fa amb ull crític ja que es vehiculen diverses denúncies. Les dues grans denúncies estan protagonitzades per l'ONG Unicef, que denuncia que diversos nens van ser "robats" d'hospitals després del terratrèmol per una "xarxa d'adopció absolutament il·legal" (TN1-2-22).

Els fets podrien haver ocorregut perquè els adults de la xarxa haurien actuat "aprofitant el caos dels primers dies". Les peces difonen la denúncia d'Unicef sense cap reserva més enllà d'usar el temps verbal condicional "alguns adults haurien pujat amb nens en alguns avions amb destinació a l'estranger" o usant expressions verbals com ara "Unicef ha dit que té constància que (...)".

La segona denúncia té com a destinatari el Govern d'Holanda. Tot i que la peça és crítica, no es fa amb contundència.

El govern holandès s'emporta d'Haití una cinquantena de nens en procés d'adopció TN1-1-22

La notícia utilitza el verb "emportar-se", que ja incorpora la noció d'estar fent un acció irregular, però ni qualifica l'actuació d'il·legal o il·legítima. Ara bé, en la segona notícia (TN1-3-22) se les acaba titllant d'adopcions il·legals tot i que s'usen també expressions de justificació. Per exemple, es remarca que els infants han estat trets "de la devastació d'Haití per entregar-los als nous pares adoptius", és a dir, implícitament manté que milloraran la seva situació.

El govern holandès ha llogat aquest avió per treure'ls ràpidament de la devastació d'Haití i entregar-los als nous pares adoptius. Però el trasllat arriba envoltat de polèmica, els tràmits de la meitat dels menors encara no s'havien acabat i nou ni tant sols tenien famílies assignades. Les autoritats holandeses hi havien donat el vist-i-plau però les haitianes no s'havien encara pronunciat. **I sense l'acord d'aquestes últimes, l'adopció és il·legal, segons les normes internacionals. Holanda ho ha justificat per raons humanitàries.** TN1-3-22

En lloc d'usar expressions més crítiques, es parla d'un cas "envoltat de polèmica" o es refereix a la justificació emprada per Holanda, les "raons humanitàries".

En el moment en què les possibles adopcions "il·legals" entren en joc, es diferencien les adopcions catalanes. Així, es posa èmfasi en recordar que el cas de les quatre famílies catalanes adoptants és "diferent", perquè aquestes "ja tenien tots els tràmits més importants fets". Es legitima així el cas català. La declaració de la responsable de la Generalitat (la Dir. Institut Català d'Acolliment i Adopció, Sílvia Casellas) va en la mateixa línia, minimitzant els darrers tràmits, quan diu: "pensem que són uns expedients que tenen totes les garanties i, per tant, doncs han de donar només el vist-i-plau". En l'expressió "tenen totes les garanties" i "només el vist-i-plau", es dona suport als casos catalans.

"Estem parlant d'unes adopcions que **ja estaven casi al final, ja estaven ja que només faltava poca cosa**, doncs pensem que són uns expedients que tenen totes les garanties, i per tant doncs han de donar només el vist-i-plau, esperem doncs que això sigui avui, així de clar". TN1-1-22

Encara en la línia de la maximització de la solidaritat catalana, en la peça que fa esment a l'aturada de les adopcions per part de les autoritats haitianes, les mateixes adopcions són qualificades d'"exemple de solidaritat global amb Haití" (TN1-6-23). I, fins i tot, en una peça en què es desaconsellen les adopcions, les trucades de persones catalanes interessades per l'adopció de nens haitians orfes són presentades positivament:

"[les peticions d'adopció són] **una resposta solidària** que no és aconsellable ara mateix". (...) Segons la Llei d'adopció internacional, ni l'adopció ni l'acolliment temporal es poden fer en moments d'emergència perquè es fa molt difícil verificar la situació familiar real dels infants. TN1-5-20

Pel que fa al tractament de les imatges, quan s'il·lustra la sort dels infants haitians orfes, s'usen imatges de gran dramatisme (amb PP i PPP), un ús de les imatges que

no és habitual en les notícies del Nord que apareixen infants:

TN1-5-20 PP d'un nen petit ferit / PP d'un nen petit menjant amb bata blanca, amb la cara bruta, el pla baixa i se li veu la cama embenada

Suport d'ONG i altres actors civils

TV3 usa el criteri de "proximitat" dins el marc català per incloure d'altres informacions sobre cooperació amb Haití, igual que es va fer a l'inici amb els rescats. Així, per parlar de donacions, s'entrevista responsables de Metges Sense Fronteres de Barcelona, que corroboren el següent:

"La resposta de la població, ràpida i més generosa que fa cinc anys, quan va passar el tsunami. La crisi no ha afectat les donacions a un país que ja era dels més pobres del món." TN2-5-19

Els adjectius "ràpida" i "més generosa" atribuïts a la resposta de la població contribueixen a mostrar una bona imatge de la població catalana que ha fet donacions. D'altra banda, com s'ha apuntat en la primera part dels resultats, es torna a qualificar Haití com "un país que ja era dels més pobres del món".

Les iniciatives solidàries de la societat civil catalana són destacades, com ara un berenar solidari a Lleida (T2-5-23) o altres concerts benèfics.

El berenar **solidari**, iniciativa del gremi de forners, s'ha celebrat a la plaça de la Paeria i ha tingut una bona acollida dels vianants. T2-5-23

El servei d'emergència, SEM, destinat a Haití, és rebut a l'aeroport al seu retorn. Una de les seves membres fa un comentari de to paternalista:

*I enmig del caos, els naixements. Rafael Bethencourt, Metge del SEM: Ver algo de vida entre entre todo aquello, claro también siempre te queda un poco el hecho que a ver **qué va a ser de esta gente, de estos niños que acaban de nacer ahora y demás.** Merche Val, Infermera del SEM: Y las muestras de agradecimiento de ellos no eran básicamente con palabras sino eran con gestos, con gestos de miradas, con gestos de sonrisas. TN1-3-25*

La dimensió humanitària dels enviats especials

Els i les periodistes, en situacions de crisi com ara la posterior a un terratrèmol de les dimensions del que va sacsejar Haití el 12 de gener de 2010, es troben amb un repte considerable: cobrir les conseqüències d'un fet natural que té un impacte major en un país empobrit del qual no es té prou coneixement és una tasca complexa, tant per la dificultat d'evitar les rutines productives o els focus mediàtics més "recurrents" o "fàcils" (pillatges, evasió de la presó, imatges constants de la població necessitada en camps de desplaçats) com per la dificultat de situar la multitud d'actors interns i externs que entren en joc. Alguns són més actius, d'altres són més passius, però sens dubte el més complicat és evitar els clixés i estereotips en un país com Haití que ja

tenia profunds problemes socials i econòmics.

Per finalitzar, un aspecte positiu que s'ha observat al llarg de la cobertura. Tant els periodistes a plató, com sobretot els dos enviats especials a la zona afectada pel terratrèmol, tenen molt present en les seves cròniques la dimensió humana i sovint es fan seves les reivindicacions per unes condicions de vida dignes per als haitians. Això implica assumir la demanda de la població sense citar cap font directe, simplement fent explícita una demanda humanitària. Dos exemples del compromís:

Antoni Bassas: Sí, comencen a arribar les ajudes de manera més intensiva i ho afirmo perquè ho he vist des de la teulada de l'aeroport on fa mitja hora m'he enfilat per veure fins a cinc avions carguers i un jumbo dels quals amb toros mecànics baixaven grans caixes, potser tendes de campanya, **ja fóra hora perquè la gent continua dormint sota plàstics aguantats amb quatre canyes**. Per tant, sembla que el desbloqueig de la situació política o diplomàtica hauria permès també l'arribada del material i també de més personal tant d'ajuda com militar. TN1-1-17

Isabel Galí: I això que a la ciutat on hi va haver l'epicentre del terratrèmol està a només 40km de Port-au-Prince. Malgrat els esforços de la comunitat internacional 5.000 racions per cobrir els 300.000 habitants del municipi **donen un resultat encara pobre**. Isabel Galí, TV3, Léogane. TN2-1-28

En resum, l'anàlisi de les 202 peces emeses per Televisió de Catalunya entre els dies 13 i 31 de gener ha permès concloure que la cobertura posterior al terratrèmol d'Haití defuig el sensacionalisme, incorpora gran quantitat de fonts haitianes –moltes no tan sols relacionades amb la seva tragèdia personal- i es basa en cinc grans temes: els haitians víctimes, el paper del govern haitià, l'ajut humanitari, els fets violents i la reconstrucció/recuperació del país.

Diversos estereotips emergeixen de tant en tant en la representació dels actors implicats, dirigits als actors del Sud (negatius) i també als del Nord (positius). L'atribució d'accions negatives als del Sud i de positives als del Nord contribueix al quadrat ideològic que maximitza els encerts occidentals i destaca els errors de la població i del (gairebé) absent govern haitià.

Els estereotips d'"haitians desesperats", "haitians pobres" i "haitians violents" són els més presents, malgrat que a TV3 es mostra que el recurs a la violència de la població és sovint a causa de "la lluita per la supervivència".

A més del compromís humanitari dels dos enviats especials, en un altre aspecte de la seva tasca individual, l'Antoni Bassas tendeix a una certa maximització positiva de la tasca de l'exèrcit nord-americà, mentre que la Isabel Galí és més explícita a l'hora d'introduir crítiques a l'ajut humanitari internacional i a la presència militar dels EUA a l'illa.

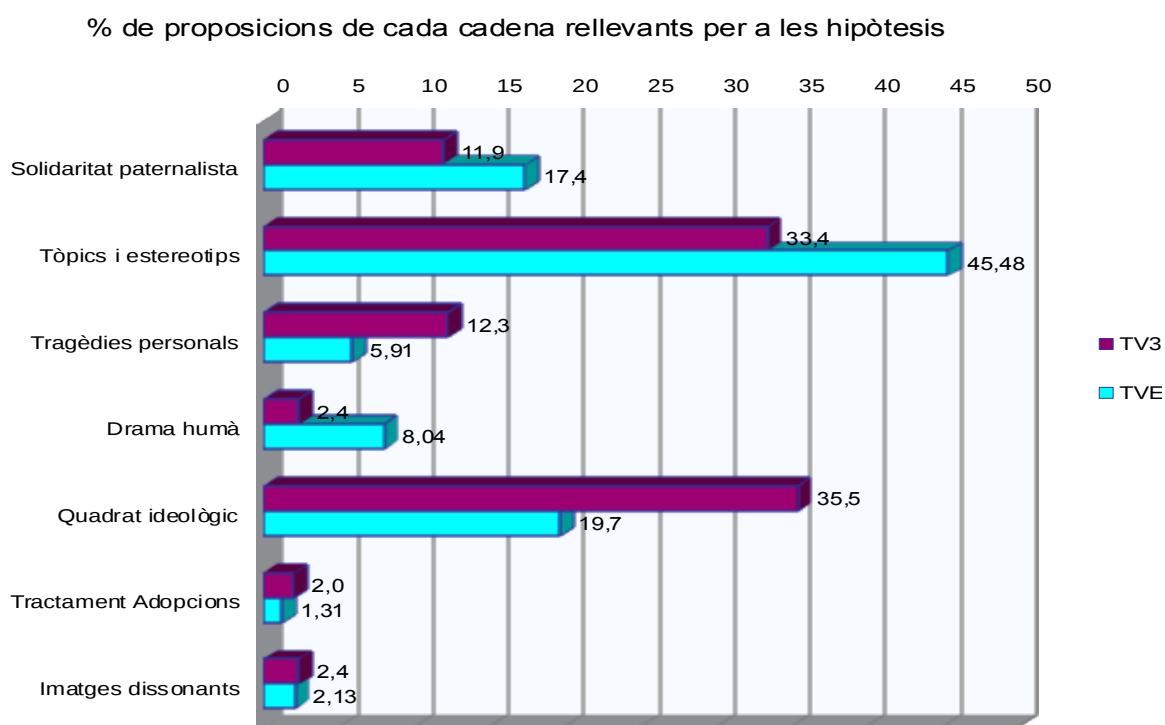
L'èmfasi en la recuperació de la vida quotidiana que es fa a TV3 és un element positiu de la cobertura, ja que permet comprendre de quina manera la societat haitiana s'organitza autònomament per tornar a començar.

6. Síntesi conjunta dels resultats de la cobertura de TVE i TV3

TVE i TV3 van realitzar, com la majoria de mitjans, un gran desplegament informatiu a Haití arran del terratrèmol del 12 de gener de 2010. L'atenció mediàtica es va centrar en les víctimes dels ensorraments, les seves necessitats, l'ajut humanitari (el que arribava i el que no arribava), en les vicissituds dels rescats, en la inseguretat i en les reaccions institucionals internacionals.

L'anàlisi de la cobertura revela que les dues cadenes van oferir un missatge similar sobre Haití en el total de 438 peces emeses entre els dies 13 i 31 de gener de 2010 (236 de TVE i 202 de TV3). Tenint present que les condicions de treball dels i les periodistes van ser adverses i que les emergències presenten reptes nous pels quals escassament s'està preparat, l'objectiu de l'estudi no és menystenir la seva feina, sinó veure quins encerts i mancances presenten les informacions oferides al públic.

Un cop establertes les hipòtesis, de les informacions s'han extret les proposicions que hi tenien relació. Com a resultat, les hipòtesis amb més proposicions rellevants (ja sigui per confirmar-les o per refutar-les) han estat les que preveïen la presència de tòpics i estereotips, el desplegament del quadrat ideològic i el to solidari paternalista o neocolonial, tal com mostra el gràfic següent.

També s'ha trobat una quantitat considerable de proposicions en què es discernible si els haitians apareixen com a actors amb diverses dimensions de la seva vida o només com a víctimes de la seva tragèdia personal.

Segueixen en ordre quantitatiu la hipòtesi que presumia un tractament acrític de les adopcions internacionals, la relativa a la denúncia del drama humà i la referent al tractament inapropiat de la imatge.

Estereotip: víctimes desesperades i pobres

Tal com s'ha observat, en totes dues cadenes abunden tòpics i estereotips de les catàstrofes del Sud referides als haitians com a víctimes ja "pobres" i "desesperades".

Argumenten i justifiquen la desesperació dels damnificats que els porten a cometre actes violents per sobreviure sobretot quan no poden accedir a l'ajut humanitari, tant a partir de l'off com de les imatges. Per exemple, en frases de l'off del periodista com ara: "Els que queden sobreviuen com poden si això passa per buidar les botigues mig derruïdes així ho fan. És difícil parlar de saquejos quan és qüestió de vida o mort" (TN1-19).

La presència de la figura dels haitians com a pobres és aclaparadora en els primers dies després del sisme. Per exemple, al tancament del TN del dia 13 de TV3: "Un fort terratrèmol ha arrasat el país, el més pobre d'Amèrica, i l'ha convertit en un caos".

La pobresa és converteix en un element capital del context per a TV3 i en element central per a TVE.

La pobresa que pateixen els haitians és introduïda com a element de context, sovint de forma superficial ja que només menciona algunes dades del passat, i no aprofundeix en les causes. En el cas de TV3, s'esmenten les desigualtats, però no s'arriben a les responsabilitats històriques.

A TVE, el Telediario del dia 22, diu: "...8 de cada 10 haitianos ya no tenían apenas con qué vivir antes del terremoto". I en un punt determinat, la pobresa com a part del context es barreja amb l'irracional (tot i que permeti una lectura metafòrica): "En la maldición pesa la situación geográfica pero también una historia de violencia y pobreza," (TD2-13), i "Es la fotografía de un país, ya desolado por la miseria y sobre el que hoy, además, se ha cebado la desgracia." (TD2-13).

A TV3, alguna crònica sobre el terreny, uns dies després, és similar: Les condicions de misèria i de pobresa extrema són tan endèmiques que el terratrèmol no direm que no s'ha notat, però ha afegit aquí només un pèl de gravetat a la situació. (TN1-17).

Quadrat ideològic i mirada colonial

Igualment, totes dues televisions retransmeten una imatge estereotipada dels actors exteriors del Nord que plasma un quadrat ideològic pro occidental que els mostra com a vitals, imprescindibles i necessaris per posar ordre, pacificar la zona i garantir que les persones necessitades seran ateses.

En termes globals, s'ha detectat que la mirada colonial està més present a TVE (17,4%) que no pas a TV3 (11,9%) de manera que impregna moltes de les proposicions que també confirmen la hipòtesi sobre tòpics i estereotips al Sud, la predominant a Televisió Espanyola (45,48%).

Com a conseqüència del gran nombre de proposicions que confirmen les idees transmeses pels tòpics i els estereotips, es troba un gran desplegament del quadrat ideològic (el Sud és *inferioritzat* i el Nord *superioritzat*) que, en el cas de la televisió estatal és doble.

D'una banda, es constata el quadrat ideològic pro espanyol amb l'exhaustiu seguiment de les declaracions dels polítics i autoritats del país (govern espanyol; partits de l'oposició; govern espanyol com a president de torn de la UE; declaracions del rei, del príncep, entre altres) i, de l'altra, com a potència occidental del Nord.

A TV3 també es combina el doble quadrat ideològic, aquell que destaca les accions dels actors del Nord –i en especial de l'exèrcit nord-americà– i aquell que posa el focus en les implicacions de la catàstrofe d'Haití per a la societat catalana (adopcions catalanes, cooperants i donants de Catalunya).

En els últims dies, però, a les cròniques de TV3 hi ha cert qüestionament del patrullatge de l'exèrcit dels EUA.

En ocasions, com a TV3, el reforçament del quadrat ideològic pro Nord es realitza de forma no categòrica –exagerant explícitament les virtuts del Nord–, sinó tendencial. Per exemple, en mostrar només rescats realitzats per equips occidentals (que certament ocorren) i en ometre o sub-representar els rescats del propis haitians, tendencialment té lloc una magnificació del Nord. A TVE, no és tendencial sinó absoluta.

Veus haitianes

La diferència quantitativa més notable entre les dues cadenes es dona, sobretot en dues de les hipòtesis més minoritàries: TV3 utilitza més veus haitianes en primer terme (12,3%) que TVE (5,91%) tot i que a la cadena catalana la hipòtesi es confirma i es refuta en la mateixa mesura (47% de les proposicions la confirmen i 53% la rebaten) a diferència de Televisió Espanyola, on la majoria de proposicions analitzades la confirmen (77,72%). Dit d'una altra manera, els percentatges demostren, doncs, que mentre a TV3 un significatiu 53% de les fonts haitianes emeses van ser actors de pes que no es limitaven a parlar de tragèdies personals, a TVE el 77,72% de les fonts se centraven en l'impacte del terratrèmol en les seves històries o tragèdies personals.

Una altra diferència en termes quantitatius és la referent a les informacions que denuncien el drama humà i els excessos d'alguns actors implicats en la cobertura. A TVE del 8,04% de proposicions afectades per la hipòtesi, un 97,95% la confirmen. A TV3, el percentatge d'afectades és més baix, el 2,4%, tot i que la seva majoria (71,4%) també la confirmen.

Haitians actius i inactius

TV3 destaca més peces que fan referència a la iniciativa dels haitians en la recuperació econòmica del país (reactivació dels mercats, bancs, oficis, etc.), malgrat que la reconstrucció es planteja com un assumpte que han de resoldre els actors internacionals i els donants (UE, ONU), deixant en un segon terme un govern haitià que ha estat descrit com a fallit i incapaç.

La població també es veu representada com a inactiva o passiva, encara que TVE hi fa més referències explícites que no pas TV3.

Pel que fa a les responsabilitats, TVE se centra una mica més en les Nacions Unides respecte el retard i la descoordinació en la distribució de l'ajut humanitari i en les possibles segones intencions darrera l'ajut internacional suposadament desinteressat. Específicament, es fa ressò dels recels de part de la comunitat internacional davant de l'oferiment dels Estats Units d'acompanyar l'ajut d'un important desplegament de tropes.

La mateixa cadena, en un altre moment, com també fa TV3, però, presenta positivament les tasques de les tropes nord-americanes repartint menjar i implantant un cert ordre, que reforça implícitament l'estereotip de la passivitat i incapacitat dels haitians com a víctimes.

Criminalització dels haitians

Tal com s'ha apuntat abans, l'estereotip d'"haitians violents" està present tant a TVE com a TV3, però centrat sobretot en els saqueigs mentre no arriba prou ajut humanitari.

Dins l'apartat de la violència, s'observa que la televisió autonòmica catalana dedica menys atenció a l'episodi dels presos fugats (2 peces) que no pas Televisió Espanyola (s'hi refereix en 15 notícies), cadena que els atribueix la responsabilitat de la suposada inseguretat de la zona i, en certa manera, els acusa d'obstaculitzar la distribució de l'ajut humanitari. En qualsevol cas, malgrat que TVE caracteritzi els presos bàsicament a través de la seva faceta delictiva, també s'han trobat excepcions que els mostren com a víctimes del mateix terratrèmol.

Pel que fa a les suposades bandes socials violentes, TV3 les esmenta en diverses peces, però de forma moderada, sense recrear-se en el seu funcionament o impacte; no obstant això, tampoc s'expliquen les causes de l'aparició de les bandes en la societat haitiana, per tant, s'omet el context que les propicia.

En el camp de la representació de situacions de violència, l'ús del llenguatge de TV3 és sovint més acurat en relació amb les imatges que es mostren. Usa més la paraula "tensió", en lloc d'expressions com ara 'violència', 'fets violents', 'aldarulls' o 'baralles'. Dos exemples: TN1-00-17 "La tensió creix arran d'una lenta distribució de l'ajuda" o TN1-00-16 "L'ajuda humanitària no arriba a la població i augmenten la tensió i desesperació".

TVE tampoc esmenta les causes de l'aparició de bandes criminals, però sí que es refereix repetides vegades a la inseguretat de l'ambient que atribueix als presos fugats de la presó ensorrada. És la freqüència de la repetició de la idea dels presos

"vagant" pels carrers lligada als fets violents, que redueix la seva condició humana a la simple criminalitat.

Una de les frases a la cobertura de TV3 que fusiona la crisi dels presos i les bandes, sense aprofundir en cap de les dues és: "Però entre de la presó [sic] aprofitant el terratrèmol, proliferen les bandes una certa tradició de bandes violentes, més 3.000 presos que es van escapar que roben, tant com poden, especialment menjar, productes de primera necessitat (TN1-4-22)".

Els 'nostres' morts

Pel que fa el tractament dels morts i desapareguts, les dues cadenes de televisió responen al mateix patró: hi destaquen les peces dedicades a les víctimes de procedència espanyola i catalana, responent, bàsicament, a criteris de noticiabilitat de proximitat geogràfica, per sobre de la massa anònima de damnificats haitians.

És especialment significatiu el tractament personalitzat que TVE dona a Pilar Juárez, treballadora de la Comissió Europea d'Haití que mor durant el terratrèmol. Tot i així, la cadena estatal també es fa ressò de les morts de la subinspectora de policia Rosa Crespo, del matrimoni espanyol-haitià format per Ives Batroni i María Jesús Plaza; i de la resta de desapareguts d'origen espanyol i català. Com per exemple, en el cas de Xavier Rabat, d'Olot, a qui TV3 fa seguiment fins que és localitzat en vida.

També es posa el focus en els haitians que viuen a Catalunya i a Espanya, que solen ser professionals, esportistes, estudiants o familiars dels haitians i que tot i que refuten l'estereotip 'd'haitians desprofessionalitzats, desqualificats', s'observa que es descriuen en termes occidentals, com a ciutadans/es del Nord.

Els 'nostres' nens i nenes

En referència a les adopcions, les dues cadenes n'han fet un tractament similar, però potser la televisió autonòmica hi ha dedicat més atenció pel fet de tractar-se de famílies catalanes. De les disset notícies de TV3 que parlen sobre adopcions en general, nou estan dedicades al seguiment dels pares adoptius catalans, fins que traslladen els menors a Catalunya.

L'atenció mediàtica és tal, que l'enviat especial de TV3, Antoni Bassas, es desplaça fins al mateix orfenat on hi ha els nens i nenes per a comprovar-ne la situació.

Malgrat l'ampli seguiment, això no es tradueix en una legitimació explícita de les adopcions: de fet, de les escasses sis proposicions rellevants sobre adopcions, quatre són crítiques (dues d'elles només tendencialment) i dues, acrítiques. Un exemple de la tendència acrítica seria que en les peces s'emfatitza que els tràmits de les famílies catalanes ja estaven "pràcticament" llestos i que les famílies ja estaven "a punt" de viatjar a Haití, donant a entendre que, a diferència d'altres processos d'adopcions internacionals, aquests estaven ja al seu tram final i eren totalment legítimes.

Les esquerdes: bones pràctiques

Per últim, convé destacar els exemples de bones pràctiques de les dues cadenes gràcies als corresponsals i enviats especials que emeten peces que refuten els estereotips més estesos o la denúncia d'informacions que sovint queden en segon terme.

En el cas de TVE, es tracta de les cròniques que fan referència a la gran capacitat d'organització i de resposta dels haitians d'Antonio Parreño i al respecte amb què es refereix als haitians pobres i a l'intent manifest de trencar l'estereotip al dirigir-se tant als barris marginals com als barris rics del país. TVE també parla de la falta de transparència del govern haitià en l'enterrament anònim dels morts i humanitza (encara que de forma puntual) els presos fugats en les cròniques d'Almudena Ariza. I la corresposal als Estats Units, Gemma García, denuncia la rigidesa del reglament de Nacions Unides que impedeix que els Cascos Blaus que ja eren a la zona participin de les tasques de rescat.

En el cas de TV3, tant els periodistes a plató, però sobretot els dos enviats especials a la zona afectada pel terratrèmol, tenen molt present en les seves cròniques la dimensió humana i sovint fan seves les reivindicacions per unes condicions de vida dignes per als haitians. Això implica assumir la demanda de la població sense citar cap font directe, però reclamant en base a un criteri humanitari.

L'enviada especial Isabel Galí, a més, es dedica a cobrir les iniciatives ciutadanes per a recuperar econòmicament el país, en peces on es dona la veu als haitians actius i es retrata el seu dia a dia (la reactivació d'un mercat, l'obertura de negocis familiars sense clientela, les cues a les gasolineres, la reconstrucció precària de les cases).

Per últim, la cobertura de TVE i TV3 els dinou dies posteriors al terratrèmol del 12 de gener del 2010 mostra, amb algunes diferències entre elles, representacions similars dels actors del Nord i del Sud: d'una banda, els haitians víctimes, considerats "desesperats" per accedir a l'ajut humanitari i a vegades "violents", i dels actors del Nord (especialment l'exèrcit nord-americà), actius i garants de la seguretat i de la distribució de l'ajut, tot i que també receptors d'algunes crítiques.

7. Bibliografia bàsica

Sobre ètica periodística

Alsius, Salvador (1999). *Codis ètics del periodisme televisiu*. Barcelona, Pòrtic.

Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) (2000). *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*. Barcelona.

Sobre mitjans de comunicació, imatge i cobertures sobre altres pobles i cultures

Da Cruz, José (2012) Los damnificados y la asistencia. Cap. 4. Disponible a:

<http://www.ecologiapolitica.net/dacruz/DesastresNatdaCruz2.pdf>

- (1999). *Inmigración y racismo. Análisis de radio, televisión y prensa española*. Madrid, Fundación CIPIE.

Giró, Xavier. 2007. "Enfoques analíticos críticos sobre el discurso de la cobertura informativa de conflictos", en Telleschi, Tiziano; Sandoval Forero, Eduardo Andrés (coords.) (2007) *Espacio y tiempo en la globalización. Una visión de la transparencia en la información*. Universita' di Pisa y Comisión Estatal para el Acceso a la Información Pública del Estado de Sinaloa, Toluca (México), pp. 199-220.

- (coord.) (1999) *La premsa i el sud: informació, reptes i esquerdes*. Barcelona, Solc.

Grup de Treball de Barcelona (GTB) de l'Observatori per a Accions contra la Violència Ètnica i Sexual (2001). *Informe final del Grupo de Trabajo de Barcelona (GTB)*. Barcelona, Centre d'Estudis Africans.

Nerín, Gustau & López, Lola (1999) *La imatge de l'Àfrica negra a la televisió*. Centre d'Estudis Africans (CEA), Barcelona.

Nerín, Gustau (2002). *Escriure amb por. L'evolució de la imatge de l'immigrant en els diaris més llegits a Catalunya després de l'11 de setembre de 2001*. Centre d'Estudis Africans (CEA), Barcelona.

Santamaría, Enrique (2002). *La incógnita del extraño*. Barcelona: Anthropos.

Ashcroft, Bill (2001). *Post-Colonial Transformation*. London: Routledge.

Pratt, Mary Louise (2007) [1992]. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. New York: Routledge.

Beverley, John (2004). *Subalternidad y representación*. Madrid: Iberoamericana Vervuert.

Hall, Stuart, (ed.) (1997) *Representations. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.

Hooks, bell (1992). *Black Looks: Race and Representation*. Boston, MA: South End Press.

Escobar, Arturo (1995). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the*

Third World. Princeton: Princeton University Press.

Sobre anàlisi crítica del discurs

Van Dijk, Teun (1995). *Racismo y análisis crítico de los medios*. Madrid, Paidós.

Wodak, Ruth and Meyer, Michael. (2001). *Methods of Critical discourse Analysis*. London, Sage.

Sobre dret humanitari i codis ètics en la cobertura de situacions de crisi

CAC (2001). *Recomanacions del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre el tractament informatiu de les tragèdies personals*. Barcelona, CAC.

Código de conducta relativo al socorro en casos de desastre, Movimiento Internacional de la Cruz Roja y Media Luna Roja.

Carta humanitaria y normas mínimas de respuesta humanitaria en casos de desastre, Proyecto Esfera.

La prevención de desastres comienza con la información (1999). Oficina del Decenio Internacional para la Reducción de los Desastres (DIRDN)

La comunicación pública del CICR: política, principios rectores y públicos prioritarios (2004). Comité Internacional de la Cruz Roja.

Medios de comunicación y organizaciones humanitarias en la respuesta a las crisis (2007). Iecah, Instituto de Estudios sobre conflictos y accion humanitaria.

Nos Aldas, J. Benet (2002). *Medios Periodísticos, Cooperación y Acción Humanitaria*, Barcelona, Icaria

Agraïments

Jaume Carrera
Montse Castell
Jordi de Miguel
Mireia Janué
José Manuel Jarque
Xavi Marín
Rafel Sanmartin Ferrer
Montse Santolino
Neus Vendrell